

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSEYİN GÜLNAR

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ.DR. AHMET EMİN YAMAN

ANKARA 2006

ÖZET

Barış ve savaş dönemlerinde başarısı kanıtlanmış olan Psikolojik harekât, insanlık tarihi içerisinde çok eski zamanlardan beri kullanılan fakat önemini yeni yeni kavradığımız silahlardan biri olmuştur.

Uluslararası ilişkilerde güç ve rekabet mücadelesinde kullanılan araçlar, diplomasi, ticaret ve savaştır. Fakat milyonlarca insanın yaşamına, telafi edilmesi zor yıkımlara sebep olan iki dünya savaşını yaşayan XX. yy.ın, güç ve rekabet mücadelesi için diplomasi ve ticaretin yeterli olmadığı, savaşın ise bütün insanlığın yok olmasına sebep olacağı gerçeği karşısında, üçüncü bir araç ortaya çıkarılmış ve hemen hemen bütün devletlerce kamu hizmeti niteliğine kavuşturularak açık veya örtülü bir şekilde örgütlendirilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu araç, ***Psikolojik harekâttir.***

Psikolojik harekâtı tanımlamadan önce psikolojik savaşı tanımlamak gerekmektedir. ***Psikolojik savaş*** bir devletin ve devletler topluluğunun, bir devlet veya devletler grubu üzerinde ulusal menfaatlerini gerçekleştirmek üzere o ülkede veya başka ülkelerde seçtiği hedef kitlelerin (dost, düşman ve tarafsız) duygu düşünce tutum ve davranışlarını kendi amaçları doğrultusunda değiştirmek amacıyla, siyasi, askeri, ekonomik, sosyolojik, ideolojik ve teknolojik alanda yaptığı faaliyetler olarak tanımlayabiliriz. Bu tanım esas alındığında, ***psikolojik harekât*** psikolojik savaşın bir veya birden fazla alanında yapılan operasyonudur.

Bir silah olarak Psikolojik Harekâtın önemi, ölümcül olmamasından kaynaklanmaktadır.

İnsanlara fiziki olarak zarar vermeyen, onu yıldırarak, tehdit ederek, icabında taviz vermek sureti ile sınırlarını tahrip ederek, endişe ve huzursuzluk yaratarak ve buna benzer muhtelif usul, yol ve vasıtalarla savaş dışı bırakan psikolojik harekâtın en önemli unsuru da propagandadır.

Propaganda, kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak diplomatik, ekonomik ve askeri yaptırımlarla birlikte sıkça kullanılan bir yöntem olarak siyasal süreçteki yerini almıştır. Bugün dünyadaki çoğu ülkede ve bilhassa gelişmiş batı ülkelerinde propaganda ile ilgili özel teşkilatlar kurulmuş, bütçeden büyük kaynaklar ayrılmıştır. Günümüzde insanların düşüncelerini değiştirmek ve bu yolla dış politikalar üzerinde kendi ulusal çıkarları doğrultusunda doğrudan etki uyandırmayı amaçlayan propaganda faaliyetleri, devletler tarafından etkin olarak kullanılmaktadır. “Propaganda, siyasi mücadelelerinin başladığı devirle birlikte başlamıştır” demek gerçekçi bir yaklaşım tarzı olacaktır.

Türk ve dünya tarihi, savaş içerisinde psikolojinin önemini ortaya koyan örneklerle doludur.

Mustafa Kemal ATATÜRK savaştan bıkmış, elindeki her şeyini kaybetmiş Türk ulusunu, özgürlüğünü yitirmemesi için, öncelikle savaşması gerektiğine inandırmış, daha sonra da her türlü imkânı kullanarak Kurtuluş Savaşı'nı

kazanmasını sağlamıştır. Bu mücadele esnasında savaşın psikolojik yönünü unutmamış, psikolojik harekât yöntemlerinin en iyi uygulayıcılarından biri olmuştur.

SUMMARY

Although used throughout the history of humankind since ancient times, we have just recently come to grasp the importance of something that has proved itself in times of war and peace: psychological operation.

Diplomacy, commerce and war are the means used for power and competitive struggle in international relations. However, having gone through two world wars resulting in hard to offset destruction in the lives of millions of people in our century, and facing the reality that diplomacy and trade are not sufficient means for the struggle of power and competition, and after understanding that war will result in the total annihilation of humankind, a third instrument has been devised and put into use, organized either openly or secretly, after being turned into a public service attribute by nearly all states. This instrument is **Psychological operation**.

Prior to defining psychological operation, a definition of psychological warfare has to be made. We can define **Psychological warfare** as social, military, economic, social, ideological and technological activities that a state or a community of states undertake to achieve national interests, with the purpose of changing the feeling, thought, approach and behaviors of target masses (ally, enemy and neutral) in itself or other states. Based on this description, *psychological operation* can be

defined as one or more operations carried out in the areas of psychological warfare. The importance of Psychological operation is that it is not lethal.

One of the most important aspects of psychological operations is Propaganda. It physically does not harm people, and disables them from warfare with the use of intimidation, threat, demoralization through concession, creation of anxiety and discomfort in addition to various other procedures, ways and tools.

In parallel to the spread of the use of mass media, propaganda is taking its place in the political process as a frequently used method beside diplomatic, economic, and military sanctions. Today in most countries, especially in developed western nations, special organizations are established and large parts of budgets are set aside for propaganda. Activities that aim to change public opinion, therefore directly affecting foreign policy in favor of national interests, are being affectively used by these states. A realistic approach would be: "Propaganda has started with the era of political struggle." Turkish and world history are full of examples demonstrating the importance of psychology during times of war.

Mustafa Kemal Ataturk had to convince the nation - which was tired of war and had lost everything - that it first had to fight, and then had to win the War of Independence to avoid captivity. During this struggle, he did not forget the psychological aspect of warfare and was one of the best implementers of psychological operation methods.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	I
SUMMARY.....	III
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: PSİKOLOJİK HAREKÂT.....	3
A. Tanımı ve Amacı.....	3
B. Özellikleri.....	4
C. En Önemli Unsuru Propaganda.....	6
II. BÖLÜM: TARİHTE PSİKOLOJİK HAREKÂT	11
A. Birinci Dünya Savaşı'nda.....	14
1. Savaş Öncesi Kamuoyu Oluşturma Çabaları.....	14
2. Osmanlı Devleti'nin Propagandası	15
3. Türk Muhaliflerin Propagandası.....	16
4. İtilaf Devletlerinin Propagandaları.....	17
III. BÖLÜM: KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ATATÜRK VE PSİKOLOJİK HAREKÂT.....	18
A. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nda Psikolojik Harekât Faaliyetleri.....	18
1. Kurtuluş Yollarında İki Temel Unsur.....	20
2. Evrelere Ayırmak.....	21
3. Ulusu Uyandırma Çabaları.....	22
a. Ordu ile Temas.....	24

b. Mitingler.....	26
c.Kongreler.....	34
d. Basın	43
(1). Anadolu Ajansı	50
i. Kurulması	50
ii. İlk Tebliği	52
4. Dini Propaganda	54
a. İstanbul Hükümeti'nin ve İtilaf Devletleri'nin Faaliyetleri.....	54
b. Mustafa Kemal Paşa ve TBMM'nin Faaliyetleri.....	56
5. Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi.....	66
a.İrşad Encümeni.....	67
b. Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü	69
6. Askeri Propaganda.....	73
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	87

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.t.	adı geçen tez
a.g.m.	adı geçen makale
AKM	Atatürk Kùltür Merkezi
ATASE	Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
AÜ	Ankara Üniversitesi
C.	cilt
çev.	Çeviren
Gnkur.	Genelkurmay
HTVD	Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
K.K.K	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
K.	Kısım
M.Ö	Milattan Önce
s.	sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu
TEMÜH	Terörle Mücadele Harekât Dairesi
yy.	yüzüncü yıl

GİRİŞ

Ülkemiz, tarihin her döneminde, değişik amaç ve yöntemler izleyen iç ve dış tehdit unsurlarının hedefi olmuştur. Coğrafi açıdan incelendiğinde Türkiye; Avrupa, Asya, Akdeniz, Karadeniz, Ortadoğu, Kafkas ve Balkan ülkesi özelliklerinin tümünü üzerinde taşımaktadır. Önemli güç merkezlerine, doğal kaynaklara, kara, hava ve deniz yollarına göre konumu, bu tehditlerin sebeplerini oluşturmaktadır.

Bu tehditlerden en önemlisi ve tehlikelisi savaş tehdidir. Bunu destekleyen örneklerden birisi Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözüdür: *“Savaş zaruri ve hayati olmalıdır. Ulusu savaşa götürünce vicdanımda acı duymamalıyım. Lakin ulusun hayatı, tehlikeye uğramadıkça, savaş bir cinayettir.”*¹

Savaş, ”Devletin bekasını temin etmek, ulusal menfaatleri sağlamak ve ulusal hedefleri elde etmek amacıyla, başta askeri güç olmak üzere, devletin maddi ve manevi tüm güç kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi tutulmaksızın kullanılmasını gerektiren bir silahlı mücadele” olarak tanımlanmaktadır.²

Savaşta zafer kazanmanın tek yolunun tahrip ve yıkmak ile olabileceğini düşünmek, savaşın moral ve entelektüel yanlarının reddine yol açmayı gerektiren bir düşüncedir.³

XX. yy. geçmişteki tüm savaş tarzlarını değiştirecek yeni ve karmaşık bir savaş çeşidini beraberinde getirmiştir. Bu savaş çeşidinde hedef, insan ve insan

---

¹ Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999, s.352.

² Servet Avşar, *”Birinci Dünya Savaşı'ndaki Cephelerde Propaganda Beyannamelerinde Psikolojik Harekat Uygulamaları,”* **Bildiriler Türk-İsrail Müsterek Askeri Tarih Konferansı II**, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2003, s.131.

³ Hans Speier, *“Psikolojik Savaş Hakkındaki Düşüncelerin Yeniden Değerlendirilmesi,”* **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları: 7, 1985, s.335.

davranışlarıdır. Çok eski zamanlardan bu yana birbirine düşman fert ve toplumların; rakiplerinin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını etkileme istek ve gayretleri olmuştur. Çağımızın teknolojik gelişmeleri ile kitle iletişim araçlarının kazandığı imkân ve kabiliyetler, bu alandaki iletişimi üst seviyeye çıkarmaktadır. Yüzyıllar boyunca ulusal hedef ve menfaatlere ulaşmanın en etkin ve vazgeçilemez araçlarından biri olarak bilinen sıcak savaşlar, bugün yerini büyük bir oranla kişi ve toplumların beyinlerini hedef alan psikolojik savaşlara terk etmiştir.⁴

Psikolojik savaşın uygulama alanı psikolojik harekâttir. Psikolojik harekât, kavram ve teknik olarak sosyal-psikoloji ve sosyoloji ile doğrudan ilgilidir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından güçlü bir gelişme gösteren psikolojik harekât tekniği, günümüzde bölge, kıta ve dünya devleti özelliklerini kazanmış bütün uluslar tarafından kullanılmaktadır.⁵

Bir asker ve devlet adamı olarak Atatürk, bu tekniği zamanın imkânları ölçüsünde başarılı şekilde kullanmıştır. Bu araştırmada, psikolojik harekât, tarih içindeki psikolojik harekât uygulamaları, Atatürk'ün ve başkanlığını yapmış olduğu TBMM'nin Kurtuluş Savaşı esnasında yapmış olduğu psikolojik harekât faaliyetleri, *Nutuk* esas alınarak örnek olaylarla desteklenerek ortaya konulmuştur.

---

⁴ Necati Alkan, **Psikolojik Harekât Terörizm ve Polis**, Ankara, TEMÜH Dairesi Başkanlığı Yayınları No:5, 2000, s. 5.

⁵ Cihat Özönder, "Atatürk'ün Uyguladığı Psikolojik Harekât Tarzı ve Günümüzde Savaş Sosyolojisine Duyulan İhtiyaç," **Bilim Dergisi**, Ankara, Kara Harp Okulu Yayınları:1, 1999, s.1.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. PSİKOLOJİK HAREKÂT

A. Tanımı ve Amacı

Uluslararası ilişkilerde güç ve rekabet mücadelesinde kullanılan araçlar, diplomasi, ticaret ve savaştır.⁶ Fakat milyonlarca insanın yaşamına, telafi edilmesi zor yıkımlara sebep olan iki dünya savaşını yaşayan XX. yy.da güç ve rekabet mücadelesi için diplomasi ve ticaret yeterli olmamıştır. Sıcak savaşın bütün insanlığın yok olmasına sebep olacağı gerçeği karşısında, üçüncü bir araç ortaya çıkarılmış ve hemen hemen bütün devletlerce kamu hizmeti niteliğine kavuşturularak açık veya örtülü şekilde örgütlenmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu araç, psikolojik harekâttir.⁷

Psikolojik harekâtı tanımlamadan önce psikolojik savaşı tanımlamak gerekmektedir. Psikolojik savaş, savaş ve barış döneminde dost, tarafsız veya düşman hedef toplumlarının tutum ve davranışlarına etki ederek, politik ve askeri hedeflerin elde edilmesini desteklemek için, ulusal güç unsurlarından –ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, askeri, teknolojik– tümüyle planlanarak uygulanan faaliyetlerdir.⁸ Bu tanımdan yola çıkıldığında psikolojik harekât; psikolojik savaşın kullanmış olduğu ulusal güç unsurlarından, biri veya birkaçı ile uyguladığı faaliyetlerdir.

---

⁶ Ünsal Oksay, **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, İstanbul, 1992, s.268.

⁷ Ertuğrul Zekai Ökte, “*Uluslararası İlişkiler - Psikolojik Harekât ve Psikolojik Harekât Tehdidi*,” **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 2, Ankara, Mart 1997, s. 117.

⁸ Alkan, a.g.e., s.7.

Psikolojik harekât; örgütlü, amacı sadece gerçek kişiler olan, mal ve cana yönelik şiddetten öte, ortaya çıkardığı korku psikozuyla propaganda ve kışkırtma yöntemlerini kullanarak zihinlerde, duygularda ve davranışlarda etki yapmaya yönelik metodik (bilimsel), sistematik (teknik) faaliyetler olarak da tanımlanmaktadır.⁹

Psikolojik harekât ve psikolojik savaş terimleri birbiri ile karıştırılmaktadır. Özde bu terimlerin anlamlarının aynı olmasının yanında, psikolojik savaş, uygulama alanı olarak psikolojik harekâtı kapsamaktadır. Psikolojik harekât, ulusal hedeflerin gerçekleştirilmesi için, ulusal güç unsurlarından *biriyle* yürütülen faaliyetler iken psikolojik savaş ulusal güç unsurlarının *tümüyle* yürütülmektedir.¹⁰

Bu tekniğe psikolojik harekât adının verilmesine, II. Dünya Savaşı'nda Amerikan Silâhlı Kuvvetleri'nin dünyanın değişik bölgelerinde, farklı kültürlerle karşı karşıya kaldığı zaman ortaya çıkan problemlerinin sebep olduğu, kaydedilmesi gereken önemli bir husustur.¹¹

Psikolojik harekâtın amacı; özel olarak ele geçirilen haberler sayesinde düşmanın planlarını önlemek ve önce davranarak kendi halkının ilgilendiği fakat ele geçirmekte zorlanacağı hedeflere yönlendirmek, gizli yaptığı yayınlarla ve çeşitli propaganda tekniklerini kullanarak düşman halkının moralini bozmaktır.¹²

B. Özellikleri

Günümüzde bölge, kıta ve dünya devleti olmuş bütün uluslar psikolojik harekât tekniğini kullanmaktadır. Bütün psikolojik harekât planlamaları ve uygulamaları kendine has ve özeldir; tekrarı olamaz, yalnız model olarak alınabilir

---

⁹ a.g.e., s.7.

¹⁰ a.g.e., s.8.

¹¹ Özönder, a.g.e., s.3.

¹² Münir Güneri, **Psikolojik Harbin Önemi ve Yönetimi**, İstanbul, 1967, s.7.

ve uyarlanabilir. Çünkü kültür adı verilen ve bir ülkenin sosyal kurumlarının toplamı ile oluşan bütünlük, tarihî derinlik içinde meydana gelmiş tekrarlardan günümüze taşınırken, tekliğini ve benzersizliğini oluşturur.¹³

Psikolojik harekâta ele geçirilmek istenen insan hayatı değil insan beynidir. Psikolojik harekâta kullanılan araçlar radyo, televizyon, yazılı basın, sinema, tiyatro gibi kitle iletişim araçları ve bu araçlar ile propaganda yapan kişilerdir.

Devletler bir yandan rakip ve muhtemel rakiplerine karşı uyguladıkları politikaları, açık ve örtülü girişimlerini psikolojik harekât faaliyetleri ile desteklerken, diğer yandan kendi ulusal güç unsurları üstündeki rakip ve muhtemel rakiplerin psikolojik harekât tehditlerini önlemek ve etkisiz hale getirmek için çalışırlar. Psikolojik harekât faaliyetleri ilk olarak destekleyici rol oynar, ikinci olarak destekleyici rolün yanında, güçlendirici ve gereğinde doğrudan görev üstlenici bir niteliğe sahip olur. Psikolojik harekâtı meydana getiren faaliyetler birer kamu hizmetidir ve kamu hizmetlerinin ilkelerine, esaslarına ve hukuki düzenlemelerine uygun bir biçimde örgütlenir. Kendisine sağlanan mali kaynaklar ve imkânlar ölçüsünde başarı sağlar.¹⁴

Kesintisiz, devamlı ve süresizdir. Maliyeti düşük olmasına rağmen etkisi büyüktür.¹⁵ Bütün bu özellikler sebebiyle, psikolojik harekât ilk olarak ulusal güvenlik hedeflerinin gerçekleştirilmesini destekler. Ulusal güvenlik stratejilerine paralel bir şekilde geliştirilir, yürütülür ve ulusal güç unsurlarını hedef alır.¹⁶

---

¹³ Özönder, a.g.e., s.3.

¹⁴ Ökte, a.g.e., s.115.

¹⁵ Sırrı Türkoğlu, **Psikolojik Harp Harekâtının Yürütülmesi**, Ankara, Genelkurmay Basım Evi, 1969, s.107.

¹⁶ Ökte, a.g.e., s.115.

C. En Önemli Unsuru Propaganda

Psikolojik harekâtın en önemli silahı propagandadır.¹⁷ Propaganda, “bir doktrini yaymak, hedef olan ulus veya kitleyi fikri olarak kazanmak, karşı tarafın zihin ve psikolojisini arzu edilen tesire tabi kılmak için teşkilatlı ve devamlı bir suretle telkinlerde ve faaliyetlerde bulunmaktır.” Kısa bir tanım ile propaganda, “bir fikrin her çeşit araçtan istifade etmek suretiyle hedef olan kitleye telkin edilmesidir.”¹⁸ Propaganda kelimesi, Latince “propagare” kökünden gelmektedir. Bu “yeni fidanlar elde etmek üzere toprağı ekmek” anlamındadır.¹⁹

Propagandanın tarihi insanoğlunun tarihi kadar eskidir ve konuşmanın gelişimiyle birlikte başladığı kabul edilmektedir.²⁰ Tarihte ilk defa bazı propaganda belgelerine ve bu kelimenin kullanıldığına açık olarak, Vatikan arşivlerinde rastlanmıştır. Protestanlık mezhebinin papalığın nüfuzunu kırmaya başlaması üzerine, etki alanlarının daralmaya başladığını gören Papa 15 inci Greguar, 1622 yılında “Congregation de Propagandistes” adı verilen Kardinaler Meclisini toplantıya çağırılmış ve Protestanlığa karşı bu Meclise propaganda görevi vermiştir.²¹

XVI. yy. başlarında Katolik inancının korunması ve geliştirilmesi adı altında, Müslüman dünyanın tek güçlü temsilcisi Osmanlı İmparatorluğu'nun toplum ve dini yapısının çözümlenmesi ve manevi hayatının ve toplumsal dayanışmasının güçsüz kılınarak bir tehdit olmaktan uzaklaştırılması amacıyla papalık tarafından imparatorluğun dini kurumlarını, Hıristiyan azınlıklarını, hedef kitle olarak planlayan

---

¹⁷ Ahmet Çeşme, **PKK Psikolojik Harekât ve Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s.107.

¹⁸ Selahattin Ertürk, **Propaganda ve Beşinci Kolun II. Dünya Harbi'nde Oynadığı Roller**, Ankara, Genelkurmay Basım Evi, 1991, s.5.

¹⁹ J.A.C. Brown, **Beyin Yıkama ve İkna Metotları**, (Çev. Behzat Tanç), İstanbul, Boğaziçi Yayınevi, 2000, s.9.

²⁰ J.A.C. Brown, **Siyasal Propaganda**, İstanbul, 1992, s.9.

²¹ Ferhat Başdoğan, **Propaganda**, Ankara, K.K.K Yayınları, 1960, s.5.

hizmetler, “Propaganda“ adı altında örgütlenmiştir. XIX. yy.da dini, siyasi, askeri ve kültürel hedeflere yönlendirilen propaganda faaliyetleri rakip veya savaşan devletlerin sivil veya asker kitlelerini etki altına almayı, yönlendirmeyi esas almış ve propaganda bu dönemde yanıltma, taraftar kazanma, planlanmış istekleri kabul ettirme aracı, olarak kullanılmıştır.²²

XX. yy.ın başında propaganda hizmetleri, haber alma faaliyetlerinin dışında bağımsız bir niteliğe kavuşturulmuş, kamuoylarını yönlendirme ve etkileme aracı haline getirilmiştir. Savaşta ise diğer görevleriyle birlikte muharebe alanlarını ve gerilerinin belirlenen amaçlar doğrultusunda hedef kitle sayılarak yanıltma, kışkırtma gibi görevleri üstlenmiştir. II. Dünya Savaşı’nda propaganda hizmet ve faaliyetleri savaşan her ülke için savaşın hedeflerinin ele geçirilmesinde en etkin psikolojik etkileme ve destekleme aracı olarak değerlendirilmiştir. Propaganda kavramının kazandığı yeni boyutlar ve nitelikler ile birlikte yeni kavramlar üretilmiştir. “Psikolojik Savunma”, “Soğuk Savaş”, “Siyasi Savaş”, “Beyaz Savaş” gibi kavramlar, devletlerarası güç ve rekabet mücadelesinde kullanılan araçlar olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Dost ve tarafsız ülke kamuoyları üzerinde uygulanacak bu gibi faaliyetlerle dış politikanın destekleneceği, kabul edilmiştir. XX. yy.ın ikinci yarısından sonra tüm ülkelerde “Psikolojik Harekât” kamu hizmeti şeklinde örgütlenmiş, resmi olarak belgelere geçmiş ve hukuk düzenlerinde yerini almıştır.²³ 1923 yılında La Haya’de savaş sırasında havadan propaganda yapılabileceğinin kabul edilmesi, bu tarihten sonra propagandayı resmen meşru bir silah olarak ilan etmiştir.²⁴

Propaganda her şeyden önce, psikolojik bir meseledir. Çünkü oynamış olduğu rol, ruh ve maneviyat ile ilgilidir. Tek taraflı bir faaliyet olan propaganda da karşılıklı iletişimden çok, tek taraflı bir ileti söz konusudur.²⁵ Propaganda için hazırlanan

---

²² Ökte, a.g.e., s.117.

²³ a.g.e., s.117-118.

²⁴ Niyazi Berkes, **Propaganda Nedir?**, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1942, s.121.

mesajlar (söz, yazı, resim, broşür vb.) radyo, televizyon, gazete gibi uygun haberleşme araçlarıyla hedef topluma iletilmektedir.²⁶ Propaganda faaliyetleri başlangıcı itibariyle, siyasi ve askeri mücadelelerin aracı olarak kullanılırken, XX. yy.ın son çeyreğinde ekonomik rekabet ve halkla ilişkiler alanında da çok ön plana çıkmıştır.²⁷

Propaganda genelde, toplumda kamuoyu oluşturmak için “yalan haber üretmek ve bunu yaymak” olarak bilinir. Propaganda sonuçta bir kamuoyu oluşturma amacını taşır; fakat yapılan bütün propagandalar yalana dayanmaz. Propagandayı sadece, “kandırmak” veya “yalan söylemek” şeklinde tarif etmek mümkün değildir. Propagandacı ne kadar uğraşırsa uğraşsın, hitap ettiği kitleye karayı ak diye gösteremez.²⁸ Ayrıca bütünüyle yalana dayanan propaganda beklenilmeyen farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin Hitler karşıtları, rejimi zayıflatmak için Führer’in hasta olduğu söylentisini yaymışlardır. Bunun üzerine Hitler’in bakanlarından Goebbels hemen harekete geçmiş ve kendi ajanları vasıtasıyla Hitler’in çok hasta olduğu ve bir süre sonra da öldüğü dedikodusunu yayarak, bu söylentiyi güçlendirmiştir. Goebbels, toplumu Hitler’in öldüğüne inandırdıktan sonra onu canlı yayında radyodan verilen büyük bir mitingde konuşturmuş ve böylece sadece bu söylentiyi değil, onu yayan karşıtlarının propaganda kaynaklarının inandırıcılığını da ortadan kaldırmıştır.²⁹

Propagandada başarılı olunmak isteniyorsa propagandacıyı seçerken büyük bir titizlik gösterilmelidir. Başarılı olunamadığı takdirde propagandacı tamamen güvenilirliğini yitirir. Öncelikle propagandacı, fikir belirttiği alanda uzman, saygın ve güvenilir olmalıdır. Dinleyicinin görüşünden oldukça farklı bir görüşü savunan bir

---

²⁵ Mustafa Mutlu, **Vietnam’dan Körfez’e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2003, s.112.

²⁶ Nevzat Tarhan, **Psikolojik Savaş**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003, s.35.

²⁷ Berkes, a.g.e., s.121.

²⁸ Osman Özsoy, **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1998, s.8.

²⁹ Emre Kongar, “*Kendi Kalemize Attığımız Dezenformasyon Gölü*,” **Cumhuriyet Gazetesi**, 3 Nisan 2003.

propaganda eğer yüksek inanırlığı olan bir kaynaktan geliyorsa kişide tutum değişimi yaratabilecektir.³⁰

Almanya'nın propaganda ile fikir alanındaki psikolojik harekâtı kaybetmesi, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman ordularını savaşın sonlarında teslim olmaya mecbur kılan sebepler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Almanya Birinci Dünya Savaşı'nın devamı boyunca yalnız askeri sırları ele geçirmekle uğraşırken, İngiltere, propaganda silahının kitleler üzerindeki tahripkâr etkisini daha önce fark etmiş ve bu istikametten taarruza başlamıştır. Alman Generali Ludendorf, cephe gerisinde galibiyete olan inancın sarsıldığını, bunun da önemli bir silah olan propagandanın eseri olduğunu anlamış, buna 1918'de bir teşkilat ile karşı koymayı düşünmüş ise de artık savaş bitmiştir. Ludendorf "Harp Hatıratım" adlı eserinde şöyle demiştir: *"Alman orduları, geride kendileri muzaffer bir durumda iken psikolojik savaş mücadelesinde düşmanlarına mağlup olmuştu."*³¹

Birinci Dünya Savaşı sonunda Almanlar, propaganda konusunda neden başarısız olduklarını incelemişler ve propagandanın da ana ilkeleri olan şu sonuçlara ulaşmışlardır:

- Propaganda yalnız başına etkisizdir; etkili olabilmesi için propagandanın askeri, diplomatik ve ekonomik faaliyetlerle birlikte yürütülmesi gerekir.
- Propaganda faaliyeti yapan kişi ve grupların çalışmaları esnasında birbirleri ile koordinesiz olmaları, hatta birbirlerinin yapmış olduğu faaliyetlerden bile habersiz olmaları, yapılan en büyük hatadır.
- Değişen olaylar ve koşullar karşısında kendini geliştiremeyen katı bir propaganda başarısız olmaya mahkûmdur.
- Uygulanan her propaganda hem doğru hem de akla yakın olmalıdır.
- Propaganda da hedef kararsız kişiler olmalıdır.³²

---

³⁰ Sarısamam, a.g.e., s.3.

³¹ Ertürk, a.g.e., s.7.

³² Terence H. Qualter, **Propaganda ve Psikolojik Harp**, Ankara, Özel Harp Dairesi Yayınları, s.102.

Propaganda faaliyetleri başlangıcı itibariyle, siyasi ve askeri mücadelelerin aracı olarak kullanılırken, XX. yy.ın ikinci yarısından sonra ekonomik rekabet ve halkla ilişkiler alanında da ön plana çıkmıştır.³³

Sonuç olarak: Savaş silahları ne kadar gelişirse gelişsin, bu silahları savaşın sonucu üzerindeki etkisi ne kadar büyük olursa olsun, savaşı sevk ve idare eden, savaşı kazanan ve savaşın en önemli aracı insandır. Kullanılmakta ve gelişmekte olan bütün silahların planlarını yapan, kullanıma hazırlayan, bizzat kullanan insan olduğuna göre, savaşı kazanan bu en önemli aracının değeri kendiliğinden anlaşılabilir olur. Hedef öncelikle savaşı durdurmak veya hiç savaşmamaktır. Bu hedefe ulaşılamıyorsa hedef zaferi kazanmak olacaktır. İnsanların hepsini birden yok etmek imkânsız olduğundan ve böyle bir şey düşünülemez olduğundan onu yıldırma, tehdit etme, icabında taviz vermek sureti ile sınırlarını tahrip etme, endişe ve huzursuzluk yaratarak maddeten ve manen hayatını felce uğratma, buna benzer çeşitli usul, yol ve araçlar ile savaş dışı bırakma veya işbirliği yapmasını temin etme, daha kolay bir araçtır. Bu da ancak psikolojik savaşı çok iyi sevk ve idare etmeyle mümkündür. Geleceğin savaşlarında tankın, topun, uçağın her türlü deniz araçlarının, atom ve füzelerin yanında, savaşı yakından besleyen ve destekleyen psikolojik savaş olmazsa zaferi kazanmak imkânsız hale gelecektir.³⁴

Bireysel ve kitle iletişim araçları geliştikçe psikolojik savaş taktikleri o ölçüde gelişmektedir. Çok karmaşık düzeylerde bir bilim ve sanat haline gelen psikolojik savaş, XX. yy.da iletişim çağına hâkim olmuştur. Bu nedenle XX. yy. psikolojik savaşlar çağı olarak da isimlendirilebilir.³⁵

---

³³ Servet Avşar, “Birinci Dünya Savaşı Sırasında İngiliz Propaganda Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti,” **Atatürk Dergisi**, C.III, Sayı.2, Ankara, Temmuz 2002, s.121.

³⁴ Hulusi Kesimli, **Psikolojik Harp**, 197,198 Sayılı Ordu Dergisi Eki, İstanbul, K.K.K İstanbul Askeri Basımevi, 1961, s.28.

³⁵ Esra Aysun, “Psikolojik Savaşın Türkçesi: Su Uyum Düşman Uyumaz,” **Parlamentar Dergisi**, Sayı 10, Ocak 1993, s.2.

İKİNCİ BÖLÜM

I. TARİHTE PSİKOLOJİK HAREKÂT

İlk zamanlar teşkilatsız ve plansız ve hatta böyle bir savaşın mevcudiyetinden dahi habersiz olarak kullanılan psikolojik harekât tekniklerinden ilk defa Çin ordusunun ünlü komutanlarından Sun Tzu M.Ö. 500 yılında yazdığı “Harp Sanatı” adlı eserinde bahsetmiştir.³⁶

Orta Asya’da birbirinin peşi sıra kurulan Türk devletlerinin yıkılışının nedenleri incelendiğinde, dış etkenlerden çok iç etkenlere rastlanmaktadır. Güçlü Türk devletlerinden kendilerini korumak için Çinliler, Sun Tzu’nun psikolojik harekât tekniklerini kullanmışlardır. Göktürk yazıtlarında Çinlilerin yaptığı bu istihbarat ve propagandalara Türklerin aldanmaması gerektiğine dair yazılar bulunmaktadır.³⁷

Hunlar, milattan önceki yıllarda, düşmanlarının psikolojisini bozan ıslıklı veya vızıldayan oklar icat etmişlerdir.³⁸

Kartaca’nın güçlü komutanı Hannibal, Roma üzerine yürürken, Atilla akınlarına başlarken, daima kuvvetlerinin ezici üstünlüğü ve karşı konulmazlığı hakkında şayialar çıkararak harekâta başlamışlar, karşılarına çıkan kuvvetleri korku ve dehşet içinde bırakarak psikolojik olarak zayıflatmışlardır.³⁹ Cengiz Han savaş sırasında her askerine akşamları birer ateş yaktırmış ve bu sayede karşı tarafın, kendi

---

³⁶ Hulusi Kesimli, a.g.e., s.7.

³⁷ Muharrem Ergin, **Orhun Kitabeleri**, İstanbul, 1970, s.52–53.

³⁸ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, 1991, s.273–274.

³⁹ Kesimli, a.g.e., s.7.

asker sayısını daha çok hayal etmesini sağlamıştır. Böylece ordusunun çokluğu hakkında karşı taraf üzerinde psikolojik bir baskı yaratmıştır.⁴⁰

Timur döneminde savaş sanatının esasları, geleneksel savaş ve tekniklerinin bulucusu olan Mete'nin ilkelerine dayanmaktadır.⁴¹ Ancak; bu yöntem ve teknikler, gerek teknik gerekse taktik yönünden geliştirilmiştir. Timur, daha askerliğinin ilk yıllarında cesaretinin yanında savaşlarda kurnazca hilelere başvurarak psikolojik harekâtın ilk uygulamalarını yapmıştır. Bu sayede imparatorluğunu çoğunlukla savaşmadan kuran Timur, kendisinin ve askerlerinin düşmanlarına gösterdikleri acımasızlığın Asya halklarında korku yaratması, geniş topraklarını savaşız ele geçirmesinde en önemli etken olmuştur. İkinci önemli etken ise *hileyi* her durum ve fırsatta uygulayarak düşmanlarını alçaltması ve onları teslim olmaya zorlamasıdır.⁴²

Timur, Osmanlı Devleti'ne karşı giriştiği mücadelede propagandacılar tarafından yararlanarak orduda bulunan beyleri çeşitli vaatlerle kandırmak suretiyle Osmanlı Ordusunu içten çökertmeye çalışmıştır. Ordusunun önünde, bir savaş aracı olarak filleri yürüterek şaşkınlık, korku ve dehşet saçan güçlerinden psikolojik olarak yararlanmıştır. Ankara Savaşı'ndan önce Timur ve Yıldırım Beyazıt morallerini ve azimlerini kırmak için birbirlerine mektuplar yazmışlardır.⁴³

Alparslan Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordularına karşı taarruza başlamadan hemen önce beyaz bir atın üstünde beyaz giysileriyle askerlerine hitaben: “*İşte kefenimi giydim ve ölüme hazırım; benimle beraber ölmeyi göze alanlar bu tarafa, eşlerinin yanına dönmek isteyenler şu tarafa ayrılınsın; ölümden korkanları da ayıplamayacağım.*” diye yaptığı konuşması ve hemen arkasından askerlerin önüne geçip topluca namaz kıldırması, askerlerin cesaretini, moral ve savaşma azmini arttırmış, liderlerine güvenleri pekiştirmiştir.⁴⁴

---

⁴⁰ Osman Özsoy, **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, Bursa, Alfa Yayınevi, 1998, s.41.

⁴¹ Suat İlhan, **Türk Askeri Kültürünün Tarihi Gelişimi**, İstanbul, 1999, s.40.

⁴² Bahattin Kuban ve Salih Gökçaylı, **Cengiz Han ve Timurlenk Devirlerinde Moğol-Tatar Ve Orta Asya Milletlerinin Harp Sanatı ve Fütühatları**, Ankara, 1953, s.99.

⁴³ Robert Marshall, **Doğudan Yükselen Güç**, çev. Füsun Doruker, İstanbul, 1996, s.10–17.

Osmanlı, Yıldırım Beyazıt ile Avrupa’da ilerlerken ele geçirdikleri yerlerde idari teşkilatı adil ve düzenli kurmuşlar, vergileri halkın verebileceği kadar almışlardır. Bu memleketler süratle bolluğa kavuşmuş, halkın can ve mal emniyetini de sağlayan bu durum ele geçirilen halkların Türklerle işbirliği yapmalarını temin etmiştir. Bu durum Bizans İmparatorluğunun son kalesi olan İstanbul’da yaşayan halkın, hatta idarecilerinin morali üzerinde bile tesirini göstermiştir. Böylece İstanbul’u kuşatan Türkler, Bizans içinde her zaman kendilerine yardımcı olacak birilerini bulmuşlardır. Türkler tarafından kurulan bu teşkilat bugün tatbik edilen, takviye edici psikolojik savaş adı verilen işgal psikolojisinin önemli örneklerinden birisidir.⁴⁵

Selçuklu ordusunda ve daha sonra Osmanlı ordularında düşman orduları üzerinde psikolojik etki yapmak üzere “Mehter” adı verilen askeri bandolar kullanılmıştır.⁴⁶

Osmanlı devletinde “deliler” adı verilen süvarilerden oluşan özel bir askeri sınıf kurulmuş, savaş sırasında korkunç kıyafetler giyerek zamanlı zamansız hiç olmadık yerlerden çıkarak düşman ahalisini ürkütmek ve şayialar çıkartmakla görevlendirilmiştir.⁴⁷

Psikolojik harekât tekniklerinden en çok yararlanan liderlerden Napolyon, bir Osmanlı toprağı olan Mısır’ı 280 gemi ve 38 bin kişilik ordusuyla işgale kalkıştığında, 2 Temmuz 1798’de İskenderiye’de ilk iş olarak, Mısır’a geliş gayesini açıklayan duyurularla işe başlamıştır.⁴⁸ Napolyon Mısır’ın dört bir yanına

---

⁴⁴ Necati Ulunay Ucuzsatar, **Tarih Boyunca Türk Harp Sanatı Taktik ve Stratejisi**, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 1986, s.199.

⁴⁵ Kesimli, a.g.e., s.8.

⁴⁶ Kafesoğlu, a.g.e., s.324.

⁴⁷ Özsoy, a.g.e., s.59.

ulaştırmaya çalıştığı mesajında padişah III. Selim tarafından Mısır'da düzeni sağlamak amacıyla görevlendirildiğini, Fransa'dan Hıristiyanların kovulduğunu, kendisinin ve askerlerinin Mısır'a yeni bir din aramaya geldiklerini, var olan dinlerin arasından en iyisinin Müslümanlık olduğuna inandıklarını ve kendilerinin de bu sebeplerle Müslüman olmaya karar verdiklerini tüm Mısır'a ilan etmiştir. Napolyon bu taktiği sayesinde işgal sırasında ciddi bir engelle karşılaşmamıştır.⁴⁹ Tarihte birçok komutan ve devlet adamı başarı ve zafer için psikolojik harekât tekniklerinden faydalanmıştır.

A. Birinci Dünya Savaşı'nda

1. Savaş Öncesi Kamuoyu Oluşturma Çabaları

Birinci Dünya Savaşı öncesi savaşa katılan büyük devletler tarafından kamuoyu oluşturma amacıyla psikolojik harekât teknikleri kullanılmıştır. Örneğin Fransız propagandasının esasını, her vesile ile Fransa'nın büyüklüğünü ve şerefini, Fransız kültürünün üstünlüğünü herkese inandırmak oluşturmuştur. Fransız propagandasının gücünü Fransızların diğer memleketlerde açmış oldukları okullar oluşturmuştur. İngiliz propagandası daha çok ekonomik mahiyette olmuştur. İngiltere'de ticari münasebetleri genişletmek amaçlı propagandaları yapmak amacıyla Sömürge Enstitüsü, Asya Cemiyeti gibi kurumlar kurulmuştur. Alman propagandasının amacı ise Almanya'yı kuvvetli bir memleket olarak göstermek, Alman ırkının üstünlüğü ve yenilmezliğini, yazarlar, bilim adamları, gazeteciler vasıtası ile Amerika'da, Orta Avrupa'da, Uzak ve Yakın Doğu'da yaymak olmuştur. Almanlar, yabancı öğrencileri de propaganda vasıtası olarak kullanmışlardır.⁵⁰

Osmanlı Devleti ise, kurulduğu günden itibaren, etrafındaki komşu ülkelerin kendi halklarına uyguladıkları adaletsiz davranışlardan yararlanmayı bilmiş ve onlara

---

⁴⁸ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih**, İstanbul, 1985, s.58–59.

⁴⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, Ankara, 1983, s.25–27.

⁵⁰ a.g.e., s.55-58.

daha adil bir yaşam vaat etmek suretiyle kendi yanına çekmeyi başarmıştır. Yabancı basında Osmanlı aleyhinde çıkan haberleri engellemek, ülke içindeki gazetelerinde ülkenin dış dünyada zedelenmesini yol açacak yayınların yapılmasını önüne geçmek amacıyla çalışmalar başlatılmış, yabancı basının ülke içerisinde ne şekilde yayın yapacağı konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit Avrupa basınının Osmanlı Devleti lehinde yayın yapmasını sağlamak amacıyla yabancı editörlere para vermiştir. Ayrıca Osmanlının Uzakdoğu’da da tanınması için girişimlerde bulunulmuştur. Bunun için Çin’e propaganda heyeti gönderilmiştir. Osmanlı Devleti ayrıca Japonya’ya da dünyanın ilk özel propaganda gemisi olan “Ertuğrul gemisini” göndermiştir. Gemi, yol üzerindeki Müslüman ülke limanlarına uğrayarak Osmanlının propagandasını yapmak amacıyla görevlendirilmiştir.⁵¹

2. Osmanlı Devleti’nin Propagandası

Psikolojik savaşta kullanılan önemli hususlardan biri haklılık ilkesidir. Haklı, güçlüdür prensibinden hareketle taraflar kendilerini haklı çıkarma gayreti içerisinde girmek için çaba göstermektedirler. Böylece hem kendi kamuoylarını hem de dünya kamuoylarını yanlarına çekebileceklerdir.⁵²

Birinci Dünya Savaşı’nın başlatılması konusunda da taraflar hep birbirlerini suçlamışlardır. Ayrıca, taraflar kendi galibiyetlerini düşmanlarının ise yenilgilerini propaganda etmişlerdir. Anlaşılacağı gibi bütün devletler güçlüyüz ve haklıyız imajını vermek istemişler, insan topluluklarında mevcut olan kuvvetliye yönelme psikolojisinden faydalanmaya çalışmışlardır.⁵³

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı sırasında yapmış olduğu propagandada savaşın çıkış sebepleri, Rusya, İngiltere ve Fransa’nın, bütün dünyaya

---

⁵¹ a.g.e., s.59-69.

⁵² Sadık Sarısamam, **Birinci Dünya Savaşı’nda Türk Cephelerinde Beyannamelerle Psikolojik Harp**, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 1999, s.101.

⁵³ a.g.e., s. 102.

hâkim olmak, bütün ulusları esaretleri altına almak, bütün Müslümanları esir ederek Müslümanlıklarına son vermek ve İslamiyet’i ortadan kaldırmak istemeleri olarak ifade edilmiştir. Cihad-ı Mukaddes Beyannamesi ve diğer ilgili metinler Arapça, Rusça ve Farsça’ya tercüme ettirilerek uçaklar, casuslar vasıtasıyla ve diğer yöntemlerle Rusya, İran, Hindistan, Kuzey Afrika, Kafkasya, Orta Asya vb. bölgelere gönderilmiştir.⁵⁴

Osmanlı Devleti propagandalarında müttefiki olan Almanya ve Avusturya-Macaristan devletlerini İslam’ın dostu ve yardımcısı olarak belirtmiştir. İslamiyet’in düşmanlarına katılan, yardım eden "Sahib-i şeriat ve hilafet olan" Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Müslümanların dünya ve ahretlerinde sorumlu olacakları ve cehennem ateşinde yanacakları ifade edilmiştir.⁵⁵

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı’nda istihbarat açısından ilk olumlu sonuçları almıştır. İlk defa bu savaşta propagandanın önemi kavranarak çeşitli faaliyetlerde bulunulmuştur. Propaganda amacıyla ilk defa Birinci Dünya Savaşı’nda uçaklardan beyannameler atılmıştır.⁵⁶

3. Türk Muhaliflerin Propagandası

Türk muhaliflerin propagandasında cihat ilanı eleştiri konusu yapılmış ve İslam dininin tehlikede olmadığı, böyle bir fetvayı gerekli kılacak şartların mevcut bulunmadığı görüşleri savunulmuştur. İngiltere’nin idaresindeki 350.000.000 Müslüman’ın gayet iyi şartlarda bir hayat yaşadıkları halde, cihat ilanı ile Müslümanlar arasına fitne fesat sokulduğu ve fetvayı veren Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendinin katlinin vacip olduğu ifade edilmiştir.

---

⁵⁴ a.g.e., s.17-18.

⁵⁵ a.g.e., s.18.

⁵⁶ Hülya Şahin, **Milli Mücadele’de Beyannamelerle Psikolojik Harp**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü), Ankara, s.11.

Osmanlı Devleti, propagandasında Türk başarılarını ele alırken doğal olarak muhaliflerin propagandasında da cephelerdeki Türk yenilgileri ele alınmıştır.⁵⁷

4. İtilaf Devletlerinin Propagandaları

Osmanlı Devletinin Almanya'nın yanında savaşa girmesi ve cihat ilan etmesi üzerine, öncelikle İngiltere olmak üzere İtilaf Devletlerince Osmanlı Devleti'ne yönelik ağır bir propaganda, istihbarat ve casusluk faaliyeti başlatılmıştır.⁵⁸

İtilaf Devletleri tarafından Türk cephelerine yapılan propaganda da ana tema Osmanlı Devleti'nin savaşa İtilaf Devletleri'nin karşısında girmesinin başlıca sorumlusu olarak gösterilen İttihat ve Terakki aleyhtarlığıdır. İtilaf devletleri Osmanlı padişahının ülkenin yönetiminde hiçbir söz hakkının olmadığını ve İttihatçıların elinde esir bulunduğunu iddia etmektedirler. Padişah V.Mehmet Reşat'ın İttihat ve Terakki Cemiyetinin baskısından bunalmış durumda bulunduğu, padişahın ittihatçılarca sarayın bir köşesinde hapsedilmiş olduğu, saray içerisinde dahi sözünün geçmediği ve hatta ittihatçıların onayını almadan kızlarını bile evlendiremediği iddia edilmiştir.⁵⁹

Sonuç olarak her ülke ve toplum ulusal hedef ve menfaatlerini gerçekleştirebilmek diğer ülke toplumları arasında taraftar elde etmek için gayret sarf etmektedir. Propaganda ve yayın vasıtaları ile diğer toplumları ve kültürleri etkileyerek dünyayı kültürel ve ekonomik yönden ele geçirmeye çalışmaktadır. Tarihin çeşitli devrelerinde isminin ne olduğunu bilmeden birçok komutan ve devlet adamı psikolojik harekât tekniklerini başarı ile kullanmış ve sonuca ulaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı ile başlayan süreçte bu teknikler bilinçli ve sistemli olarak kullanılmaya başlanmıştır.

---

⁵⁷ Sarısamam, a.g.e., s.26.

⁵⁸ Servet Avcı, "Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde Arap Aşiretlerini Kazanmaya Yönelik Propaganda Faaliyetleri," **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı.1, Şubat 2003,s.117.

⁵⁹ a.g.e., s.29.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ATATÜRK VE PSİKOLOJİK HAREKÂT

A. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nda Psikolojik Harekât Faaliyetleri

M.Kemal Paşa Ulusal Mücadele'nin başında, ulusun elinde kalan tek bir güce, "sosyo-kültürel güce" önem vermiş ve savaşın tüm stratejisini bu güce dayandırmıştır. Çünkü ulusal gücün oluşumunda ve başarısında sosyo-psikolojik etkenlerin çok önemli bir yeri olduğunu bilmektedir. Ulusal birliğin taşıdığı anlamı M.Kemal Paşa şu düşünceleri ile dile getirmiştir: "Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşları arasında ulusal birlik, iyi geçinme, çalışkanlık duygusu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur."⁶⁰ Ona göre savaşı sevk ve idare edenler ne kadar güçlü olursa olsunlar mücadeleyi yapacak olan halktır. Halk atıldığı savaşa inanarak katılmamış ve inandırılmamış ise zaferi umut etmenin hayal olduğunu bilerek mücadeleye başlamıştır.⁶¹ Ulusal Mücadele esnasında M.Kemal Paşa'nın psikolojik harekât tekniklerini sıkça kullanmasının başlıca nedeni karşı karşıya kaldığı düşman unsurları ile maddi güçlerinin eşit olmamasıdır.

Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde Osmanlı Devleti'nin toplumsal kurumları ile toplumsal değerleri çökmüş durumdadır. Yıllarca süren savaşlar ulusu yoksul ve bitkin bırakmıştır. Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti'ni hukuken ortadan kaldırdığı gibi ulusu da esir hale düşürmüştür.⁶²

---

⁶⁰ Özkan İzgi, "Atatürk ve Milli Birlik," C.IV, Sayı.12, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, July 1988, s.671.

⁶¹ Şahin, a.g.t., s.XIII.

⁶² Ali Fuat Türkgeldi, **Görüp İşittiklerim**, Ankara, 1984, s.150.

Müttefikler tarafından mütareke hükümlerinin kötüye kullanılarak uygulanışının sonucu olarak, ulusun serbest iradesini ve fertlerinin temel hak ve hürriyetlerini koruyabilecek bir siyasi otorite mevcut değildir. Büyük Savaş'ın uzun yılları boyunca ulus yorgun ve fakir durumdadır. Ulusu bu hale düşürenler kendi hayatlarını kurtarmak için ülkeden kaçmışlardır. Padişah, politik ve dini bakımdan otoriteyi mutlak bir şekilde elinde bulunduran tek kişi, kendisini ve tahtını kurtarmak için İngilizler ile işbirliği halinde bulunmaktadır.⁶³ Hatta mütareke şartlarını öğrendiğinde şu sözleri sarf etmiştir: *“Şartlar ne kadar ağır olursa olsun kabul edelim. İngiltere'nin şarttaki bize dost politikası değişmemiştir. Daha sonra af ve mürüvvetlerini kazanabiliriz...”*⁶⁴

Kabine aciz ve çekimsizlik içinde olup sadece padişahın isteklerini ve İngiliz Yüksek Komiseri'nin talimatlarını yerine getirmekten başka bir icraat gösterememektedir. Siyasi otoritenin olmayışı nedeniyle ülke bir kargaşa ortamına düşmek üzeredir.⁶⁵ Ulus o kadar umutsuzdur ki, Türk aydınları dahi mücadele etmeyi göze alamayarak kolay yolu seçmiş ya İngiliz himayesini kabul etmek ya da Amerikan mandası olmak için tartışmaya başlamıştır.⁶⁶

Bu durumda M.Kemal Paşa, ulusun kaderi ile ilgili politik hareket tarzlarından imkân dâhilinde olanları inceledikten sonra ulusuna şerefli bir öneri sunarak Ulusal Mücadele'nin amaçlarını ve dayandığı mantığı şu ifadelerle belirtmiştir :

“Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulusal egemenliğe dayalı, herhangi bir şarta bağlı olmaksızın, bağımsız bir Türk Devleti kurmak... İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da

---

⁶³ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1997, s.1.

⁶⁴ Alptekin Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1990, s.27, Ergun Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İzmir, 1984, s.110.

⁶⁵ **Nutuk**, a.g.e., s.1.

⁶⁶ Kadir Kasalak, **Milli Mücadele'de Manda ve Himaye Meselesi**, Ankara, 1993, s.32-34.

Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar, bu karar olmuştur. Bu kararın dayandığı en sağlam düşünüş ve mantık şu idi: Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu, ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Bir ulus için tutsak yaşamaktansa yok olmak daha iyidir. Öyleyse, “Ya bağımsızlık, ya ölüm.” İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır.⁶⁷

1. Kurtuluş Yolu Ararken İki Temel Unsur

M.Kemal Paşa, İtilaf devletlerinin Osmanlı Devleti’ne, hem düşünsel hem de silahlı kuvvetler birliğinde saldırdığını, ortadan kaldırmaya ve bölüşmeye karar verdiklerini, Padişah’ın kendi yaşam ve esenliğini kurtarabilecek yolu bulmak için uğraştığını, farkında olmadan başsız kalan ulusun karanlık ve belirsizlik içinde, olup bitecekleri beklediğini, yıkımın korkunçluk ve ağırlığını anlamaya başlayanların, buldukları çevre ve durumda sezinleyebildiklerine göre kurtuluş yolu saydıkları önlemlere başvurmakta olduklarını, komutanların ve subayların savaşın bunca sıkıntı ve güçlükleriyle yorgun, yurdun parçalanmakta olduğunu görmekte ve bir çıkar yol, kurtuluş yolu aramakta olduklarını belirtmektedir.⁶⁸

Yalnız M.Kemal Paşa’ya göre kurtuluş yollarını düşünürken şu iki hususu göz ardı etmemek gerekmektedir: İlk olarak ulus ve ordu, Padişah Halifenin hainliği konusunda bilgi edinemediği için, o göreve, o görevde bulunana karşı yüzyılların kökleştirdiği dini gelenek bağlarıyla bağlı ve uysaldır. Ulus ve ordu kurtuluş yolu düşünürken bu atadan gelen alışkanlık dolayısıyla, kendinden önce bu yüce halifelik ve padişahlığın kurtuluş ve dokunulmazlığını düşünmektedir. Halife ve padişahsız kurtuluşun anlamını kavrayacak yetenekte değildir. Bu inanca karşı görüş ve düşünce ortaya koyanlar hemen dinsiz, yurtsuz, hain ve istenmeyen kimse olmaktadır.⁶⁹

---

⁶⁷ Nutuk, a.g.e., s.9.

⁶⁸ Nutuk, a.g.e., s.7.

⁶⁹ Nutuk, a.g.e., s.7.

Kurtuluş yolu ararken, dikkat edilecek ikinci unsur İngiltere, Fransa, İtalya gibi büyük devletleri gücendirmemenin temel ilke olarak düşünülmesidir. Bu devletlerden yalnız biriyle bile başa çıkılamayacağı kuruntusu hemen hemen bütün kafalarda yer etmiştir. Osmanlı Devleti'nin yanında koskoca Almanya, Avusturya-Macaristan varken hepsini birden yenen, İtilaf güçleri karşısında yeniden onlarla düşmanlığa varabilecek durumlar almak büyük ölçsüzlük ve anlamsızlık olarak görülmektedir.⁷⁰

Bu anlayışta olan yalnız halk değildir, özellikle seçkin denilen insanlar da böyle düşünmektedir.⁷¹

Böylece kurtuluş yolu ararken iki durum söz konusu olmayacaktır. İlk önce İtilaf devletlerine karşı düşmanca tutum alınmayacaktır, sonra Padişah Halifeye canla başla bağlı kalmak temel koşul olacaktır.⁷²

2. Evrelere Ayırmak

M.Kemal Paşa Türk ata yurduna ve Türk bağımsızlığına saldıranların kimler olursa olsun, onlara karşı bütün ulusça silahlanmış olarak karşı çıkmak ve savaşmak gerektiğini, bu önemli kararın bütün gereklerini ve isteklerini ilk gününde açıklamanın ve söylemenin yerinde olmayacağını, uygulamayı bir takım evrelere ayırarak, olgulardan ve olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşüncelerini işlemek ve adım adım yürüyerek amaca varmaya çalışmanın gerektiğini belirtmiştir.⁷³ M.Kemal Paşa Ulusal Mücadele kararını “ulusal sır” unvanı ile şöyle ifade etmiştir: “Ben ulusun vicdanında ve geleceğinde hissettiğim büyük gelişme kabiliyetini bir ulusal sır gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş büyük topluma

---

⁷⁰ Nutuk, a.g.e., s.8.

⁷¹ Nutuk, a.g.e., s.8.

⁷² Nutuk, a.g.e., s.8.

⁷³ Nutuk, a.g.e., s.10.

uygulatmak mecburiyetindeyim.”⁷⁴

M.Kemal Paşa'nın zamanlama ile ilgili hassasiyetine örnek teşkil edecek olaylardan birisi hemen İstanbul'un işgalinin ardından gerçekleşmiştir. M.Kemal Paşa 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilir edilmez Eskişehir ve Afyon Karahisar'daki yabancı birliklerin silahlarının alınması veya oradan uzaklaştırılmaları ve Anadolu'da bulunan yabancı subayların tutuklanması gibi tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin arasında en önemlisi “olağan üstü yetkiler taşıyan” bir meclisin Ankara'da toplanmasını sağlamaktır. Burada “olağan üstü yetkiler taşıyan meclis” yerine “kurucu meclis” adını kullanmak istemiştir; çünkü toplanacak meclisin ilk anda rejimi değiştirme yetkisine sahip olmasını istemektedir. Fakat “kurucu meclis” terimini halkın anlaması o anlık zor olacağından Ulusal Mücadele'ye ulusun katılımını engellemek için kullanmaktan vazgeçmiştir.⁷⁵

3. Ulusu Uyandırma Çabaları

Lider arkasında kendini destekleyecek bir halk olmadan bir hiçtir. Halk ile lider aynı hedef etrafında birleştikleri anda ölümü ve yaşamı korkmaksızın paylaşırlar.⁷⁶

M.Kemal Paşa'yı bu mücadeleye tereddütsüz sokan Türk ulusuna olan mutlak inancıdır. O Türk ulusunun ruhunu, özlemine ve kabiliyetini keşfetmiş bir insandır. Bu nedenle M.Kemal Paşa birleştirici ve toplayıcı olarak Ulusal Hareket'in lideri olmuştur.⁷⁷

M.Kemal Paşa'nın belirttiği gibi savaş ve muharebe demek; yalnız iki

---

⁷⁴ Sadi Irmak, “*Milli Mücadele'de Yurt ve Dünya*,” C.IV, Sayı.12, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, July 1988, s.518.

⁷⁵ **Nutuk**, a.g.e., s.287-288.

⁷⁶ Sun Tzu, a.g.e., s.59.

⁷⁷ İsmet Giritli, “*Atatürk ve Halkçılık*,” C.VII, Sayı.20, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 1991, s.181.

ordunun değil, iki ulusun bütün varlıklarıyla, bütün maddi ve manevi kuvvetleriyle, birbiriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir. Bunun içindir ki, bütün Türk ulusu cepheye bulunan ordu kadar duygu, düşünce ve hareket bakımından savaşa ilgilenmelidir. Yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyünde evinde, tarlasında bulunan herkes, ulusun her ferdi silahla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli sayarak bütün varlığını mücadeleye vermelidir. Bütün maddi ve manevi varlığını vatan savunmasına vermekte ağır davranan ve titizlik göstermeyen uluslar, savaş ve muharebeyi gerçekten göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılmazlar.⁷⁸

Ulusal Mücadele'nin en zor bölümü ulusun bir bütün olarak mücadeleye katılmasının sağlanmasıdır. Mondros Mütarekesi'nden sonra işgal altına girmeyen bölgelerde, Ulusal Mücadele'ye karşı halkın ilgisiz kaldığı görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonunda, devletin askeri ve iktisadi bakımdan çöküntüye uğraması, ulusun açlık, sefalet ve perişanlığına yol açmıştır. Son savaşlardaki mağlubiyetler halkı moral bakımından çökertmiştir. Savaş yıllarında ülkeyi yöneten ve savaşa girişten sorumlu tutulan İttihat ve Terakki Partisi yöneticilerine ve ittihatçı subaylara, karşı halkta aşırı olumsuz tepkiler başlamıştır. Diğer taraftan İstanbul Hükümeti, Mondros'tan sonra, Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu, bir büyük devletin yani İngiltere'nin himayesi altına girmekte görmüş, resmi ve özel politikalarını tamamen bu amacın gerçekleşmesine yöneltmiştir. Özellikle *İngiliz mandasını kabul etmek* düşüncesi, basın yoluyla devamlı olarak kamuoyuna yansıtılmıştır.⁷⁹ İngilizlerin Osmanlı Devleti'ne ve Türk ulusuna yardım elini uzatacakları beklentisi kamuoyunda oluşturulmaya çalışılmıştır. Bütün bu faktörler, Anadolu'da başlatılan Ulusal Mücadele'ye karşı halkın ilgisiz kalmasına sebep olmuştur.⁸⁰

Türk ulusunu, memleketin içinde bulunduğu durum ile ilgili aydınlatmak,

---

⁷⁸ Nutuk, a.g.e., s. 420.

⁷⁹ İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, Ankara, TTK Yayınları, 1989, s.38–39.

⁸⁰ Osman Akandere, “Sivas Kongresi'nden Sonra Bazı İstanbul Gazeteleri Muhabirlerinin Mustafa Kemal Paşa'dan Aldıkları Demeçler ve Yaptıkları Mülakatlar,” **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2002)**, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 2002, s.179.

İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri tarafından yapılan propagandaların doğru olmadığını izah etmek için M.Kemal Paşa'nın kendisinin yayınladığı ve TBMM tarafından yayınlanan beyannameler çıkarılmıştır.⁸¹ Anadolu insanının Ulusal Mücadele yönünde aydınlatılmasının düzenli yapılmasını sağlamak için M.Kemal Paşa, Müdafaay-ı Hukuk Cemiyetlerince uygun görülen kişilerin köylere giderek halk ile temasa geçmelerini ve geceleri köy odalarında okumak üzere Anadolu gazetelerini ve bastırılan küçük kitapları götürmelerini emretmiştir. Halk ile aydın kesimin bir araya gelmesini sağlayan bu uygulama iki yönden önem arz etmektedir. Birincisi ulusun Ulusal Mücadele faaliyetleriyle ilgili tam ve doğru bilgiler, harekâtın içinde bulunanlar tarafından öğretilmiştir. İkincisi ise düşmanların yaptığı propagandalardan etkilenme olasılığı fazla olan saf Anadolu köylüsünün düşünceleri Ulusal Mücadele yönünde değiştirilmiştir.⁸²

a. Ordu ile Temas

M.Kemal Paşa, 9 ncu Ordu müfettişi göreviyle Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919'dan sonraki günlerde; bir ulusal teşkilat vücuda getirmeyi ve karşı karşıya kaldığı tehlikenin büyüklüğünden haberdar olmayan Türk ulusunu uyarmayı öncelikli hedef olarak görmüş ve bu doğrultuda faaliyetlerine başlamıştır.

Psikolojik harekât yöntemlerinin iyi bir uygulayıcısı, halkı bir ideal peşinde koşmaya ve ideali sevmeye alıştırmalıdır, hedefine daha baştan yarı yarıya ulaşmış demektir. İdealler kalabalıkları kitle yapar, belli ortak noktalarda buluşturur. Aynı ideali paylaşmış küçük guruplar, aynı ideali paylaşmamış kendilerinden çok daha büyük kalabalıklara tarih boyunca çoğu defa galip gelmiştir.⁸³

---

⁸¹ Zekai Güner ve Orhan Kabataş, **Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basımı**, Ankara, AKM Yayınları, 1990, s.1–55.

⁸² Şahin, a.g.t., s.296.

⁸³ Gustave Le Bon, **Kitleler Psikolojisi**, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 2001, s.81–86.

Osmanlı devletinde kamuoyu diğerk bir söyleyişle Ulusal Mücadele dönemi başlangıcındaki toplumsal güçler üç tanedir. Bunlar:

1. Askeri birlik komutanları ve rüesas-yı memurin-i mülkiye olarak bilinen üst sivil yöneticilerden oluşan ÜST YÖNETİCİLER,
2. İleri gelenler anlamında EŞRAF,
3. HALK olarak sıralanmaktadır.⁸⁴

Psikolojik harekât yöntemlerini iyi uygulayan ve kamuoyu oluşturmadaki başarısı hiç bir şekilde inkâr edilemeyen bir lider olarak M.Kemal Paşa, ülkenin birlik beraberlik konusundaki eksikliğini gidermek için çareler üretmiştir.

M.Kemal Paşa ilk olarak ordu ile temasa geçmek ve orduyu harekete geçirmek gerekliliğini belirtmiştir. Çünkü Birinci Dünya Savaşı sonrası 50.000 kişiye düşmüş olan ordu personelini çok iyi kullanmak gerekmektedir. Kendi görev bölgesi olan 3 ncü Ordu Müfettişliği'nde Kazım Karabekir Paşa komutasındaki 15 ncı Kolordu ve Refet Paşa komutasındaki 3 ncü Kolordu bulunmaktadır. M.Kemal Paşa yalnız bunlarla yetinmeyip diğerk komutanlarla ve sivil idarecilerle yazışmalara başlamıştır. Vurguladığı nokta: *“ulusal hakların korunması ve ulusal bağımsızlığın elde edilmesi için beraber çalışmaktır.”*⁸⁵

---

⁸⁴ Mediha Akarslan, “ *Ulusal Mücadele Döneminde Balıkesir’de Kamuoyunun Oluşması ve Hey’et-i Merkeziye Karar Defteri,*” **Atatürk Yolu**, Sayı 7, Ankara, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ocak 1996, s.7.

⁸⁵ Ünsal Yavuz, **Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete**, Ankara, TTK Basım Evi, 1999, s.46., **Nutuk**, a.g.e., s.12-14. M.Kemal Paşa Erzurum’da bulunan 15 ncı Kolordu Komutanı’na 21 Mayıs 1919 tarihli bir şifre göndererek kendisini aydınlatacak hususlar var ise bildirilmesini rica etmiştir. 3 üncü Kolordu Komutanı’nı geçici olarak merkezi Samsun’da olan o zamanki sancağın mutasarrıflığına atamış ve bölgede bütün tedbirlerin alınarak, halkın aydınlatılmasını ve orada bulunan yabancı birlik ve subaylardan çekinilmemesinin gerekliliğinin anlatılmasını ve bölgede ulusal bir teşkilat kurulmasına girişilmesini istemiştir. 23 Mayıs 1919 tarihinde Ankara’da bulunan 20 ncı Kolordu Komutanı’na kendisi ile daha sıkı ilişki kurmak istediğini ve İzmir hakkında alabileceği bilgilerden haberdar olmak istediğini bildirmiştir. 18 Haziran 1919’da Amasya’dan Edirne’de bulunan 1 inci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey ile de şifre ile verdiği direktiflerle temas kurmuştur.

Bu noktada ordunun huzurunu bozacak bir hadise olan **Karakol Cemiyeti'nden** söz etmek gerekmektedir. M.Kemal Paşa ve arkadaşlarına, Erzurum'da kongre kararlarının herkes tarafından anlaşılmasını sağlamaya çalışırken, “Karakol Cemiyeti'nin Genel Görev Yönetmeliği” ve “Karakol Cemiyeti'nin Genel Kurul Tüzüğü” diye basılı bir takım kâğıtların bütün orduya dağıtıldığı haberi bildirilmiştir. Bu bildirimlerle, M.Kemal Paşa'nın Ulusal Mücadele'nin yanında bir yandan da esrarengiz ve korkunç bir komite kurmaya çalıştığı fikri ortaya yayılmıştır. M.Kemal Paşa derhal komutanları uyararak, bu tüzük ve yönetmelikleri dikkate almamaları gerektiğini bildirmiştir. Bu sayede ordu mensuplarının da birbirlerine karşı psikolojik olarak bir güvensizlik ve korku içine girmesini engellemiştir.⁸⁶

M.Kemal Paşa'nın ordu ile temasın sağlanmasından sonra düşüncesi bölgesel mahiyetteki kurtuluş çabalarını topyekûn bir Ulusal Mücadele fikri etrafında birleştirmek olmuştur. Bu sebeple Türk ulusuna önce tehlikenin büyüklüğü gösterilmeye çalışılmıştır. Çünkü M.Kemal Paşa, Türk ulusunun gerçekleri bilmesi halinde tevekkül içerisinde, başına gelecek felaketleri beklemeyeceğini bilmekte ve Türk ulusuna güvenmektedir.

b. Mitingler

Sözlü propagandanın etkili olabilmesi ve sayıca büyük kitlelere ulaşabilmek için büyük kalabalıkları bir araya getirmek gerekir. Kişiler belli görüşlere yönelişlerde yalnızlık hissinden korkarlar ve belli bir fikri başkalarıyla paylaşmaktan büyük sevinç duyarlar. Bu tür kişilerin aynı görüşü paylaştıkları diğer insanlarla birlikte kalabalık toplantılara katılmaları cesaretlerini artırır. Bu toplantılarda insanlar **Kitle telkini** adı verilen büyümlü bir atmosfere girerler. Bir kişiyi fedakâr yapmak için onun kimliği ve kendine has özelliklerinden koparıp ayırmak gerekir. Toplumda eritilen bir kişinin gücü, muhteşem ve yıkılmaz bir

---

⁸⁶ Nutuk, a.g.e., s.51.

birliğin üyesi olmaktan kaynaklanır.⁸⁷

15 Mayıs 1919 perşembe günü İzmirli Rumların *zito venizelos* naraları arasında 12000 mevcutlu Yunan kuvvetinin İzmir'e çıkması Ulusal Mücadele'de bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Paris Barış Konferansı'nda, İtilaf devletleri ve Amerika'nın Yunan isteklerine göre hareket etmesi, ülkede çok büyük yankılara neden olmuş, aynı gün yurdun her tarafına İzmir'in işgali duyurulurken ulusun Saraya ve İstanbul Hükümetine çektiği telgraflarda bu işgale razı olunmayacağı belirtilmiştir. Keçiörlü halkı adına Belediye başkanının saraya çektiği telgrafta İzmir için ulusa emir vermenin yeteceği bildirilirken, Niğde Reddi İlhak Heyeti de telgrafta *intihar edeceğiz, lakin yalnız değiliz* demiştir. Yalvaçlılar telgraflarında *Türk ulusu zilletle yaşayamaz, namusumuzla yaşayacağız, namusumuzla öleceğiz*, diyerek işgalleri protesto etmiştir.⁸⁸ Bu sıralarda 3 ncü Ordu müfettişliğine atanan M.Kemal Paşa İstanbul'da veda ziyaretleri yapmaktadır.⁸⁹ M.Kemal Paşa Ulusal Mücadele'yi başlatmak üzere 16 Mayıs'ta İstanbul'dan Samsun'a hareket ederken hükümet de protestolarla durumu geçiştirmeye çalışmıştır.⁹⁰

İtilaf kuvvetlerinin yaptıklarına ve özellikle İzmir'in işgaline karşı mitingler tertip edilmiştir. Yurdun dört bir yanında ve İstanbul'da yapılan mitinglerin başında Fatih, Sultan Ahmet, Üsküdar ve Kadıköy mitingleri gelmektedir. Bu mitinglerden korkan ve rahatsız olan hükümet 25 Mayıs'ta bunları yasaklamıştır. Padişah ise Malta'ya bazı vatanseverlerin gönderilmesine seyirci kalırken, Şevket Turgut Paşa aracılığı ile kendisini ziyarete gelen üç kişilik heyete şunları söylemektedir: *"Ağzımızı açalım, bağıralım, sesimizi yükseltelim, hakkımızı isteyelim, fakat elimizi*

---

⁸⁷ Le Bona, a.g.e., s.15-18.

⁸⁸ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1**, Ankara, TTK Yayınları, 1993, s.241-244, Osman Özsoy, **Kurtuluş Savaşının Perde Arkası**, İstanbul, Aksoy Yayıncılık, 1999, s.125.

⁸⁹ Kadir Kasalak, *"İzmir'in İşgalinden Sonra Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumu ve Mitingler," Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2001)*, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 2001, s.24.

⁹⁰ Orhan Duru, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2004, s. 23-26.

*kaldırmayalım”.*⁹¹

İlk miting İzmir işgal edilmeden bir gün önce 14 Mayıs 1919'da Yahudi Maşatlığı'nda yapılmıştır. Maşatlıkta Müftü Rahmetullah Efendi, Ahenk gazetesi yazarlarından Şevki Bey, Hasan Tahsin, Recep Bey, Hacı Hasan Paşa ve Mustafa Necati Bey konuşma yapmışlardır. Hasan Tahsin bu konuşmasında halkı direnişe çağırılmış ve bir gün sonra ilk kurşunu da atan kendisi olmuştur.⁹²

M.Kemal Paşa'nın Samsun'a ayak bastığı gün yine Darülfünun öğrencilerinin başını çekmiş olduğu ve yetmiş beş bin kişinin katıldığı bir miting tertip edilmiştir. Bu toplantılardan rahatsız olan hükümet ise yüksek okulları kapatmıştır.⁹³

23 Mayıs cuma günü yapılan Sultanahmet mitingi, mitinglerin en büyüğü ve heyecanlısı olmuştur. Mitinge yaklaşık 200 bin kişi katılmış ve mitinge katılanlara *Ahali İktisat Fırkası* birer rozet hediye etmiştir. Rozette *İzmir Türk kalacaktır* denilmektedir. Hükümetin 25 Mayıs 1919'da mitingleri yasaklamasına rağmen mi-

---

⁹¹ Kadir Kasalak, a.g.e., s.25-28.

⁹² **Nutuk**, s.2., Kasalak, a.g.e., s.32-33. Bildiri metni :
"Ey bedbaht Türk!..."

Wilson prensipleri unvan-ı insaniyet karanesi altında senin hakkın gasp ve namusun hetkediliyor. Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türklerin Yunan'a iltihakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi ve bunun neticesi olarak güzel memleket Yunan'a verildi. Şimdi sana soruyoruz:

Rum senden daha mı çoktur? Yunan hâkimiyetini kabule taraftar mısın?

Artık kendini göster. Tekmil kardeşlerin maşatlıktadır. Oraya yüz binlerle toplan. Ve kaahir esariyetini orada bütün dünyaya göster. İlan ve ispat et. Burada zengin, fakir, alim, cahil yok. Fakat Yunan hakimiyetini istemeyen kütle-i kaahire vardır. Bu sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma. Hüsrân ve nekbet faide vermez. Binlerle, yüz binlerle Maşatlığa koş ve Heyet-i Milliye'nin emrine itaat et!...İlhakı Red Heyeti Milliyesi"

⁹³ Kasalak, a.g.e., s.35-36. Fatih'te yapılan bu mitinge katılan kız erkek Darülfünun öğrencilerinin sol göğüslerinde taşıdıkları rozetlerde "İzmir bizim kalbimizdir." yazılıdır. Bu mitingin önemli konuşmacılardan Mehmet Emin (Yurdakul) Bey "...Sokak sokak dilenseydim de ulusun kulağını parçalayan bu felaket seslerini iştimeseydim. Bu kara günleri görmeseydim. Gene mi kan gene mi ateş?"

Batıya doğru dönerek, haykırmak ve şunları söylemek istiyorum: "Ey Avrupa, ey Amerika! Bunun mesuliyeti sizin olacaktır." sözleriyle konuşmasını bitirmiştir Bu mitingin en ateşli ve ilgi çeken konuşmacılardan birisi olan Halide Edip Hanım, "bugün burada toplanan şu halk kitlesinin bir tek isteği vardır, O da tabii haklarının kendilerinden alınmamasıdır" diyerek, sözlerini şöyle bitirmiştir: "Müslümanlar, Türkler, vatandaşlar, Büyük Allah'ımız şahit olsun ki bu imanımız bizi herhangi bir topun güllesine, herhangi bir zulmün ateşine karşı götürecektir kadar kuvvetli bir ateştir. İşte biz, bütün bunlara istinat ederek halkımızı kurtaracağımızdan eminiz. Yaşasın ulusumuz."

tingler devam etmiş ve sonuncusu 30 Mayıs'ta yine Sultan Ahmet'te yapılmıştır.⁹⁴

İzmir'in işgalinin Türk ulusuna vermiş olduğu mesaj, tehlikenin büyüklüğünü anlatma, Türkiye'yi parçalama projelerinin bir varsayımdan ibaret olmadığını gösterme şeklinde olmuştur. Bu işgali ve daha önceki işgalleri de bu vesile ile ulus, idareci ve aydınlar, dernekler çeşitli biçimlerde kınamış ve haksızlığı ortaya koymuştur. Haksızlığın ortaya konusu özellikle kapalı salon toplantıları, mitingler, protesto telgraf ve yazıları ile olmuştur. Mitingler ve protesto telgraflarında bağımsızlık savunulurken İtilaf devletlerinin adaletli davranmaları ve Wilson prensiplerinin uygulanması istenmiştir. Köklü bir tarihe sahip olan Türk ulusunun esir olmadığı ve olmayacağı vurgulanmıştır. İzmir'in ve İstanbul'un hiçbir zaman Türk'ün elinden alınamayacağı belirtilmiştir.⁹⁵ İzmir'in işgali, Mondros Mütarekesi'nden sonraki işgaller arasında en çok tepki gören işgaldir.⁹⁶ Ayrıca Anadolu insanını yurdunu silahlı savunma konusunda harekete geçiren en önemli faktör İzmir'in işgali olmuştur.⁹⁷

M.Kemal Paşa, Amasya Tamimi'nin üçüncü maddesinde "Milletin bağımsızlığını yine milletin kesin kararı ve direnişi kurtaracaktır" diyerek gücünü ulustan alacağını belirtmiştir.⁹⁸ Savaşmak istemeyen bir ulusu savaşa razı edebilmek

---

⁹⁴ a.g.e., s.36-37. Sultan Ahmet mitingi sonunda bir kararname sureti kabul edilerek, dünyaya ilan olunmuştur. Özetle burada denilmiştir ki :

1. Bu meydanda toplanan bizler, İstanbul'un Türk ve Müslüman halkı, kutsal vatanımızı haksız olarak işgal olunan kısmı boşaltılıncaya kadar, saltanat etrafında demir bir çember gibi toplanarak hayatımızı fedaya hazırız.

2. Siyasi ufkumuzdan kara bulutlar çekilmedikçe, fiilen ortadan kalkmadıkça kat'iyen inanmıyoruz, heyecanımızı kasten bastırmak isteyenleri te'lin ediyoruz.

3. Memleketimizde ihtirasların sustuğu, artık kalplerimizde vatan endişesinden başka endişe bulunmamasını istiyor ve buna ahdediyoruz.

4. Padişahın huzurlarında toplanacak şürayı saltanatın hayırlı kararlar almasına dua ediyoruz.

5. Toplantımızdan uzak vatandaşlarımızı ve yabancılara matbuat vasıtası ile haberdar etmek azmindeyiz. İşte vatandaşlar teklifatımız bundan ibarettir.

⁹⁵ Kasalak, a.g.e., s.32-39.

⁹⁶ Atilla Kıray, "Milli Mücadele'de Manda ve Himaye Meselesi," **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2001)**, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 2001, s.236.

⁹⁷ Özsoy, a.g.e., s.125.

⁹⁸ **Nutuk**, a.g.e., s.21.

için Türk ulusunun karakteri olan bağımsızlık duygusunu ateşlemesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle mitinglerin yapılmasına karar vermiştir.⁹⁹

Kamuoyu oluşturmak ve bu dağınıklığı ortadan kaldırmak için Havza genelgesi ile İzmir'in, Manisa'nın ve Aydın'ın düşman eline geçmesinin ardından, ulusu bekleyen geleceğin korkunçluğunun daha açıkça sezildiğini, ülke bütünlüğümüzün korunması için, ulusal tepkilerin daha canlı olarak gösterilip sürdürülmesi gerektiğini, ulusal yaşayış ve bağımsızlığı yaralayan düşmanın yurda girişi ve yurdu bölüm bölüm ele geçişi gibi olayların bütün ulusa kan ağlatmakta olduğunu, üzüntülerin dindirilemediğini, katlanılamayan ve dayanılamayan bu olayların hemen önlenmesinin gerektiğini, bu konuda büyük ve heyecanlı gösteriler düzenlenerek ulusal gösterilerde bulunulmasını ve bunun bütün köylere varıncaya değin her yerde yapılmasını ve bütün büyük devletlerin temsilcilerine ve Babıâli'ye etkili telgraflar çekilmesini ve yabancıların bulunduğu yerlerde yabancılara etki yapılmakla birlikte ulusal gösterilerde taşkınlığa varmamanın sağlanmasını, Hıristiyan halka karşı bir saldırıya geçilmemesini ve düşmanlık gösterisine benzer davranışlarda bulunulmaması gerektiğini belirtmiş ve istemiştir.¹⁰⁰ Bu genelge etkisini göstermiş ve değişik bölgelerde çok sayıda büyük ve heyecanlı mitingler yapılmıştır.¹⁰¹ Bu genelge yurt bütünlüğü fikrini halk arasında yaymış ve yabancı işgaline Türk ulusu tarafından karşı konulmasını sağlamıştır.¹⁰²

M.Kemal Paşa Anadolu'nun tamamında mitingler yapılması için askeri ve mülki makamlara emirler verirken aynı anda İstanbul'a verdiği bilgilerde bu makamların mitinglerle hiçbir ilgisinin olmadığı izlenimi oluşturmaya çalışmıştır.¹⁰³

---

⁹⁹ Yücel Özkaya, "Mustafa Kemal Paşa'nın Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca ve Sonrasında Kamuoyunu Oluşturması ve Halk ile İlişkileri," **Türk Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı. 318, Kasım 1988, s.78.

¹⁰⁰ **Nutuk**, a.g.e., s.25.

¹⁰¹ Özsoy, a.g.e., s.167.

¹⁰² A. Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrim Tarihi**, Ankara, TTK Yayınları, 1998, s.27.

¹⁰³ Şahin, a.g.t., s.89.

Fransızların Maraş'ı işgal edeceklerine dair haberler çıkmaya başladığı zamandan itibaren, her yerde mitingler yapılmaya protesto telgrafları ise ilgili makamlara gönderilmeye başlanmıştır. Heyet-i Temsiliye, Maraş, Urfa, Antep'in Fransızlar tarafından işgalinin bütün Müdafaa-i Hukuk Cemiyet-i Heyet-i Merkeziye ve İdareleri ile Belediye Reisleri tarafından İtilaf Devletleri Mümessilleri, Avrupa ve Amerika Efkâr-ı Umumiyesi nezdinde protesto edilmesini kararlaştırmıştır.¹⁰⁴

Bunun üzerine Heyet-i Temsiliye namına M.Kemal Paşa tarafından 6 Kasım 1919 tarihinde ilgili makamlara gönderilen telgrafta şöyle denilmektedir;

” Esasen hukuk kaideleri ve mütareke şartları hilafına olarak işgal edilmiş olan Urfa, Ayıntap ve Maraş'ın bu kere İngilizlerin tahliyesi ile Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine hükümet-i seniyye baki olan kötü hareketi İtilaf Devletleri nezdinde protesto eylemiş ve adı geçen memleket ahalisi de mitinglerle Osmanlı vatanının ayrılmaz bir parçası olduklarını cihana ilana başlamışlardır. Binaenaleyh bilumum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyetleri, merkez ve idareleri, belediye reisleri Osmanlı memleketinin kısımlarından olan bu mahallerin bu defa da Fransızlar tarafından işgal edilmekte olmasını telgrafnamelerle İtilaf Devletleri mümessillerine, Avrupa ve Amerika kamuoylarına duyurulmasını, protestolarda bulunmasını ve bu haksızlığın düzeltilmesini sureti katiyede talep eylemesi lüzum tamim kılınır.”¹⁰⁵

16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesini İstanbul Hükümeti halka bir tebliğ ile duyurmuştur. İşgal kuvvetlerinin yayınladığı beyannameyi¹⁰⁶ esas alan bu tebliğde halka, işgalin geçici olduğu, hükümetin kendine düşen görevi yapacağından halkın kendi iş ve güçleri ile uğraşması tavsiye edilmiştir. İstanbul hükümeti de gerçekten kendine düşen görevi

---

¹⁰⁴ a.g.t., s.97.

¹⁰⁵ Nimet Arsan, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, C.IV, Ankara, 1964, s.115.

¹⁰⁶ Güner-Kabataş, a.g.e., s.298.

bu sefer, protesto ile de olsa yapmıştır. Yapılan işgal, İtilaf devletleri nezdinde protesto edilmiştir.¹⁰⁷

M.Kemal Paşa da işgali kınayan bir protesto telgrafını bütün yabancı devletlere göndermiştir.¹⁰⁸ Ayrıca M.Kemal Paşa yayınladığı bir beyanname ile ulusu, hayat hakkını ve istiklalini savunmaya davet etmiştir. Bu beyannamenin içeriği şöyledir:

“ Bütün Komutanlara, Vali ve Mutasarrıflara ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, Belediye Başkanlıklarına, Basın Cemiyetine,

İtilaf Devletleri'nin şimdiye kadar, memleketimizi bölüşmeye yol bulmak için başvurdukları çeşitli tedbirler bilinmektedir. Önce Ferit Paşa ile anlaşarak milleti savunmasız bir halde yabancı idaresine esir etmek ve memleketin birçok önemli kısımlarını galip devletlerin sömürgelerine ilave etmek düşünülmüştür. Kuvayı Milliye'nin milletin top yekûn desteği ile savunmak hususunda gösterdiği azim ve kararlılık, bu tasavvuru gösterir, ikincisi Kuvayı Milliye'yi aldatmak onun müsaadesiyle doğuda bir üs kurma siyaseti takip etmek için Heyeti Temsiliye'ye başvuruldu. Heyeti Temsiliye istiklal ve vatanın bütünlüğü garanti edilmedikçe ve bilhassa işgal bölgelerinin boşaltılmasına teşebbüs olunmadıkça, hiçbir şekilde görüşmelere yanaşmadı. Üçüncüsü, Kuvayı Milliye ile birlikte hareket eden hükümetlerin çalışmalarına müdahale etmek maksadıyla vahdet-i milliyeyi sarsmak ve hainane muhalefetleri teşvik ve tezyid-i icraata sevk eylemek tariki takip olundu. Vahdet-i milliyenin teşkil ettiği metanet ve tesanüt karşısında bu savletler de vahdet-i Rabian- mukatderat-ı memleketimiz hakkında endişe-aver kararlar verildiğinden bahs olunmak suretiyle efkâr-ı umumiyyenin tazyıkına başlandı müdafaa-i namus ve memleket uğrunda her fedakârlığı göze almış olan millet-i Osmaniyye'nin azm-ü iradesi önünde bu tehdidat dahi fayda vermedi. Nihayet bugün İstanbul'u cebren işgal etmek

---

¹⁰⁷ HTVD Sayı:19, Belge No:499.

¹⁰⁸ Nutuk, a.g.e., s.285.

suretiyle Devlet-i Osmaniyye'nin yedi yüz senelik hayat ve hâkimiyetine hitam verilmek isteniyor. Bugün Osmanlı Milleti kabiliyet-i medeniyyesinin, hakk-ı hayat ve istiklalinin ve bütün istikbalinin müdafaasına davet ediliyor.

Cihan, insaniyetin enzar-ı istihsanı ve âlem-i İslamın amal-i istihlası, makam-ı hilafetin tesirat-ı ecnebiyyeden tahlisine ve istiklal-i millinin mazi-i şevketimize layık bir iman ile müdafaa ve teminine mütevakkıftır, Giriştiğimiz kutsal istiklal ve vatan mücadelesinde Cenab-ı Hakk'ın yardım ve esirgeciliği bizimledir.¹⁰⁹

M.Kemal Paşa, beyannamenin yanı sıra Heyeti Temsiliye namına bütün sivil ve askeri makamlara gönderdiği talimatname ile müttefik ve tarafsız bütün devletlerin, Dışişleri bakanlıkları ile Meclis başkanlıklarına protesto telgrafları gönderilmesini ve birer suretinin de Heyeti Temsiliye'ye gönderilmesini istemiştir.¹¹⁰

M.Kemal Paşa İstanbul'un işgalinden sonra sadece miting ve protesto telgraflarıyla yetinmemiştir. Aldığı önlemlerden en önemlisi, olağanüstü yetkili bir meclisin Ankara'da toplanmasını sağlama amacını güden ulusal görevlerle ilgili kararlar alınması ve bu kararların uygulanmasıdır.¹¹¹

İstanbul'un işgaliyle beraber Ulusal Mücadele açısından önemli bir dönem başlamıştır. Bu işgal, kurtuluşun Anadolu'da girişilecek bir mücadeleyle sağlanabileceğini ortaya koymuştur. İşgal kuvvetlerinin art niyeti ortaya çıkmıştır. İstanbul'da kapatılan Meclisi Mebusan üyeleri başta olmak üzere pek çok Türk'ün Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katılması süreci hızlanmıştır.¹¹²

Yunan işgali ile başlayan İtilaf güçlerinin saldırıları nedeniyle savaştan

---

¹⁰⁹ Güner ve Kabataş, a.g.e., s.9.

¹¹⁰ **Nutuk**, a.g.e., s.286, Yücel Özkaya, "Aydınlarmın Ankara'ya Kaçışı," C.V, Sayı.13, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Kasım 1998, s.130.

¹¹¹ **Nutuk**, a.g.e., s.287. M.Tayyib Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken**, Ankara, TTK Basımevi, 1965, s.379

¹¹² Namık Kemal Tepecik, "Milli Mücadele Dönemi BMM'nin Propaganda Psikolojik Harekât Faaliyetleri," **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2001)**, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 2001, s.216.

yorgun olan Türk ulusu, başına gelecek olan felaketin farkına varmış ve bir araya gelerek psikolojik bir kitle halinde mitingler yardımıyla sesini yükseltmeye başlamıştır. Yunan işgali, hiç bir iç etken olmadan ulusta beraberlik ve fedakârlık duygularını kendiliğinden ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak miting ve protestolar ulusun heyecanını yüksek tutarken ne olup bittiğinden haberdar olmasını, bundan sonra işgallere ve Ulusal Mücadele'ye karşı ilgi duymasını sağlamıştır. Ayrıca bu mitinglerde vatanın bütünlüğü, ulusun birlik ve beraberliği, manda ve himayenin kabul edilmeyeceği, saltanat ve hilafetin devamlılığı üzerinde durulmuştur.¹¹³ Mitingler; Türk milliyetçiliğinin, birlik ve beraberliğinin doruğa ulaştığı gösteri yerleri olmuştur. Mitingler sayesinde ulusun Ulusal Mücadele'ye katılımı artmıştır. M.Kemal Paşa'nın her yerde mitingler yapılmasını istemesinin nedeni; ulusu gelişen olaylara karşı bilgilendirmek ve Ulusal Mücadele'ye herkesin katılımını sağlayarak mücadeleyi kişisel olmaktan çıkarıp ulusa mal etmektir.

c.Kongreler

M.Kemal Paşa Anadolu'ya geçtikten yaklaşık bir ay sonra bütün ordu ile temas sağlanmış, ulus elden geldiği kadar aydınlatılmış ve ulusal bir teşkilat kurulması düşüncesi yayılmaya başlanmıştır. M.Kemal Paşa'ya göre bir komutan olarak artık mücadeleye devam olasılığı kalmamıştır. Bundan sonraki faaliyetleri şahsi olmaktan çıkarmak ve ulusa mal etmek için, ulusun birlik ve dayanışmasını sağlayacak ve temsil edecek bir heyet ile mücadeleye devam etmek gerekmektedir.¹¹⁴ Bu amacın gerçekleştirilmesi için altında Rauf Bey, Refet Bey, Ali Fuat Cebesoy, M.Kemal Paşa ve kendi karargâhındakilerin imzalarının bulunduğu *Amasya Genelgesi* yayınlanmıştır.¹¹⁵ M.Kemal Paşa'nın Ulusal Mücadele yıllarında halk ile

---

¹¹³ Kasalak, a.g.e., s.32-39.

¹¹⁴ **Nutuk**, s.21.

¹¹⁵ Yavuz, a.g.e., s.50., **Nutuk**, s.21.

ilk ciddi ve samimi etkileşimi Amasya'da başlamıştır.¹¹⁶ Bu genelge ile Ulusal Mücadele'nin ulusun isteğiyle doğru orantılı olarak başarı kazanacağı ve İstanbul Hükümeti'nin görevini yerine getiremediği için bu görevi ulusal bir heyetin yerine getireceği tüm dünyaya bildirilmiştir.

Ulusal Mücadele lehine kamuoyu oluşturmada *Erzurum Kongresi* çok önemli bir adım olmuştur. Çevre vilayetler ve bunlara bağlı sancak ve kazalarda, birçok sivil kuruluş, mülki ve askeri çevre, Erzurum Heyeti Temsiliyesi'ne bağlılık mesajları göndererek beraber hareket etmek istediklerini belirtmişlerdir.¹¹⁷

Erzurum Kongresi'nin yapıldığı günlerde İstanbul Hükümeti, Ulusal Mücadele aleyhindeki faaliyetlerine devam etmiştir. Hükümet M.Kemal Paşa ile arkadaşlarının birer asi olduklarını, halkın arasına "nifak ve şikak" sokarak sükûn ve asayışı bozduklarını söylemiş ve bu hareketleri durdurup etkisiz hale getirmeyi istemiştir. Ayrıca Erzurum'da toplanan kongrenin *Kanunu Esasi*'ye aykırı görüldüğünü söyleyerek, Erzurum kongresinin kamuoyundaki olumlu etkilerini silmek istemiştir. Hükümet, valilerle Kolordu Komutanlıklarına gönderdiği yazılarda kongreye mani olmalarını istemiştir; fakat istediği desteği ne valilerden ne de Kolordu Komutanlıklarından bulabilmiştir.¹¹⁸

İstanbul Hükümeti, kongrenin toplanmasına mani olamayınca bu kez M.Kemal Paşa ile Rauf Bey'in tutuklanarak, İstanbul'a gönderilmesini, başta Erzurum'daki 15 inci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa olmak üzere Kolordu Komutanlıklarından istemiştir¹¹⁹. Ancak Kazım Karabekir bu emre uymadığı gibi, emrin yerine getirilmesinin kamuoyunda büyük rahatsızlıklar doğuracağını, halk arasında ayaklanma çıkabileceğini söylemiştir. Bunun üzerine İstanbul Hükümeti,

---

¹¹⁶ Nihat Nirun, *Sosyoloji Açısından Atatürk*, Ankara, AKM Başkanlığı Yayınları,1997, s.4.

¹¹⁷ Haluk Selvi, *Milli Mücadele'de Erzurum (1918-1923)*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000, s.121-127.

¹¹⁸ *Nutuk*, s.46.

¹¹⁹ *Nutuk*, s.50, HTVD, Yıl:2, Sayı:3, Vesika No:48.

kamuoyunda M.Kemal Paşa'yı küçültmek ve saygınlığını sarsmak amacıyla, bütün rütbe ve nişanlarının geri alınması ve askerlikten tardinı sağlayacak bir padişah kararını çıkartarak Anadolu'ya duyurmuştur.¹²⁰ Bu durum İstanbul Hükümetinin otoritesini kaybettiğinin en önemli delillerindendir.¹²¹

Kongre bildirisi, memleket içindeki her yere ve yabancı devlet temsilcilerine çeşitli araçlarla gönderilmiştir. Tüzük de komutanlara ve öteki güvenilir makamlara kısım kısım şifre ile verilerek, oralarda basılıp, çoğaltılıp dağıtılması sağlanmıştır.¹²²

Erzurum Kongresi'nin toplanması, Anadolu'nun batısında Yunan kuvvetlerine karşı cephe almış bulunan Kuvayi Millîye üzerinde olumlu bir manevî tesir meydana getirmiştir. Bütün Anadolu içerisinde ulus ve memleketin kurtarılması için hassasiyet bulunduğu ve müşterek bir amaca, ulusal hâkimiyete doğru hep beraber hareket edileceği fikirleri kuvvet bulmuştur.¹²³

Erzurum Kongresi'nden sonra, Erzurum'daki çalışmalarını tamamlayan M.Kemal Paşa ile bazı Heyeti Temsiliye üyeleri, yakında toplanacak olan Sivas Kongresi çalışmalarına katılmak için Sivas'a gitmişlerdir. Sivas'ta ulusal bir kongrenin toplanması, Amasya Tamimi'nde kararlaştırılmıştır.¹²⁴

Vatan ve ulusun bağımsızlığı için Yunan işgali altındaki Batı Anadolu'daki Balıkesir, Alaşehir gibi merkezlerle güneyde Fransız işgali altında bulunan Pozanti'da ayrıca kongreler düzenlenmiştir. Böylece Erzurum Kongresi'nin Doğu Anadolu'da yapmış olduğu ulusal uyanışı, bu kongreler de kendi bölgelerinde yapmaya çalışmışlardır. Ancak M.Kemal Paşa, bölgesel amaçlı bu faaliyetlerin, vatanın bütünlüğü ve ulusun istiklalini sağlamak için sonuç sağlayamayacağını

---

¹²⁰ Akandere,a.g.e., s.182.

¹²¹ Feridun Ergin, “ *Mütareke Kabineleri*,” C.VII, S.21, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Temmuz 1991, s.398.

¹²² **Nutuk**, s.50.

¹²³ Kazım Özalp, **Milli Mücadele(1919-1922)**, C.I, Ankara, TTK Basım Evi, 1971, s. 43.

¹²⁴ Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul, Temel Yayınları, 2000, s.89-91.

bilmektedir ve bütün bu faaliyetleri birleştirerek, mücadeleyi **ulusal bir harekete** dönüştürmek istemiştir. Amasya Genelgesi ile belirlenen, Erzurum Kongresi ile kabul edilen kararlar, Türk ulusunun temsilcilerinin katılmasıyla toplanacak olan ulusal bir kongre tarafından kabul edilerek **meşru** bir zemine oturtulacaktır.¹²⁵

M.Kemal Paşa, Sivas Kongresi'ne davet genelgesinin sivil ve askeri makamlara şifre olarak verilmesinin yanı sıra İstanbul'da bulunan bazı kimselere genel bir mektup ile Ulusal Mücadele'ye girişmenin gerekliliğini bizzat anlatmıştır.¹²⁶ Ayrıca M.Kemal Paşa, Erzurum'a gelinceye kadar ve Erzurum'da da birçok komutan ve sivil idareci ile Ulusal Mücadele için görev almaları ve bu görevi her ne pahasına olursa olsun terk etmemeleri ve şeklen resmi görevden ayrılmış olsa dahi tıpkı o ana kadar olduğu tarzda üst komutanmış gibi kendisine itaat edilmesinin temel şart olduğu konusunda anlaşmalar ve görüşmeler yapmıştır.¹²⁷

M.Kemal Paşa'nın kamuoyu oluşturmadaki gücü ve bilgisi yanında, karşı karşıya olduğu birkaç dezavantajı da bulunmaktadır. M.Kemal Paşa, **ulus hâkimiyetine dayanan, kayıtsız, şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak** amacını Samsun'a çıktığından itibaren hayata geçirmeye başlamıştır. Fakat bu amaç onun, Saraya ve Hükümete karşı olmasını gerektirmektedir. Halkın büyük bir kısmının manevi ve hissi duygularla bağlı olduğu saltanat ve hilafet makamlarına, bu aşamada açıkça cephe alması, düşündüğü bütün kurtuluş çarelerinin, daha işin başında etkisiz kalmasına yol açabilecektir. Bu nedenle Ulusal Mücadele hareketini temellendirmeye çalıştığı bu günlerde, ulusa, padişaha sadakatle bağlı olduğu görüntüsü vermek durumunda kalmıştır.¹²⁸

---

¹²⁵ Akandere, a.g.e., s.183.

¹²⁶ **Nutuk**, a.g.e., s.24. Bu kişiler Abdurrahman Şeref Bey, Reşit Akif Paşa, Ahmet İzzet Paşa, Seyit Bey, Halide Edip Hanım, Kara Vasıt Bey, Bayındırlık Bakanı Ferit Bey, Barış ve Selamet Partisi Başkanı Ferit Paşa, Cami Bey ve Ahmet Rıza Bey'dir.

¹²⁷ **Nutuk**, s.30–31, Özsoy, a.g.e., s.125.

¹²⁸ **Nutuk**, s.8.

Diğer taraftan gerek işgal bölgelerinde gerekse diğer bölgelerde Ulusal Kurtuluş çabalarını başlatanlar, ittihatçı olarak bilinen sivil ve askerlerdir. Oysa o dönemde "ittihatçı" ve "ittihatçılık" halk arasında ciddi anlamda tepki ile karşılanan kavramlardır. Nitekim Ulusal Mücadele'nin daha ileri safhalarında gerek işgalci güçler gerekse Damat Ferit Paşa'nın iş başında olduğu hükümetler, halkın ittihatçılık hususundaki hassasiyetini, kamuoyunu etkilemek ve bu harekete verilen halk desteğini zayıflatmak amacıyla Ulusal Mücadele aleyhinde kullanmışlardır.¹²⁹ Bu noktada İngilizlerle İstanbul Hükümetinin, kamuoyunu etkilemek için kullandıkları mesajlar; M.Kemal Paşa ile taraftarlarının saltanat ve hilafet düşmanlığı içerisinde oldukları, ulusal hareketin ittihatçılığı diriltmek amacını taşıdığı, hatta bunların ülkeye "Bolşevikliği" getirecekleri şeklinde olmuştur. M.Kemal Paşa, bir yandan Ulusal Mücadele lehinde kamuoyu oluşturmaya çabalarırken bir yandan da aleyhlerinde oluşturulmaya çalışılan kamuoyunu aydınlatmak, inandırmak ve ikna etmek zorunda kalmıştır.¹³⁰ Kamuoyunun o günlerde ittihatçılara karşı takındığı bu katı tavrı çok iyi bilen M.Kemal Paşa Ulusal Mücadele aleyhinde kamuoyu oluşmasını önlemek için, ister istemez ittihatçılarla hiç bir ilişkisinin olmadığını belirtmeye özen göstermiştir.¹³¹

4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde de kongreye katılan delegeler, ilk birkaç gün boyunca kamuoyunu tatmin etmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunların başında ise delegelerin yapacağı yemin metni gelmektedir. 5 Eylül 1919 günü alınan içtimada yapılan tartışmalardan sonra hazırlanmış olan yemin metni kabul edilmiştir. Böylece delegeler "İttihat ve Terakki Cemiyetinin yeniden canlandırılması gayretinde olmayacaklarını" yeminle kabul edeceklerdir. Yemin metni şöyledir: "*Saadet ve selamet-i vatan ve milletten başka kongrede hiçbir maksad-ı şahsi takip etmeyeceğime; vatanın bugün duçar olduğu mesaib ve felaketin müsebbibi bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin*

---

¹²⁹ Zeki Arıkan, "İşgal Dönemi İzmir Basını," C.V, Sayı.13, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Kasım,1988, s.158.

¹³⁰ Akandere, a.g.e., s.181.

¹³¹ Emine Kısıklı, "Ulusal Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa'nın Ulusal Hareketi, İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri," **Atatürk Yolu**, Sayı 5, Ankara, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Mayıs 1990, s.119.

ihyasına çalışmayacağıma ve mevcut fırak-ı siyasiyeden hiç birisinin amal-i siyasiyesine hadim olmayacağıma vallahi, billahi. ¹³²

Bu yeminle İstanbul Hükümeti'nin, Anadolu'da başlayan hareketi İttihat ve Terakki'nin devamı şeklinde göstermek için yaptığı propagandası da böylece önlenmiştir.

Sivas Kongresi, çalışmalarını 11 Eylül'de tamamlamıştır. Kongre, Anadolu'da ve Rumeli'de kurulmuş olan bütün cemiyetleri "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirerek tek bir cemiyet haline dönüştürmüştür.¹³³ Böylece ulusal amaç uğrunda ortaya çıkmış olan bütün ulusal kuvvetlerin tek elden idare edilmesi ve ulusal bir hedefe sevk edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca Erzurum Kongresi'nce oluşturulan ve başkanlığına M.Kemal Paşa'nın getirildiği Heyeti Temsiliye, Sivas Kongresi sonrasında yapısını güçlendirdiği gibi vatanın bütünlüğünü içine alacak şekilde genişletilmiş ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Heyeti Temsiliyesi haline dönüştürülmüştür.¹³⁴

M.Kemal Paşa kongre süresince sinirlere gerginlik verecek haberler almıştır. Ancak bu haberleri Kongre heyetine sunmamıştır. Çünkü ona göre önemli olan her türlü güçlük ve tehlikelere rağmen Sivas Kongresi'nin sonuca ulaşan kararlarla, görüşmelerin bir an önce tamamlanmış olması ve alınan bu kararların memlekette uygulanmaya başlanmasıdır.¹³⁵

Sivas Kongresi'nin yaptığı çalışmalar, aldığı kararlar ve bu kararların bir beyanname¹³⁶ ile ulusa duyurulması, her tarafta olumlu etkiler yapmıştır. Böylece Ulusal Mücadele'nin amacı belirgin bir şekilde ortaya konmuş, bu da vatansever

---

¹³² Uluğ İğdemir, **Sivas Kongresi Tutanakları**, Ankara, TTK, 1999, s.18, Nutuk, s.61.

¹³³ İğdemir, a.g.e.,s.115.

¹³⁴ **Nutuk**, s.61.

¹³⁵ **Nutuk**, s.81.

¹³⁶ İğdemir, a.g.e.,s.113.

birçok aydın fikirli insanın harekete geçmesini sağlamıştır.¹³⁷

Kongre sırasında M.Kemal Paşa'nın güttüğü amaç, her hangi bir ayrılığa meydan vermemek ve ileride izleyeceği yol için gerekli yetkileri almaktır. Bu sebeple konuşmalar esnasında daima yumuşak davranmış ve uzlaştırıcı bir tutum içinde bulunmuştur.¹³⁸ Sivas Kongresi'nin yapıldığı günlerde M.Kemal Paşa'nın, Ulusal Mücadele lehinde kamuoyu oluşturma açısından en önemli çabalarından birisi de "İrade-i Milliye" gazetesinin çıkartılması olmuştur. İlk yazıları M.Kemal Paşa tarafından dikte ettirilen gazete, Atatürk İhtilalinin ilk gazetesi olmuştur.¹³⁹

Hem Erzurum Kongresi hem Sivas Kongresi'nin düzenlenmesi sırasında M.Kemal Paşa yalnız İstanbul hükümetinin hazırladığı düşmanca oyunları değil aynı anda tartışmalar sırasında kendisine karşı ortaya çıkan muhalefetin taktiklerini de boşa çıkarmaya çalışmıştır. Muhalefetin Kongre Başkanlığı'nın sıraya bindirilmesi yolunda yaptıkları kulisleri, önerdiği kapalı oylama ile bozmuştur. Her iki kongrede de temel tartışma sorunu olan Manda sorununu, "ancak insancıl koşullarla ekonomik yardım kabul edilebileceği" şeklinde arabulucu bir formülle çözümlenmiştir.¹⁴⁰

Sivas kongresi sırasında meydana gelen ve sonuçları bakımından Ulusal Mücadele'ye yön veren olaylardan birisi olan Ali Galip olayından bahsetmek gerekmektedir. Ali Galip olayı Atatürk'ün Samsuna çıkıp Amasya ve Sivas'a doğru yol alması karşısında İstanbul Hükümetinin kışkırttığı bir karşı propaganda hareketi ve başkaldırısıdır. Alınan tertip ve tedbirler ve özellikle gösterilen sertlik ve şiddet sayesinde, Ali Galip ve Halil Bey'lerin ayartmaya çalıştıkları aşiretler dağılmış, ümitsizliğe düşen Ali Galip, önce Urfa'ya oradan Halep'e kaçmıştır. M.Kemal Paşa'ya göre bu hainliğin ortak elebaşlarına karşı nasıl bir tutum sergileneceği belli

---

¹³⁷ Emine Kısıklı, "*Sivas Kongresi'nin Ulusal Mücadele'de Kamuoyu Oluşturulması Açısından Önemi*," **Atatürk Yolu**, Sayı 1, Ankara, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Mayıs 1988, s.35-36.

¹³⁸ İğdemir, a.g.e., s.XII.

¹³⁹ İzzet Öztoprak, **Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919 – Temmuz 1921)**, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1981, s.11.

¹⁴⁰ Yavuz, a.g.e., s.53-54.

olmakla beraber buna karşı yapılacak teşebbüste elden geldikçe açıktan açığa hareket etmekten vazgeçmek ve teşebbüs gücünü çeşitli hedeflere yöneltmekten sakınarak bir noktada toplamak ihtiyatlı bir davranıştır. Hücuma hedef olarak yalnız Ferit Paşa hükümeti tespit edilmiş ve Ferit Paşa hükümetinin Padişah'ı olaylardan haberdar etmeyip aldatmakta olduğu tezi savunulmuştur. Padişah durumu öğrendiğinde kendisini aldatanlara hak ettikleri işlemi uygulayacağına güvenilerek hükümetin, ortaya çıkmış olan cinayeti üzerine, kendisine güven duymaması tabii olduğundan gerçeklerin yalnız ve ancak doğrudan doğruya padişaha arz edilmesi ile durumunun düzeltilebileceği, hareket noktası olarak kabul edilmiştir. Bu düşünce ile padişaha çekilmek üzere telgrafta, zamanın gereği olan birçok basmakalıp sözler içinde hükümetin silah zoruyla basma yoluna girerek Müslümanlar arasında kan dökülmesine sebep olacağı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu ayaklandırmak suretiyle bu vatani parçalamak planı belgeler ile açığa çıktığı, hükümetin bu işlerde alet olarak kullandığı adamların perişan edilerek kaçmaya mecbur edildiği, yakalandığı takdirde kanunun pençesine teslim edilecekleri, bu cinayetleri hazırlayan dâhiliye ve harbiye nazırları vasıtasıyla da emredip uygulatan İstanbul Hükümetine ulusun güveninin kalmamış olduğu bildirildikten sonra namuslu kimselerin oluşturduğu yeni bir hükümetin kurulması ve casus şebekesi hakkında derhal kanuni soruşturma yapılarak suçluların cezalandırılması istenmiştir.¹⁴¹

Padişah 20 Eylül 1919 tarihinde vatandaşlarından işgal kuvvetlerine karşı koymamaları gerektiğini ve İstanbul Hükümeti'nin emirlerine harfiyen uymaları gerektiğini belirten bir beyanname¹⁴² yayınlamıştır. Bu bildiri tam olarak Ulusal Mücadele liderlerinin İstanbul Hükümeti ile ilişkileri kestiği ve bu konuda ısrar ettikleri esnada yayınlanmıştır. Padişahın beyannamesinin ulus üzerinde bırakabileceği olumsuz tesirin önüne geçebilmek için M.Kemal Paşa bu beyannamenin “muhteviyatının tekzip iptalini” sağlayacak şekilde Padişaha bir cevap yazmayı ve bunu memlekette yayınlayarak okutmayı tek çare olarak düşünmüştür. Bu amaçla padişaha, “Hakpayi maali ihtivayı cenabı hilafet penahiye”

---

¹⁴¹ Nutuk, s.95–96.

¹⁴² Güner-Kabataş, a.g.e., s.196-197.

cümlesi ve “Şevket Penah Efendimiz!” hitabıyla, “Sivas’tan 21 Eylül 1919 tarihinde ve Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliye’si” imzasıyla bir beyanname göndermiştir. Anadolu’ya da aynen yayınlanan bu beyannamede¹⁴³ Ferit Paşa’nın, padişaha yalan ve yanlış bilgiler verdiği, bunun içinde padişahın vatan ve ulusun sorunları hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı, halk ile iletişim kurmasına engel olduğu, ihanet dolu uygulamalarla ulusu birbirine kırdırmaya çalıştığı için Damat Ferit Hükümeti’nin derhal görevden uzaklaştırılması ve barış konferansında devleti temsil etmemesi gerektiği hususları üzerinde durulmuştur.¹⁴⁴

M.Kemal Paşa ve arkadaşları ve Damat Ferit’e saldırırken padişahın Damat Ferit’i desteklemesini görmezlikten gelmişlerdir. Böyle bir propagandayı yürütmeklerindeki amaç; Ulusal Mücadele’nin en amansız ve tehlikeli düşmanı olan, Damat Ferit’i en kısa zamanda iktidardan düşürmektir.

Ali Galip olayı sonucunda Ulusal Mücadele’ye tamamıyla karşı olan Damat Ferit hükümeti düşürülmüş. İstanbul ile temaslar kesilerek başvurulması gereken tek makamın Heyet-i Temsiliye olduğu belirtilmiştir.

İstanbul ile Anadolu arasında yeni bir dönem başlamıştır. Dört buçuk ay süresince M.Kemal Paşa’yı ve arkadaşlarını asi ilan eden, suikastlar düzenleyip Ulusal Mücadele’yi baltalamaya çalışan İstanbul Hükümeti ulusal gücün karşısında boyun eğmek zorunda kalmıştır. M.Kemal Paşa Anadolu’daki bütün güçleri dengeli, sabırlı, soğukkanlı bir politika ile liderliği altında toplamıştır. Artık Anadolu’dan ulusal tek bir ses çıkmaktadır.¹⁴⁵

---

¹⁴³ a.g.e., s.5-6.

¹⁴⁴ **Nutuk**, s.108–110.

¹⁴⁵ Yavuz, a.g.e., 55-56.

d.Basın

Kurtuluş Savaşı basını üzerinde yapılacak olan çalışmalarda kullanılacak kaynaklar arasında en çok önem arz eden gazetelerdir. Gazetelerden sonra dergiler, basınla ilgili kitap ve makaleler gelmektedir. Kurtuluş Savaşı süresince özellikle 1919 yılı ortalarından 1921 yılı sonlarına kadar Türkiye'nin bugünkü sınırları içerisinde çıkmakta olan veya belirli bir süre çıktıktan sonra kapanmış bulunan gazete ve dergilerin, edebi ve mizahi nitelik taşıyanlar dışındaki, siyasal ve bilimsel nitelikte olanları 100'ü aşkındır.¹⁴⁶

M.Kemal Paşa, Anadolu'da başlattığı Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında iç ve dış basının etkin gücünü kullanmıştır. Daha önce bazı gazetecilik denemeleri de yapmıştır. Harp Okulu'nda öğrenci iken (1896–1902), arkadaşları ile birlikte bir duvar gazetesi çıkarma girişimleri olmuş, bu yüzden izinsizlik cezası almıştır. Mondros Ateş Antlaşması'ndan iki gün sonra, 2 Kasım 1918 de arkadaşı Fethi (Oktar) ile birlikte İstanbul'da Minber adlı siyasi, günlük bir gazete yayınlamışlardır. Dr. Rasim Ferid, Minber'in imtiyaz sahipliğini ve sorumlu müdürlüğünü almış, Atatürk bu gazetede Minber takma adı ile başyazılar yayınlamıştır. 50 sayı çıktıktan sonra 21 Kasım 1918 de kapanan Minber, Atatürk'ün basına verdiği önemin çarpıcı bir örneğidir.¹⁴⁷

Ulusal Mücadele'nin başında henüz Anadolu basını oluşmamıştır. Anadolu Basını sözcüğü ile Ulusal Mücadele'nin başlamasından önceki ve sonraki, Anadolu'da çıkan gazete ve dergiler ile bunların o dönemdeki basın hayatına bakış açıları kastedilmektedir.¹⁴⁸ Çıkmakta olan Anadolu'daki bazı gazeteler büyük ölçüde bölgesel anlamda yayın yapmaktadır. Aslında Osmanlı Devleti'nde basın denince akla İstanbul'da yayımlanan gazeteler gelmektedir. Bugünkü anlamda kitle iletişim

---

¹⁴⁶ Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, s.XIII.

¹⁴⁷ Mehmet Önder, "*Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?*," C.VII, Sayı.20, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 1991, s.286.

¹⁴⁸ Öztoprak, **Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919 – Temmuz 1921)**, s.31.

araçlarının olmadığı bir dönemde gazeteler kamuoyu oluşturmada iki önemli görevi üstlenmiş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ulusa haber anlamında bilgi vermek, ikincisi ise ulusu eğitmek, yönlendirmek yani kamuoyu oluşturmaktır.¹⁴⁹

Anadolu’da Ulusal Mücadele yıllarında basın her türlü yoksulluk ve yoksunluk içinde gelişmiştir. Kâğıt, mürekkep, matbaa harfleri yok denecek kadar azdır. Bu olanaksızlıklar nedeniyle gazete ve dergilerin kimi zaman ambalaj kâğıtlarına basıldığı görülmüş, kimi zamanda boyları küçülmüş, sayfa sayıları azalmıştır.¹⁵⁰

Anadolu basının, Ulusal Mücadele’nin fikirlerini yayan, bu görevi yerine getirirken yabancı devletlere karşı düşmanca bir tavır takınmayan, ülkenin yasal haklarını ve ulusal egemenliğini sağlamak için hiçbir çıkar ve hırs ile lekelenmemiş, kötü bir izlenim bırakmamış, bir basın olması gerektiği Anadolu gazetelerince sık sık vurgulanmıştır.¹⁵¹

M.Kemal Paşa, basının o günün şartlarında kamuoyu üzerinde olumlu veya olumsuz etkiyi yapabilecek tek araç olduğunu çok iyi bilmektedir. Bir taraftan yayımladığı genelge ve beyannamelerle ulusu Ulusal Mücadele konusunda aydınlatıp şuurlandırırken, diğer taraftan kendisinin önderliğinde başlayan Ulusal Mücadele’nin amaçlarını İstanbul ve Anadolu basını aracılığıyla ulusal bir basın meydana getirmeye çalışarak devamlı olarak kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır.¹⁵² Bu sebeple Erzurum Kongresi’nin henüz toplanmadığı günlerde 10 Temmuz 1919’da İstanbul Matbuat Cemiyetine yolladığı bir telgraf yazısında vatan ve ulusun tehlikede olması sebebiyle kamuoyunu aydınlatmak ve bilgi vermek gibi konularda görevi ve mesuliyeti olan Basın Heyetine durumu bildirmiş ve İstanbul gazetelerinin

---

¹⁴⁹ Akandere, a.g.e., s.185.

¹⁵⁰ Yaşar Akbıyık, “Güney Vilayetlerimizin İşgalinin Yankıları,” C.IV, Sayı.12, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, July 1988, s.784.

¹⁵¹ Öztoprak, **Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919 – Temmuz 1921)**, s.36.

¹⁵² Yücel Özkaya, **Ulusal Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919–1921)**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1989, s.8.

yardımlarını istemiştir.¹⁵³

Ankara Hükümeti ayaklanmaları önlemek maksadıyla halkın bilgilendirilmesi için basından yararlanmıştı. Basına, ülkenin içinde bulunduğu toplumsal, askeri ve siyasi durum ve İngilizlerin siyaseti ile ilgili açıklayıcı bilgiler, ilgili makamlarca verilmiş bu suretle kamuoyunun Ulusal Mücadele hakkında yerinde ve zamanında bilgi sahibi olması sağlanmıştı. TBMM’ de alınan kararlar ve yayınlanan bildirimlerin bir sureti basında yayınlanarak meclisin ulustan gizlisi saklısı olmadığı imajı halka uyandırılmıştı.¹⁵⁴

Sivas Kongresi'nden sonra M.Kemal Paşa'nın basınla daha çok ilgilendiği görülmektedir. Damat Ferit Paşa Hükümetinin düşürülmesinin ardından yerine üyeleri arasında Ulusal Mücadele'ye sahip çıkan, destekleyen bakanların da bulunduğu Ali Rıza Paşa Hükümeti döneminde, İstanbul Hükümetleri ile Heyeti Temsiliye arasındaki ilişkiler yumuşamış ve olumlu bir seyir almıştır. Bu yeni gelişmenin en önemli etkisi basın üzerinde olmuştur. Nitekim İstanbul'da yayımlanan Ulusal Mücadele yanlısı gazeteler, Sivas'ta bulunan M.Kemal Paşa ile rahat bir şekilde yazışmalar yapmışlar ve gazetelerinde Ulusal Mücadele'ye dair haberler verebilmişlerdir. M.Kemal Paşa da yumuşama sürecine girmiş olan bu siyasi ortamdan Ulusal Mücadele lehine istifade etmek istemiştir. Gazete başyazar ve muhabirlerinin telgraf yazılarıyla sordukları soruları cevaplandırmış, kendisi tarafından yapılan açıklamaların ve yayımladığı beyannamelerin basında yer bulmasını sağlamaya çalışmıştır.¹⁵⁵

Hükümet yanlısı İstanbul gazetelerinin Ulusal Mücadele aleyhinde yazdığı yazılar ile kamuoyunu M.Kemal Paşa ve arkadaşlarına karşı kışkırtması üzerine M.Kemal Paşa, başlattığı mücadeleyi doğru ve tarafsız açıklayacak bir yayın organı

---

¹⁵³ a.g.e., s.35.

¹⁵⁴ Şahin, a.g.t., s.295.

¹⁵⁵ Akandere, a.g.e., s.196.

oluşturmak gereğini hissetmiştir. M.Kemal Paşa, Türk kamuoyunu yanlış yollara sürükleyecek, ulusal birliği tehlikeye düşürecek iç ve dış yayınlara karşı ulusu uyarmak, Ulusal Mücadele’yi başarıya götürecektir karar ve hareketleri, alınan kararları günü gününe halka ulaştırmak, hükümetle halk arasındaki bağlantıyı sağlamak ve Ulusal Mücadele’nin esaslarını kamuoyuna anlatabilmek için Sivas Kongresi sırasında Heyeti Temsiliye adına *İrade-i Milliye* gazetesini çıkartmıştır.¹⁵⁶

Ulusal Mücadele’nin M.Kemal Paşa tarafından yayın hayatına kazandırılan ikinci gazetesi, yine kendisinin ismini koyduğu, Ankara’da çıkarılan, *Hâkimiyet-i Milliye*’dir. İlk sayısı 10 Ocak 1920 tarihinde çıkan gazete aynı zamanda Büyük Millet Meclisi’nin yarı resmi yayın organıdır.¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ Özkaya, a.g.e., s.44, Önder, a.g.m., s.287-288, Gazetenin ilk sayısında yayımlanan ve bizzat Mustafa Kemal Paşa’nın İsmail Hamiye yazdırdığı “Harekat-ı Milliye’nin Esbabı” başlıklı makalede savaştan ve mütarekeden sonra toplum ve ülkenin içine düştüğü durum, müttefikimiz olan Almanya ve Bulgaristan’ın durumu ile karşılaştırılıp sorgulanmakta, Damat Ferit Paşa’nın teslimiyetçi iç ve dış politikası eleştirilmekte, Anadolu’da başlayan gücünü bizzat ulustan alan Ulusal hareketler anlatılmaktadır. Bu ilk sayıda Mustafa Kemal Paşa’nın Sivas Kongresi’ni açış nutku ile Padişah’a, Sadrazam’a ve İtilaf Devletleri’ne çekilen arz ve muhtıralar yer almıştır.

Şahin, a.g.t., s.115.İrade-i Milliye gazetesinin ikinci sayısında itibaren propaganda faaliyetlerini başladığını görmekteyiz. Bu propagandalarda hedef İstanbul hükümetidir. İstanbul hükümeti işgaller karşısında halkı sükûnete davet etmesi eleştirilerek kabinenin ihanet içinde olduğu, bütün milleti böyle bir hükümeti istemediğini toplum hareketiyle gösterdiği hem de padişahın kabineye karşı milletle birlikte olduğu, kabinenin çekilmesinden başka bir hareket tarzının olmadığı çeşitli yazılarla irdelenmiştir. Örneğin Ferit Paşa kabinesine karşı duyulan güvensizlik ve bu kabine ile her türlü ilişkinin kesildiğine dair her livadan, kazadan ve bölgeden İstanbul’a İtilaf Devletlerine ve Heyet-i Temsiliye’ye yağdırılan telgraflarla sütunlarını süsleyen İrade-i Milliye gazetesi Anadolu’nun sesini ve isyanını hem İtilaf Devletlerine hem de yurdun her tarafına ulaştırmıştır.

Harekat-ı Milliye’nin ne olduğu, neden gerektiği, kime karşı kimlerin bu mücadeleyi yürütmek zorunda olduklarını konularında halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi doğrultusunda yazılara ağırlık verilmiş, yaşamak ve devamlılığını sağlamak isteyen milletlerin gerektiğinde savaş ve isyan etme hakları olduğu, bu nedenle herkesin Milli Mücadele saflarında yerini alması gerektiği ısrarla anlatılmıştır.

İrade-i Milliye’nin halkı biçimlendirme ve milli harekete katılmasını sağlamak için Anadolu’nun işgali ile ilgili haberleri gazetede yayımlamıştır. Bunlar; işgaller ve işgal bölgelerinde yaşayan yerli azınlıkların işgalcilerle birlikte Müslümanlara karşı uyguladıkları işkenceleri, can ve ırzlarına yapılan bin bir türlü saldırı ve bu saldırılar karşısında, işgal kuvvetlerinin vurdumduymazlığıdır.

¹⁵⁷ Özkaya, a.g.e., s.61, Önder, a.g.m., s.293. Hâkimiyet-i Milliye’nin 10 Ocak 1920 tarihli ilk sayısında, Bursalı hanımların Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti’ne çektikleri işgali protesto eden uzun telgrafi ile güneyde Fransızların Maraş’ı işgallerini protesto eden Pazarcık Müftüsü, Belediye Başkanı ve halkın telgrafına yer veriliyordu. Bu telgraflarla her şehrin, her kasabanın işgal kuvvetlerinin eylemlerini protesto etmeleri için Anadolu’ya mesajlar veriliyordu.

Ulusal Mücadele'nin maddi olanaksızlıkları söz konusu iken Ankara'da bizzat Ulusal Mücadele taraftarları tarafından çıkarılan gazetelerden başka Anadolu'da bulunan Ulusal Mücadele'yi destekleyen gazetelere de kâğıt veya para verilerek yardımda bulunulmuştur.¹⁵⁸ Gazetelerin daha az bir masrafla basılmasını sağlamak amacıyla 9 Kasım 1920 tarihinde Meclis, matbaa araçları, kitap ve gazete kâğıtlarının gümrüksüz olarak geçirilmesini öngören hükümet teklifini görüşmeksizin 4 ret oyuna karşılık 91 oyla kabul etmiştir.¹⁵⁹

TBMM'nin açılmasından sonra çıkarılan ilk kanunlardan biri de basınla ilgilidir. Meclisin ilk kabul edilen kanunlarından biri olması konuya verilen önemi göstermektedir. 6 no.lu bu kanun ile "Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi" unvanı ile icra riyasetine bağlı basın ve istihbarat ile ilgilenecek bir umum müdürlük tesis edildiği kabul edilmektedir.¹⁶⁰

M.Kemal Paşa, dış dünyayı Mücadele'den haberdar etmek için, yabancı gazetecilerle ilişki kurmak ve onlara beyanat vermek yollarına da başvurmuştur. Sivas kongresi sırasında Louis E. Browne adlı Amerikan Chicago Daily News Gazetesi muhabiri (Mr.Crane'in özel temsilcisine); Amerikan Kongresi'nden Türkiye'yi incelemek ve gerçek durum hakkında rapor yazmak üzere bir heyet gönderilmesini isteyerek Sivas Kongresi hakkındaki bilgilerin kendi ve arkadaşlarının imzasıyla Amerikan Senatosuna iletilmesini sağlamıştır. Onun bu hareketi sayesinde bütün dünyaya, basın yoluyla Ulusal Mücadele'nin haklı nedenleri duyurulmuştur.¹⁶¹

Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Mart 1922 günü TBMM'de yaptığı konuşmada basının kamuoyu oluşturmadaki rolünü şu şekilde açıklamıştır: "*Uluslar, kamuoyunu dünyaya tanıtmak zorundadır. Bütün dünya kamuoyunu öğrenmek ise, yaşam*

---

¹⁵⁸ Zabıt ceridesi, c.4, s.343.

¹⁵⁹ Zabıt ceridesi, c.6, s.287,292.

¹⁶⁰ Şahin, a.g.t.,s.122.

¹⁶¹ Lord Kinross, **Atatürk**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi,1994, s.229.

nedenlerinin düzenlenmesi için kuşkusuz gereklidir. Bu konuda eldeki araçların birinci ve en önemlisi basındır. Basın ulusun genel sesidir. Bir ulusu aydınlatmada ve ona yol göstermede, bir ulusa gereksinim duyduğu düşün besinini vermekte, özetle bir ulusun mutluluk ereği olan ortak doğrultuda yürümesini sağlamakta, basın başlı başına bir güç, bir okul, bir önderdir.”¹⁶²

M.Kemal Paşa'nın basınla kurduğu bu olumlu ilişki, Ulusal Mücadele lehine kamuoyu oluşturmada çok önemli bir işlev görmüştür. Ulusal Mücadele'nin amacı bu yolla İstanbul, Anadolu ve hatta dünya kamuoyuna duyurulmuştur.

Ulusal Mücadele esnasında basının etkin rolünün engellenmesi için iki taraflı sansür uygulanmıştır. Bunlardan birincisi işgal kuvvetleri ve İstanbul hükümetinin İstanbul basını üzerinde Ulusal Mücadele ile ilgili haber yapılmasını engellemek için uyguladığı sansürdür. İşgal kuvvetleri hoşlarına gitmeyen yazıları sansüre tabi tutmuş, ulusal ruhu canlandırıcı yazıları ile Ulusal Mücadele lehinde yapılacak yayınlara izin vermemiştir. Buna mevcut hükümetin göz yumması hatta bir kararname ile sansürü daha da şiddetlendirmesi İstanbul basınına zor günler yaşatmıştır.¹⁶³ Nitekim bu durumdan rahatsız olan İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanlığı ile bazı gazetelerin başyazarları, M.Kemal Paşa'ya çektikleri telgrafta; Ulusal Mücadele'nin yanında olduklarını, ancak Ferit Paşa Hükümetinin şiddetli baskısı ve sansür sebebi ile üzerlerine düşen görevi layıkıyla yerine getiremediklerini bildirmişlerdir. M.Kemal Paşa İstanbul basınının bu durumu anlayışla karşılarken, her şeye rağmen Ulusal Mücadele lehinde yayımlar yapılması için çalışılmasını da istemiştir.¹⁶⁴

---

¹⁶² Arı İnan, **Düşünceleriyle Atatürk**, Ankara, TTK Basımevi, 1999, s.320, Hülya Baykal, “*Milli Mücadele'de Basın*,” C.IV, Sayı.11, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 1988, s.479.

¹⁶³ Akbıyık, a.g.m., s.784.

¹⁶⁴ Yücel Özkaya, “*Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri*,” C.I, Sayı.3, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Temmuz 1985, s.889.

M.Kemal Paşa, İstanbul Divan-ı Harbinin kararı ile idama mahkûm edilmiş, Dürrizade'nin fetvasıyla katlinin uygun olacağı duyurulmuş olduğundan resminin gazetelerde yayınlanması, adının yanında "Paşa" unvanının yazılması İstanbul Hükümetince yasaklanmıştır. Bu yasağa uymayarak "Anadolu Harekâtını İdare Edenler" alt yazısı ile Mustafa Kemal'in resmini basan 3 Temmuz 1920 tarihli Vakit gazetesi ile onun adının yanında "Paşa" unvanına yer veren 3 ve 4 Temmuz 1920 tarihli İkdam gazeteleri onar gün kapatılmış sorumluları bir süre tutuklu kalmıştır.¹⁶⁵

İstanbul basını üzerindeki sansürün ağırlığı genellikle 1921 başlarına kadar bütün şiddetiyle devam etmiş; ancak bu denetim, I.ve II. İnönü Zaferleri ve bunları izleyen diğer başarılarından sonra, Ankara Hükümeti'nin gittikçe güçlenmesi ve olayların ulusal hareket lehine gelişmesi sonucu ister istemez bir ölçüde hafiflemiştir.¹⁶⁶

Karşı sansür girişimi M.Kemal Paşa'nın İstanbul'dan gelecek olumsuz propagandaları engellemek amaçlı faaliyetleridir. Halkı aldatıcı, gerçekleri tahrif edici yayınlar sebebiyledir ki bağımsızlık savaşı boyunca, Ulusal Mücadele'yi baltalamak isteyen bir kısım İstanbul basını ile bazı yabancı yayınlar Anadolu'ya sokulmamıştır. M.Kemal Paşa, bu konuda büyük duyarlılık göstermiş, İstanbul basınına ait yayınların sıkı bir kontrole tabi tutulması ve zararlı yayınların Anadolu'ya sokulmaması için ilgililere kesin direktif verilmiştir.¹⁶⁷

Basının psikolojik harekât uygulanırken etkili olarak kullanılması konusuna örnek olarak 6 Mayıs 1920 tarih ve 2 numaralı o zamanki ismiyle İcra Vekilleri Heyeti kararnamesine yer vermek gerekir. Bu kararnameyle İstanbul ile yapılacak her çeşit resmi haberleşme yasaklanmış, İstanbul'dan gelecek resmi yazılar ve gazeteler, dergilerin derhal geri gönderilmesi öngörülmüştür. Bu koşula uymayanlar Hıyanet-i Vataniye yasası gereğince suçlu olacaklardır. Posta ve telgraf

---

¹⁶⁵ Baykal, a.g.m., s.472-473.

¹⁶⁶ a.g.m., s.473.

¹⁶⁷ Yücel Özkaya, "Milli Mücadele'de Anadolu Ajansı'nın Kuruluşu ve Faaliyetine Ait Bazı Belgeler," C.I, Sayı.2, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Mart 1985, s.589-590.

haberleşmesinin özel ve ticari olan kısmı, belirli merkezlerde sansüre bağlı olmak koşulu ile serbest olacaktır. Bu kararnamenin bir de 19 maddeden oluşan bir yönetmeliği vardır. Bu yönetmelikte Anadolu'nun iç kısmında ve bazı sahil bölgelerindeki sansür merkeziyle, ilgili memurların ve sansür müfettişlerinin görevleri saptanmıştır. Ulusal Mücadele sırasında Ulusal Mücadele liderleri tarafından basına konmuş olan sansürün bilinen anlamda değil, daha çok İstanbul'la gidecek ve oradan gelecek gazete, dergi ve diğer haberleşme araçlarına karşı bir önlem biçiminde anlaşılması gereklidir. Hele bazı gazetelerin ve yazarların İtilaf devletlerinden ve Padişaktan aldıkları paralarla coşarak yaptıkları Ulusal Mücadele'yi aşağılayıcı ve kötüleyici yayınların ulusal sınırlar içine sokulmaması gerektiği düşünülürse, bu nokta daha iyi anlaşılır.¹⁶⁸

Ulusal Mücadele sırasında basılı psikolojik harekât tekniklerinden bir tanesi de beyannamelerdir. Uygulamada en kolay ve etkili metotlardan biri olan beyannameler, diğer tekniklere göre daha basit ve devamlı bir faaliyettir. Elden ele dolaşımı mümkün olduğundan, daha fazla kişiye ulaşabilmektedir. Bu teknikten İstanbul Hükümeti ve İtilaf devletleri Ulusal Mücadele liderlerini karalamak, isyanlar çıkarmak ve Ulusal Mücadele'ye zarar vermek amacıyla, M.Kemal Paşa ve TBMM ise bu bozguncu propagandayı önlemek, ulusu mücadeleye çekmek ve cephedeki askerlerinin moralini yüksek tutmak için kullanmışlardır.¹⁶⁹

(1). Anadolu Ajansı

i. Kurulması

Ulusun Ulusal Mücadele esnasında doğru bilgilendirilmesinin gerekliliğini ilk kavrayan kişilerden birinin M.Kemal Paşa olduğunu ve bu mücadele esnasında kamuoyu oluşturmak ve ulusu bilgilendirmek maksatlı olarak gazetelerden faydalandığını belirtmiştik. Bunların yanında ulusun hem kazanılan başarılarından

---

¹⁶⁸ Öztoprak, **Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919 – Temmuz 1921)**, s.41-42.

¹⁶⁹ Şahin, a.g.t., s.169-175.

moral kazanması hem Ulusal Mücadele'ye karşı olan güçlerin yapacakları karşı propagandaların engellenmesi hem de Ulusal Mücadele'nin birinci elden tüm ülkeye ve dünyaya doğru olarak anlatılabilmesi amacıyla Ulusal Mücadele'nin ileri gelenleri kendilerine ait bir iletişim aracının bulunması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bu sebeple Halide Edip (Adivar) Hanım ve Yunus Nadi Bey'in çalışmalarıyla Ankara'da "Anadolu Ajansı" adıyla bir kurum kurulması yolunda çalışmalar başlamıştır.¹⁷⁰ TBMM 23 Nisan 1920'de açılmadan 17 gün önce 6 Nisan 1920'de Ankara'da Anadolu Ajansı'nın kurulmasını sağlamışlardır. Ajans, ilk çalışmalarına Müdafaa-i Hukuk Heyeti Temsilîyesi örgütünden ve araçlarından yararlanarak birkaç kişiden oluşan dar bir kadro ile başlamıştır. Anadolu Ajansı kuruluşundan 7 Haziran 1920 yılına değin görevini eldeki olanaklar ölçüsünde yerine getirmiş, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin kurulmasıyla bu örgüte bağlanmıştır.¹⁷¹

Anadolu ajansının istenilen görevi en iyi şekilde yerine getirebilmesi için Heyeti Temsilîye adına M.Kemal Paşa 8 Nisan 1920 tarihinde çok acele kodlu, Kolordulara, illere, Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyetlerine ve Müdafaa-i Milliye İdare Heyetlerine bir genelge yayınlamıştır. Bu genelgede şöyle demektedir:

"İslam dünyasının kalbi olan Osmanlı Saltanat Merkezi'nin düşman işgali altına girmesi ve bütün vatan ve ulusumuzun en büyük tehlike ile karşı karşıya kalması sonucu olarak Rumeli ve Anadolu'nun tamamının giriştiği ulusal ve kutsal mücadeleler sırasında halkımızın iç ve dış en doğru haberler ile aydınlatılması ihtiyacının zorunluluk kazandığı önemle dikkate alınarak burada en yetkili kişilerden kurulu özel bir heyetin yönetiminde ve Anadolu Ajansı unvanı altında bir kurum meydana gelmiştir.

Anadolu Ajansı'nın en süratli araçlarla vereceği haberler ve bilgiler, gerçekte Heyeti Temsilîyemizin esas kaynaklarına ve değerlendirmelerine dayanacağı için bu Ajansın bildirilerinin özellikle Müdafaa-i Hukuk teşkilatımızca topluca görülebilecek yerlere asılması, basılması ve çoğaltılması ile dağıtılması ve hatta nahiye ve köylere kadar ulaştırılması yolunda mümkün

---

¹⁷⁰ Özkaya, **Ulusal Mücadele'de Atatürk ve Basın(1919-1921)**, s.45.

¹⁷¹ Öztoprak, **Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919 – Temmuz 1921)**, s.40-42.

olduğu kadar fazla yayılması için gereken önlemlerin acele alınmasını ve sonuçtan bilgi verilmesini önemle rica ederim."¹⁷²

Ayrıca M.Kemal Paşa, 18 Nisan 1920 günü Anadolu telgraf merkezine göndermiş olduğu bir telgrafta Anadolu Ajansının bazı yerlere yayılmadığı ve gönderilmediği yolunda şikâyetler aldığını ve Anadolu'nun dışarıyla bütün ilgisinin kesilmiş bulunduğu o esnada, ulusun bütünüyle habersiz kalmaması amacıyla üstlenilen bu hizmetin bütün telgrafçılarda da kabul edileceğine ve güçlendirileceğine şüphesi olmadığını ve bu konuda yapılacak bir ihmalin vatan suçu teşkil edeceğinin bilinmesini istediğini belirtmiştir.¹⁷³

ii. İlk Tebliği

O günün şartlarında Ulusal Mücadele'nin başarılı olabilmesi için gerekli şartlardan olan kitle iletişim araçlarının en önemlisi olan Anadolu Ajansı'nın ilk tebliğlerinden 12 Nisan 1920 tarihli tebliğ örnek olarak aşağıda verilmiştir.

"Devlet Merkezimizin düşman işgali altına geçmesi üzerine Anadolu ve Rumeli'nin Müdafaa-i Hukuk azim ve kararlılığı içinde yiğitçe harekete geçtiği şu sıralarda din ve vatan kardeşlerimizin en doğru haber ve bilgiler alabilmelerini sağlamak için kurulan Anadolu Ajansı bu günden itibaren göreve başlıyor. Bugün alınan haber ve bilgilerin oralarda da mümkün olduğu kadar fazla kimse tarafından okunup bilinmesi gereğini arz ve açıklamaya yer yoktur. Bu amaçla oralarda dahi özel örgütler meydana getirerek her gün vereceğimiz bilgilerin telgrafhane kapılarında siyah levhalar üzerine yazılması ve yeterli araç olan yerlerde basılması, yayınlanması ve dağıtılması, nahiyelere ve hatta köylere kadar gönderilmesi hususlarının yerine getirilmesini hepimizin vatan ve ulus sevgisinden ve yardımlarından rica ederiz. Bu başlangıçtan sonra, bugünkü son bilgiler aşağıdadır:

---

¹⁷² Mustafa Kemal Atatürk, "Nisan 1920 Anadolu Ajansının Kuruluşu ve Düşman Propagandası İle Mücadele," **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Ankara, Ekim 1986, Sayı 20, s.4.

¹⁷³ a.g.e., s.8.

1. *Almanya'da Cumhuriyet taraftarları Hindenburg partisine bağlanmaktadır.*
2. *Amerika Birleşik Devletlerinde Wilson ilkelerinin uygulanması için büyük bir arzu ve çeşitli çevrelerde lehimize şiddetli cereyanlar olduğu gibi Amerikan gazeteleri de Türklerin bağımsız kalabilmeleri için uzun makaleler yayınlamaktadır.*
3. *Bolşevik orduları Denikin ordusunu tamamen dağıtmış, Dağıstanlılarla birlikte Kafkasya'da duruma hâkim olmuşlardır. Gürcistan ve Azerbaycan kamuoyu çoğunlukla Bolşeviklere taraftar bulunuyorlar.*
4. *İzmir'de Yunan zulümlerinden hükümete ve İtilaf Devletleri temsilcilerine şikâyet etmek için gelen bir heyetin muhtıraları Türkçe olarak İtalyan, Amerikan ve Fransız temsilcilerince kabul edildiği halde, İngiliz temsilcisi yalnız İngilizce veya Fransızca olarak kabul edeceğini söyleyerek şikâyetleri dinlememiştir. Bu muhtırada açıklanan zulüm ve işkenceler arasında, Köy İmamı Haydar Efendinin bir çam ağacına bağlanarak boğazından testere ile kesilmesi gibi vahşetler vardır.*
5. *Arnavutluk'ta, bütün Hıristiyan işgaline karşı ihtilal vardır. Göreceyi Arnavutlar ele geçirmek üzeredirler.*
6. *Yunanlıların Makedonya'ya kırk bin kişilik bir kuvvet göndermek zorunda oldukları haber alınmıştır.*
7. *Bulgarların, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ulusal teşkilatlarıyla birlikte hareket etmeyi kendi çıkarlarına uygun bulduklarını Bulgar gazeteleri yazıyorlar. Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali durumunda Müslümanlarla birlikte Yunan ordusuna karşı savaşmaya karar verdikleri de yine adı geçen gazete yazılarından anlaşılmaktadır.*¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ a.g.e., s.4

4. Dini Propaganda

Osmanlı İmparatorluğu bir monarşidir. Ülkenin siyasi meşrutiyet kaynağı Padişah ve sülalesidir. İmparatorlukta teba padişaha ve onun gücünü temsil eden kişilere şahsi bağlarla bağlıdır.¹⁷⁵ Ulusal Mücadele'nin başlamasında ve sürdürülmesinde Padişah, hilafet ve bunlara bağlı olarak şeriat meselesi büyük rol oynamış, birçok ayaklanmanın hazırlanmasında ve yürütülmesinde ulusu bu yöne sürüklemek kolay olmuştur. Padişah ve hilâfet yüzyıllar boyunca Türk ulusunun kafasında mukaddes bir varlık haline gelmiştir. Sultan-Halife'nin, yeryüzünde Allah'ın gölgesi olduğuna inanılmıştır.

Ulusal Mücadele'de, irticanın ve tutuculuğun ortaya koyduğu dini sözler, propagandalar ve fetvalar etkili birer silah olmuşlardır. Yalnız bu silah çoğu kez düşmanlara karşı değil, ulusun birbirine düşürülmesi için kullanılmıştır. Bunun sonucunda bir taraftan kardeşkanı dökülmüş bir taraftan da işgal kuvvetlerine karşı yeterli kuvvetin gönderilmesi engellenmiştir.

a.İstanbul Hükümeti'nin ve İtilaf Devletleri'nin Faaliyetleri

Gerek İtilaf devletlerinin yapmış olduğu yıkıcı propaganda faaliyetlerinde ve gerekse onların propagandalarının uygulayıcısı konumunda olan İstanbul Hükümetinin yapmış olduğu propagandalarda dini söylemler ağırlıkta olmuştur. Buna karşılık ulusun ruhunda ve benliğinde var olan direnme gücünü ateşleyen hocalar, müftüler ve din adamları Ulusal Mücadele fikrinin doğuşunda ön saflarda yer almışlardır.¹⁷⁶

---

¹⁷⁵ İzzet Öztoprak, "Atatürkçü Düşüncenin Kaynakları ve Özellikleri," **Atatürk Konferansları**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000, s.85.

¹⁷⁶ Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadelede Din Adamları I**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1997, s.11

İstanbul Hükümetinin ve İtilaf Devletlerinin, Anadolu'nun Müslüman halkını ulusal harekete karşı ayaklandırmak için kullandığı en önemli propaganda unsuru sultan-halife olmuştur. Sultan-halife ve İstanbul Hükümeti "hattı hümayun" ve "fetva" unsurlarını kullanarak, Ulusal Mücadele mensuplarını asi olarak ilan etmişlerdir. Yapılan propagandalarda halifenin aynı zamanda bütün Müslümanların lideri olduğu, onun emirlerine karşı gelmenin dinsizlik anlamını taşıyacağı fikri işlenmiştir.¹⁷⁷

İstanbul Hükümetince yapılan propaganda faaliyetlerinde, halkın dini inançlarının kolayca sömürülebilmesi için her türlü dini unsur ve simge kullanılmıştır. Örneğin; 5 Mart 1920'de Cuma namazından sonra camide, Ulusal Mücadele aleyhinde verilen bir konferansta, hatibin, cuma gününün kutsallığından istifade ederek "Allah Allah" diyerek ağlar gibi kendinden geçmesi cahil halkı çok etkilemiştir. Yine Mudurnu'da 23 Nisan 1920 Cuma günü, Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından örgütlenen halka, toplu halde, Şeyhülislam Dürrizade'nin fetvası okunmuş ve padişahın selamı hümayunları iletildikten sonra, Ulusal Mücadele'ye karşı gelmenin "bütün Müslümanlar için dini bir borç olduğu" açıkça anlatılmıştır. Böylece, Ulusal Mücadele'ye karşı silaha sarılıp savaşmak her Müslümana farz olmuştur. İç isyanlardan, Haçin, Pontus, Ali Batı ve Koçgiri dışındakiler hep dini, hilafeti ve padişahı propaganda aracı olarak almışlar ve halkı kandırmışlardır. Bu arada halk arasında, sultan-halifeye karşı gelenlerin cezalandırılacağı ve Allah'a karşı gelmiş olarak günahkâr olacakları şeklinde yapılan propagandalar, özellikle yaşlı kesim üzerinde büyük bir etki yapmıştır.¹⁷⁸ Bu isyanlar ulusal harekete zor günler geçirtmiş ve bir çok kahraman Türk evladı şehit olmuş veya sakat kalmıştır. Ayrıca bu isyanlar savaşın uzamasına ve ulusal birliğin zedelenmesine yol açmıştır.¹⁷⁹

---

¹⁷⁷ Servet Avşar, "Ulusal Mücadele'de Dini Propaganda Faaliyetleri ve Sonuçları," **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2002)**, Ankara, Genelkurmay Basım Evi, 2002, s.234.

¹⁷⁸ Avşar, a.g.e., s.236-239.

¹⁷⁹ **Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar**, C.IV, Ankara, Gnkur. Yayınları, 1964, s.5.

İstanbul Hükümeti Ulusal Mücadele'ye zarar vermek için padişahın artık askere almayacağı, vergi toplamayacağı, her türlü tekâlifi emirden muaf tutacağı şeklinde propagandaları dahi yapmaktan çekinmemiştir.¹⁸⁰

Ayrıca Ulusal Mücadele karşısında çaresizliğe düşen İstanbul Hükümeti, bazı şehzadeler başkanlığında Anadolu'ya “Heyet-i Nasihalar” (köylünün deyimiyle öğütleyici dernekler) göndermiştir.¹⁸¹

Sonuç olarak; İstanbul hükümetince yapılan dini içerikli bu propaganda faaliyetleri, Anadolu halkı üzerinde olumsuz bir etki bırakmış ve bu faaliyetler isyanlara sebep olmuştur. Padişah ve onun hükümeti İtilaf devletlerinin de baskısı ile Anadolu'da başlatılan Ulusal Mücadele hareketine karşı bir hareket sergilemiştir. Bu hareketi boğmak ve baltalamak için düşmanla birlikte hareket ederek büyük çabalar harcamışlardır. Bu amaçla yazılan ve gerçekte ilgisi olmayan fetva ve beyannamelerin Anadolu'nun her tarafına dağıtılması cahil halk arasında çok etkili olmuştur. Bunun nedeni saf Anadolu insanının, padişahın ve kendisini yöneten hükümetin memleketine hainlik yaparak düşmanla iş birliği içerisine girebileceğini aklına getirememesidir.

b. M.Kemal Paşa ve TBMM'nin Faaliyetleri

M.Kemal Paşa “Manevi cephesi olmayan siyaset yoktur” kaidelerini Ulusal Mücadele süresince yerinde kullanmıştır.¹⁸² Çünkü “Gerçek propagandacı, müdafaa ettiği fikre ve kendisini dinleyenlere, umut ve beklentileriyle ilgili alternatifler sunabilmelidir.”¹⁸³ M.Kemal Paşa Türk ulusunu çok iyi tanıdığı için onun üzerinde etkili olabilecek faktörler olarak *Din* ve Türk ulusunun ulusal karakteri olan

---

¹⁸⁰ Şahin, a.g.t., s.238.

¹⁸¹ Sarıkoyuncu, a.g.e., s.146. Cemal Kutay, **Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi**, C.18., İstanbul, Alioğlu Yayın Evi, 1981, s.10768, Arıkan, a.g.m., s.152.

¹⁸² J.M. Domenach, **Siyasi Propaganda**, çev. Cevdet Perin, İstanbul, 1961, s.115.

¹⁸³ Özsoy, a.g.e., s.111.

Bağımsızlık Tutkusunu kullanmış ve daima göz önünde bulundurmuştur.¹⁸⁴ Otoritesinde güçlü karizmatik unsurlara rağmen, M.Kemal Paşa karizmasını kullanmak yerine başlangıçtan itibaren otoritesini akılcı-hukuksal kalıplar içerisinde kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Tarihte pek az karizmatik lider otoritesini kurumsallaştırmıştır.¹⁸⁵

Askerlikten istifa ettiği halde saltanat ve halifeye bağlı kalacağını belirten M.Kemal Paşa, Ulusal Mücadele boyunca bu makama saygılı davranmış ve daima bağlılığını bildirmiştir. Saldırıları İstanbul hükümetine yapmış bunun içine padişahı hiçbir zaman katmamıştır. Gerçekçi ve tarihin en iyi zamanlamacılarından olan M.Kemal Paşa ulusal gücü bir noktada yoğunlaştırmak ve muhafazakârların zararını önlemek için “hedefin padişah ve halife gibi kutsal tanınmış makamları ve İstanbul’u kurtarmak olduğunu” ifade etmiştir.¹⁸⁶

Günün sosyo-politik şartları içerisinde saldırı hedefi olarak sadece Ferit Paşa Hükümetini seçen M.Kemal Paşa, "bu işte padişahın parmağının olduğunu bilmemezlikten geldik" diyerek, konu ile ilgili stratejiyi de izah etmiştir. Ulusal Mücadele sürecinde gerek cuma hutbesini halife adına okutturmak gerekse sultan-halife ile ilgili olarak hemen yer yerde, yazılı ve sözlü olarak sarf ettiği cümlelerde olabildiğince saygılı olmak suretiyle Müslüman halk üzerinde ulusal harekete karşı oluşabilecek birtakım olumsuz iç gelişmelere engel olmaya çalışmıştır. Hedef sadece vatan ve ulusun kurtarılması olmamış aynı zamanda hilafet ve saltanat makamının düşman işgalinden kurtarılması olmuştur. Bu amaçla, Türkiye Büyük Millet Meclisi de; İstanbul’un işgali üzerine M.Kemal Paşa’nın imzası ile yayımlanan beyannamede: "*Halife ve padişahımızı düşman esaretinden kurtarmak, Anadolu'nun parça parça işgalcilerin elinde kalmasına mani olmak, payitahtımızı yine ana vatana bağlamak için çalışıyoruz*" demiştir.¹⁸⁷

---

¹⁸⁴ Nutuk, s.9–11.

¹⁸⁵ Tülin Günşen İçli, “Atatürk Düşüncesinde Sosyal Yapı Unsurları,” C.VII, Sayı.20, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 1991, s.310.

¹⁸⁶ İrmak, a.g.m., s.519.

M.Kemal Paşa yapmış olduğu konuşmalarında ve vermiş olduğu beyanatlarında dine karşı herhangi bir açıklamada bulunmadığı gibi İslami motiflere önemli ölçüde yer vermiştir.¹⁸⁸ Ulusun geleneksel anlamda benimsediği ve kullandığı dini sembollerin, Ulusal Mücadele'nin lider kadrosu tarafından mücadele boyunca, etkili bir biçimde kullanılması onların psikolojik harekât yöntem ve taktiklerine ne kadar vakıf olduklarını göstermektedir.¹⁸⁹

M.Kemal Paşa sömürge altında bulunan Müslüman halkın gönüllerini almak ve Ulusal Mücadele'nin padişaha ve hilafete karşı olduğu propagandasını yürüten İngilizlerin bu propagandalarını etkisiz hale getirmek için İslamcılık anlayışını açıkça sergilemiştir. Bu amaçla Güney Asya Müslümanlarına hitaben yayınladığı broşür ve beyannamelerde “Türk’ün davasının sekiz yüz milyon İslam’ın Kible-i uhuvvetini başında tutan bir ümidin İstiklal mücadelesi” olduğunu yazmıştır.¹⁹⁰

M.Kemal Paşa imzasıyla 21 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılması ile ilgili yayımlanan ve Kolordulara (On Dördüncü Kolordu Komutanı Vekilliği'ne), Altmış birinci Tümen Komutanlığına Refet Beyefendiye, Bütün illere, Bağımsız sancaklara, Müdafaa-i Hukuk Merkez Kurullarına, Belediye Başkanlıklarına gönderilen genelgede:

“1.Tanrının yardımı ile nisanın yirmi üçüncü günü, Cuma namazından sonra Ankara’da Büyük Millet Meclisi açılacaktır.

2- Yurdun bağımsızlığı, yüce Halifelik ve Padişahlığın kurtarılması gibi en önemli ve ölüm dirimle ilgili görevleri yapacak olan bu Büyük Millet Meclisi'nin açılış gününü cumaya rastlatmakla o günün kutsallığından yararlanılacak ve bütün sayın milletvekilleriyle birlikte, kutlu Hacı Bayram

---

¹⁸⁷ Güner ve Kabataş, a.g.e., s.9-10.

¹⁸⁸ Avşar, a.g.e., s.242-244.

¹⁸⁹ Sulhu Dönmezer, “Atatürk Liderliğinin Sosyopsikolojik Analizi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.VIII, Sayı:22, Ankara, Kasım 1991, s.265.

¹⁹⁰ Mim Kemal Öke, **Güney Asya Müslümanlarının İstiklal Davası ve Türk Milli Mücadelesi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988, s.56.

camiiinde cuma namazı kılınarak Kur'an'ın ve namazın nurlarından ışık alınacak ve güç kazanılacaktır. Namazdan sonra, Peygamberlerimizin kutlu sakalı ve kutsal sancak alınarak Meclisin toplanacağı özel yere gidilecektir. Toplantı yerine girilmeden önce bir dua okunarak kurbanlar kesilecektir. İşbu törende, camiden başlayarak Meclise değin, Kolordu Komutanlığınca askeri birliklerle özel tören düzeni alınacaktır.

3-Açılış gününün kutsallığını arttırmak için İl merkezinde, Vali Beyefendi Hazretlerinin düzenleyeceği üzere, hatim indirilmeye ve Buhari okunmaya şimdiden başlanacak ve hatmin son kısımları, uğur için cuma günü namazdan sonra Meclisin toplantı yeri önünde okunup bitirilecektir.

4-Kutsal ve yaralı yurdumuzun her köşesinde, yukarıda belirtildiği gibi şimdiden hatim indirilmeye ve Buhari okunmaya başlanacak, cuma günü ezandan önce minarelerde sala verilecek; hutbe okunurken Halifemiz ve padişahımız Efendimiz Hazretlerinin kutlu adı anıldığı sırada, kendisinin, ülkesinin ve bütün uyruklarının bir an önce kurtulmaları ve mutluluğa ermeleri için ayrıca dua edilecek; cuma namazı kılındıktan sonra da hatim tamamlanarak yüce Halifelik ve Padişahlığın ve bütün yurt parçalarının kurtarılması amacı ile yapılan ulusal çalışmaların önemi ve kutsallığını ve her yurttaşın, kendi vekillerinden meydana gelmiş olan Büyük Millet Meclisi'ne verilecek yurt ödevlerini yapmak zorunda olduğunu anlatan dinsel söylevler verilecektir. Daha sonra, Halife ve Padişahımızın, din ve devletimizin, yurdumuzun ve ulusumuzun kurtuluşu, esenliği ve bağımsızlığı için dua edilecektir. Bu dinsel ve yurtsal tören yapıldıktan ve camilerden çıkıldıktan sonra, Osmanlı ülkesinin her yerinde, hükümet konağına gidilerek Meclisin açılışından dolayı resmi tebriklerde bulunulacaktır. Her yerde cuma namazından önce, uygun görülecek şekilde mevlit okunacaktır.

5-İş bu bildirimden hemen yayılması için her araca başvurulacak ve tez elden en sapa köylere, en küçük askeri birliklere, yurttaki bütün örgütlere ve kurumlara ulaştırılması sağlanacaktır. Ayrıca büyük kâğıtlara yazılarak her yere asılacak ve yapılabilen yerlere bastırılıp, çoğaltılarak parasız dağıtılacaktır.

6-Ulu Tanrı'dan tam başarıya ulaştırmasını yakarırız.”

denmektedir.¹⁹¹ Bu satırlar Meclisin İslami görüntüsünü çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

M.Kemal Paşa tarafından yerinde ve zamanında alınmış önemli bir tedbir olarak değerlendirilmesi gereken bu beyanname M.Kemal Paşa'nın en yakın silah arkadaşlarından dahi tenkit almıştır. Kazım Karabekir Paşa beyanname hakkında *“tarihimizde bu kadar koyu taassupla merasim-i diniye ile hiçbir meclis açılmamıştır. Ne olursa olsun Salâbet ile taassubu Meclis-i Milli'nin başlangıç gününden ayırmak daha ihtiyatlı olurdu”* demiştir.¹⁹²

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinde milletvekili olacak kimselerin fikri kabiliyeti, dini ulusal salâbet sahibi kimselerden olmasına dikkat çekilirken, özellikle Müslüman olmayan unsurların seçime iştirak ettirilmemesi emri verilmiştir.¹⁹³

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk vekilleri 6 Temmuz 1920'de "Hilafet ve saltanat ve vatan ve milletin istihlas ve istiklalinden başka bir gaye takip etmeyeceğime vallahi," şekliyle yemin etmişlerdir.¹⁹⁴ Bu şekildeki ulusun yapısının beklentilerine uygun davranışlar, ulusun Ulusal Mücadele'ye karşı daha samimi ve candan katılımını sağlamıştır.

M.Kemal Paşa meclis açıldıktan sonra tüm asker ve sivil makamların başvuracağı en yüce katın meclis olacağını belirtmiştir. Böylece uzun yıllardır özlemine çektiği demokratik bir yönetimin de temeli atılmıştır.¹⁹⁵

---

¹⁹¹ İnan, a.g.e., s.202-203.

¹⁹² Tahir Tamer Kumkale, *“İstiklal Harbi'nde Psikolojik Harekât Uygulamaları ve Milli Mücadele'nin Başarılmasına Katkıları,” Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1996, s.271.

¹⁹³ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1986, s.331.

¹⁹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi 2; 1940, s.186.

Ulusal harekete karşı en ciddi saldırıların başında İstanbul Hükümetince çıkarılan fetva gelmektedir. Ulusal Mücadele'ye karşı yayımlanan fetva şöyledir:

“Dünya düzeninin nedeni olan İslam Halifesi, yüce Tanrı O'nun hilafetini kıyamet gününe kadar sürdürsün, Hazretlerinin yönetimi altında bulunan İslam kentlerinde bazı kötü kişiler aralarında birleşip, kendilerine yoldan çıkarmağa; Padişahın yüksek buyrukları olmadan halktan asker toplamağa kalkışıp, görünüşte askeri yedirip giydirmek gibi bahanelerle ve gerçekte mal toplama amacı ile kutsal dinsel düzene ve padişahın buyruklarına aykırı olarak bir takım salma ve vergiler kesip, çeşitli baskı ve kısıncılarla malını, nesnelere yağmalamak ve bu yoldan Tanrının kurallarına kıymaya, suçlar işlemeye, ülkenin bazı köyleri ve bölgelerine saldırmak, yıkmak, kırıp dökmek, yerle bir etmek, padişaha bağlı uyruklarından nice suçsuz kimseleri öldürdükleri, kanlarını döktükleri, Müslümanların başkanı olan Padişahın buyruğunda bulunan bazı sivil, asker memurları, din görevlilerini kendi başlarına görevlerinden almaları ve kendi yandaşlarını atamaları, hilafet merkezi ile ülkenin ulaşım ve iletişim yollarını kesmek, devletçe gönderilen buyrukların yapılmasını yasaklamak; hükümet merkezini öbür bölgelerden ayırtmak sureti ile halifelik yetkisini kırmak ve zayıflatmak amacıyla yüksek halifelik katına kötülük etmek suretiyle imama uymaktan caymakla “devleti aliyye” nin düzenini, ülkenin iç güvenliğini bozmak için yalanlar yayarak halkı kargaşalığa itmekte ve birbirini düşürmeye çaba göstermekte oldukları açıklanmış ve gerçekleşmiş bulunan adı geçen başkanları ve yandaşları ve onlara bağlı kimseler eşkiya durumunda olup, dağılmaları için gönderilen yüksek buyruklardan sonra yine direnir ve kötülüklerini yürütürlerse adı geçen kimselerin kötülüklerinden ülkeyi arıtmak, zararlarından halkı kurtarmak vacip olup (fekatalü elleti tebga hatta ila emerihlah” (Tanrının buyruğuna ve bildirisine aykırı hareket edenlerin katli gerekir) ayeti kerimesi gereğince katilleri ve gerekirse kitle halinde öldürülmeleri meşru ve farz olur mu” beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olur.

---

¹⁹⁵ İhsan Güneş, “Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri,” C.IV, S.12, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, July 1988, s.764.

Böylece Padişahın ülkesinde savaş güçleri bulunan Müslümanların adaletli halifemiz ve imamımız Sultan Mehmet Vahdettin Han Hazretlerinin çevresinde toplanıp bunlarla çarpışmak için yapılan çağrı ve buyruklarına koşup adı geçen uğrular ile savaş vacip olur mu? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olur.

Bu suretle Halife Hazretleri tarafında adı geçen uğrular ile çarpışmak için belirlenen askerler çarpışmaktan kaçınır ve kaçarlarsa büyük günaha girip ve başkaldırıcı olup, dünyada ağır cezaya ve ahirette acıklı ezinçlere hak kazanmış olurlar mı? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olurlar.

Bu suretle halifenin askerlerinden olup da uğruları öldürenler gazi ve uğrular tarafından öldürülenler şehit ve şefaate nail olurlar mı? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olurlar.

Bu suretle uğrularla savaşmak hakkında çıkarılmış olan Padişahın buyruklarına uymayan Müslümanlar başkaldıran ve şer'en cezalandırılmaya hak kazanmış olular mı? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olurlar.”¹⁹⁶

Bu fetva ile dini bakımdan yasallaştırılan bir toplum düzenine karşı gelen Ulusal Mücadele mensupları, karanlığın ilkel güçleriyle sözleşme yaparcasına dinsel bir otoritenin gücünü de elinde bulunduran idare merkezine karşı isyan etmiş gösterilmiştir.¹⁹⁷ Bu fetvanın arkasından Anadolu'nun bütün akıllı din adamları, Ulusal Mücadele'nin meşruiyetine dair karşı bir fetva vererek yeni bir toplumsal savaşın da adı olan bir mücadeleyi, “Fetvalar Savaşı'nı” başlatmışlardır. Böylece ulusal güçler, kendilerine yöneltilen silaha aynı silahla karşılık vermişlerdir. Ulusal Mücadele taraftarı din adamlarının yayımlamış olduğu fetva şöyledir:

---

¹⁹⁶ Yavuz, a.g.e., s.61-63.

¹⁹⁷ Mustafa Oral, “Atatürk'ün Geniş Cephe Stratejisi Çerçevesinde Birinci TBMM'de Hilafet ve Saltanat Meselesi,” **Askeri Tarih Bülteni**, Ankara, Gnkur. ATASE Yayınları, Sayı 53, Ağustos 2002, s. 122–123.

“Dünyanın düzenin nedeni olan İslam Halifesi Hazretlerinin halifelik katı ve saltanat yeri olan İstanbul, müminlerinin emirinin varlık nedenine aykırı olarak İslamların düşmanları olan devletler tarafından işgal edilerek İslam askerleri silahlarından uzaklaştırılıp, bazıları haksız olarak öldürülmüş ve hilafet yerini korunmasına yarayan tüm silah yuvaları, kale ve savaş araçları ele geçirilmiş, devlet işlerini yürütmeye ve İslam askerlerini yönetmeye görevli kılan Babîâli ve savaş bakanlığına el konularak, halifeyi, ulusun gerçek yararlarına yönelik önlemler almaktan eylemsel olarak yakalanan ve sıkıyönetim ilan ve savaş mahkemeleri kurmak suretiyle İngiliz yasalarını yargılamalarda uygulamak ve ceza kesmek suretiyle halifenin yargılanma hakkına karışmak ve yine yüksek halifelik katının amaçlarına aykırı olarak Osmanlı ülkesi parçalarından İzmir ve Adana ve Maraş ve Ayıntap (Gaziantep) ve Urfa bölgelerine düşmanlar tarafından saldırılarak Müslüman olmayan uyruklarla birleşip İslam’ın kutsal saydığı konuların aşağılar, onur kırar olduklarından açıklandığı bilgi saygısızlığa ve tutsaklığa uğramış bulunan İslam halifesinin kurtarılmasına elden gelen çabayı göstermek tüm iman sahiplerine farz olur mu? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olur.

Bu suretle yasal haklarını ve halifeliğin elinden alınmış gücünü kurtarmak ve eylemsel olarak saldırıya uğradığı belirtilen bölgeleri düşmandan temizlemek için savaşın içinde bulunan ve savaşın halkı Şeriatça uğru olurlar mı? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olmazlar.

Bu suretle düşmanlara karşı açılan savaşta ölenler şehit, hayatta kalanlar gazi olurlar mı? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olurlar.

Bu suretle savaşa dinsel görevini yerine getiren İslam halkına karşı düşman tarafını tutarak İslamlar arasında karışıklık çıkararak silah kullanan Müslümanlar şeriatça günahların en büyüğünü işlemiş, kötülüğe yönelmiş olurlar mı? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olurlar.

Bu suretle düşman devletlerinin zorlanmaları ve kandırmalarıyla olaylara ve gerçeklere aykırı olarak çıkarılmış bulunan fetvalara İslam halkı için şeriatça geçerli olurlar mı? Beyan buyrula.

Yanıtı budur: Gerçeği Tanrı bilir ki, olmaz.”¹⁹⁸

İstanbul Hükümeti, Anadolu insanının ulusal harekete karşı gelmesi ve birlikte hareket etmemesi için, yayımladıkları fetvalardan çok şey beklemişlerdir. Fakat M.Kemal Paşa'nın ve ulusal hareketin lider kadrosunun ustaca karşı propaganda taktikleri sayesinde ulusal harekete karşı beklenen toplumsal başkaldırıyı bir türlü gerçekleştirememişlerdir. Bu propaganda savaşında, Anadolu'nun fetvasından başka, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine ulaşan İstanbul fetvalarının toplattırılarak imha edilmesi de önemli bir adım olmuştur.¹⁹⁹

M.Kemal Paşa Anadolu'daki ilişkilerinde din adamları ile Ulusal Mücadele'nin aynı safta olmasını sağlamaya çalışmıştır. Anadolu'nun iç isyanlarla uğraşmakta olduğu o günlerde Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nde olumsuz propagandalarla halkın zehirlenmesinin önüne geçilmeye çalışılmış ve çareler aranmıştır. M.Kemal Paşa Beypazarı isyanı nedeniyle Mecliste yaptığı konuşmada *"Şimdi muhterem heyetiniz, ulemayı kiramdan beş zat intihap etsin, bunlar oradaki ulema ve eşrafi çağırsın, hakikatleri anlatsın ve iğfal edilenler affedilsin. Bu münhasıran Beypazarı'nda değil, aynı akıbeta maruz kalan bütün vatanın meselesidir."* diyerek din adamlarının halkı aydınlatmada üstlenecekleri rolü belirtmiştir.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ Yavuz, a.g.e., s.67-68.

¹⁹⁹ Avşar, a.g.e., s.246.

²⁰⁰ Ömer Turan, *"Milli Mücadele'nin Lehine Kamuoyu Oluşumunda Din Adamları," Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XV, Kasım 1999, Sayı: 45, s.830, Kazım Öztürk, *Atatürk'ün TBMM Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları 1*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992 s.107.

Vatanın ve dinin kurtarılması uğruna din adamlarının, paylarına düşen her fedakârlığı yapmaya çalıştıkları Ulusal Mücadele boyunca görülmektedir.²⁰¹

Ulusal Mücadele döneminin tartışmasız kahramanlarından olan din adamları, muhafazakâr ve gelenekçi toplum modelinin tipik bir örneği olan Anadolu insanı için **güvenilir bir otoritedir**. Onların bir imtiyazı, dini niteliklere sahip olmalarından kaynaklanmakta dinin toplu yaşayışını düzenlediği Türk toplumunda din adamları toplumun her katmanında yetkili olduğundan ve Anadolu insanı dini otoriteye sahip bulunan din adamına **ulvi** bir nitelik verdiği için onun sözlerine güvenmiş ve onun peşinden gitmiştir.

Camilerde verilen vaazlarda, dinin toplumsal yapı üzerindeki olumlu tesirlerinden birisi olan **yardım** konusu Ulusal Mücadele'nin hemen her safhasında gündeme gelmiştir. Camilerde Ulusal Mücadele için zenginlerden para ve mal yardımı alınmış bir taraftan da vatan savunmasında bulunacak gönüllüler toplanmıştır.²⁰²

M.Kemal Paşa'nın Ulusal Mücadele'de din faktörünü kullanmasının bir nedeni de dinin, Anadolu'da bulunan çeşitli cemaatleri birleştiren ortak bir payda olmasıdır. Ayrıca dini dayanışma sınıflar arası anlaşmazlıklara karşıda birleştirici bir unsur olmuştur. M.Kemal Paşa'nın idealine ulaşmak için Ulusal Mücadele'nin başından sonuna kadar toplumun bütün toplumsal katmanlarıyla (her inanç ve her kültürden) son derece iyi diyalog ve dostluklar kurmuştur. Çünkü idari psikolojik savaşın hedeflerinden biri de sivil halkın işbirliğini sağlamaktır. Bu nedenle ulusu mücadeleye çekmek, eskiden kalma mütecaviz ruhu yok ederek dostça temayüller yaratmak için dinin etkinliğinden yararlanmıştır.²⁰³

---

²⁰¹ Sarıkoyuncu, a.g.e., s.212.

²⁰² Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayını, **Türk İstiklal Harbi**, C.I, Ankara, 1962, s.17.

²⁰³ Şahin, a.g.t., s.79-80.

Ulusal Mücadele döneminde Türk ulusu bir ikilem içinde kalmıştır. Çünkü ulus bir tarafta yüzyıllardır otoritesine boyun eğdiği ve gücünü Allah'tan aldığına inandığı; kendi malının, canının ve manevi değerlerinin koruyucusu sandığı Padişah Halife ve onun hükümetinin emir ve propagandaları diğer tarafta ise, işgal hareketleriyle birlikte kendisini, sahip olduğu bütün maddi ve manevi değerleri ile beraber ortadan kaldırmaya çalışan düşmana karşı koyan fakat Padişah Halifenin emirlerine karşı çıkan bir ulusal hareket. Anadolu insanının içinde bulunduğu bu ikilem aslında Ulusal Mücadelenin kazanılmasında ve kaybedilmesinde ulusun rolünü ortaya koymaktadır. Ulusun Padişah Halife otoritesinin seçmesi Ulusal Mücadele'nin baştan kaybedilmesidir. Yüzyıllardır adalete ve ilme sıkı sıkıya bağlı olarak varlığını sürdüren Osmanlı idare sistemiyle Padişah Halife ve İstanbul Hükümetinin işgaller ve yapılan zulümler karşısında kayıtsız kalışı, ulusun kendini kurtarmak için Ulusal Mücadele taraftarlarına yaklaşmasına sebep olmuştur.

5. Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi

Türk ulusunun varlığını kanıtlaması, koruması, geliştirmesi zorunluluğu karşısında M.Kemal Paşa'nın önderliğinde, ulusal hudutlar içerisinde, ulusun egemenliğine dayanan, kayıtsız şartsız, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak amacıyla giriştiği ve evre evre devam ettirdiği, savaşları, zaferleri, barışı ve nihayet yeni devletin kuruluşu içerisine alan Ulusal Mücadele döneminde propaganda - gerçek anlamıyla psikolojik harekât- hizmet ve faaliyetlerin örgütlenmesi için büyük çabalar harcanmıştır.²⁰⁴

Ulusal Mücadele döneminde TBMM'de birçok konu ve olaylar gibi propaganda hizmetleriyle ilgili görüşlerde ele alınmış, düşman propaganda ve psikolojik harekâtı hakkında bilgi toplanmış ve bunlara karşı koyma çabaları olmuştur.²⁰⁵

---

²⁰⁴ Ertuğrul Zekai Ökte, "Ulusal Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi," **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Ankara, Mart 1987, Sayı 25, s.15.

TBMM'nin çalışmalarına başlamasından hemen sonra daha hükümet ve bakanlar kurulu kurulmadan önce düşman psikolojik harekâtının, ne kadar etkin ve tehlikeli olduğu bilindiğinden, bir yandan bu tehdit ve tehlikeye karşı koymak diğer yandan yurt içinde ulusu Ulusal Mücadele'nin hedefleri, çalışmaların etkinliği bakımından aydınlatmak ve yol göstermek için "İrşad Encümeni" adı altında propaganda hizmetleri 27 Nisan 1920 tarihinde örgütlenmiştir.²⁰⁶

a. İrşad Encümeni

Bursa milletvekili Şeyh Servet Efendi propaganda hizmetlerinin ilk defa resmi bir örgüt adı altında teşkilatlandırılması için 27 Nisan 1920'de öneriyi TBMM'ne sunmuştur.²⁰⁷

"Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına İrşadın (yol göstermenin–aydınlatmanın) insanlık hayatının önemli mutluluk etmenlerinden biri olduğu tarihin sayısız olayları ile kanıtlanmış ve gerçekleşmiş bulunmaktadır. Düşmanlarımız bu yararlı ve kutsal gerçeği tersine çevirerek, görünüşte hakları savunucu görünüp, gerçekte ise yalanları uydurup, yayararak gerçekleri saptırmakta, sahip buldukları hakları ele geçirmek ve çıkarlarını sağlamak amacıyla propaganda adı altında örgütler kurmakta, bu örgütleri, maddi manevi çok büyük özverilerde bulunarak, yaşatıp desteklemekte ve bu yolla bütün insanlık dünyasını kandırıp, şaşırtmaya devam etmektedir.

Bugün karşı karşıya kaldığımız üzüntü verici durumda düşmanlarımız tarafından kullanılan propaganda aracı ile gerçekleştirilmektedir. Bu sebeplerle aleyhimize kullanılan silaha karşı, aynı silahla karşılık vermek gereğinin açık olmasına ilaveten her uygun ve hukuki şekilde gerçekleri

---

²⁰⁵ a.g.e., s.15.

²⁰⁶ Ertuğrul Zekai Ökte, "Ulusal Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (VIII)," **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Ankara, Ekim 1987, Sayı 32, s.14.

²⁰⁷ Ertuğrul Zekai Ökte, "Ulusal Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi," **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Ankara, Mart 1987, Sayı 25, s.16.

yaymanın ve insanlarımıza yol göstermenin ve kamuoyunu aydınlatmanın önemi ve büyüklüğünü de anlatmak gerekmeyecek kadar açık bulunduğundan Büyük Millet Meclisi'mizin kuracağı çalışma şubeleri arasında bir de İrşadiye İşleri Şubesi'nin kurulması ile bunun Osmanlı ülkesine yayılmasını öneririm."²⁰⁸

Öneri hakkında konuşan Karahisarlı Sahip Milletvekili İsmail Şükrü Efendi Şeyh Servet Efendi'nin açıkladığı hususlara kimsenin itirazda bulunamayacağını, fakat şekle ilişkin bazı görüşlerinin olduğunu söylemiş ve daha önce Meşihat Makamınca, "Darilhikmeti İslamiye" adı altında bir "irşadiye" örgütü kurulduğunu, bu kuruluşun örgütlenmesini tamamladığını, faaliyete başladığını ve hatta son zamanlarda önemli etkilerinin de görüldüğünü, esas bakımından Şeyh Servet Efendi'nin görüşlerini kabul etmekle beraber, ayrı bir kuruluşun kurulmasına gerek olmadığını belirtmiştir. Ayrıca, "İlmiye Encümeni" adı altında kurulan encümene ek olarak, bu unvan ve görevler verilebileceğini, taşrada kurulan "Darülhikme" şubelerine, köylere gitmek üzere biraz ödenek verilmesinin gerektiğini, bugüne kadar hiç ödenekleri olmadığı halde taşrada bu örgütün önemli faaliyetlerinin inkâr edilemeyeceğini, darülhikme üyelerinin para için değil, dine ve vatana bağlılık nedeniyle köy köy gezip doğru yolu göstermek ve aydınlatmak için kalplerinin çırpındığını, gençliği uyarma ve aydınlatma alanını genişletmek istediklerini, fakat buna karşılık araba ücreti dahi bulamadıklarını, ulaşım ücretlerinin karşılandığı takdirde bu örgütün görev için hazır olduğunu söylemiştir.²⁰⁹

İsmail Şükrü Efendi'nin görüşlerine Şeyh Servet Efendi cevabında amaçlarının bir; fakat sözlerin farklı olduğunu, propagandanın öneminin şimdiye kadar yeterince anlaşılmadığını, şimdiye kadar Darülhikme örgütünde görülen güçlük ve gösteremediği varlık, dayandığı temel ve çalışmalarındaki kısıtlı görüşlerin sonucu olarak ayrı bir kuruluşun gereğini düşündüğünü, adı ne olursa olsun, darülhikme olsun, irşad encümeni olsun amacı sağlamak için gereken önem ve

---

²⁰⁸ T.B.M.M., Zabıt Ceridesi, Cilt I, Devre I, s.94-95.

²⁰⁹ a.g.e., s.96.

büyükte örgütlenmeyi düşünmek, genişliğini kabul etmek zorunda olduklarını, bu kuruluşun her dilde ve gerçek hayatı oluşturacak biçimde birçok çalışmalar yapacak niteliğe sahip olması gerektiğini; çünkü doğudan çıkan en ufak bir fısıltının batıda derhal etkisini gösterdiğini, bunun için “irşad” denildiği zaman, yalnız hoca efendilerin camilerdeki vaazı anlamında değil, her türlü akılcı şekil, nitelikte ve hukuki kuralları içerisinde halkın aydınlatılmasını, doğru yolun gösterilmesini, kamuoyunun aydınlığa ulaştırılmasını anlatmaya çalıştığını, her şeyden önce bu işin önem ve büyüklüğünü olduğu gibi inceleyip, anlayarak, bu heyete her türlü hayat sorununa karşılık verebilecek yüksek düşünceli, bilgili, yüksek ruhlu her İslam ferdi bir araya getirecek, her aydın ve yetişmiş kişiyi birleştirecek büyük bir örgüt istediğini belirtmiştir.²¹⁰

M.Kemal Paşa öneriyi dinledikten sonra İrşad Encümeni (Propaganda Heyeti) kurulması ile ilgili önergeyi mecliste oylamaya sunmuş, önerge kabul edilmiştir. Böylece yakın tarihimizde ilk “Propaganda Encümeni” “İrşad Encümeni” adıyla TBMM içerisinde yer almıştır.²¹¹

b.Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü

İrsad Encümeninin, uygulamaya yönelik faaliyetler gösterememesi ve fiilen kararları yerine getirecek organlara sahip bulunmaması, Büyük Millet Meclisi’nde, silahlı kuvvetlerden daha çok etkinlik kazanması istenen propaganda, aydınlatma, ve yönlendirme hizmetlerinin yerine getirilemediği düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Yeniden bir örgütlenmeye gidilmiş ve “*Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü*” kurulmuştur.²¹²

İlk olarak 19 Mayıs 1920 tarihinde Saruhan Milletvekili Mustafa Necati Bey Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü kurulmasına ilişkin bir önerge vermiştir. Bu

---

²¹⁰ a.g.e., s.96.

²¹¹ Ertuğrul Zekai Ökte, a.g.e., s.20.

²¹² Ertuğrul Zekai Ökte, “*Ulusal Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (VIII)*,” **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Ankara, Ekim 1987, Sayı 32, s.14.

önergede bir İrşadat ve İstihbarat Vekaleti veya Genel Müdürlüğü kurulmasının, örgütlenme ve gerekli gelişmenin bir şahsın yönetiminde yürütülmesinin, her il halkının durumuna, psikolojik yapılarına göre propaganda programları düzenlenerek uygulamanın sağlanması ve bu uygulamanın en iyi şekilde yürütülmesinin, bütün Ulusal Mücadele yanlısı gazetelerin bir program dahilinde yayınlanmasının, yayılmasının, tebliğinin ve bölgelere dağıtımının, bunların en ücra köylere kadar gönderilmesinin, bu Genel Müdürlüğe oldukça önemli bir para ayrılmasının ve verilmesinin, İrşad Encümeninin bu Genel Müdürlüğü sürekli denetim altında bulundurmasının ve bu sorunun Millet Meclisi'nde öncelikle görüşülmesinin sağlanmasının ve gereken örgütlenmenin kurulmasının gerekliliği belirtilmiştir.²¹³

Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü, İrşad Encümeni'nin, Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğünün kurulması hakkında vermiş olduğu 7 Haziran 1920 tarihindeki genelge ile kurulmuştur. Genelgede:

“Genel olarak kabul edilen bir gerçek vardır ki, ülkemizin uğradığı felaketlerinin en etkili sebeplerinden biride içerde ve dışarda oluşan düşüncelerin, ulusun yüksek çıkarlarına uygun şekilde çalışmalar ile yönlendirme ve yönetme hizmetlerinde gösterilmiş olan ihmaldir.

Ulusal çıkarlarımızın savunması hususunda silah kadar etkili olan siyaset ve fikir örgütlenmesinin geçmişten beri ihmal edilmiş olması bir çok büyük fenalıklara sebep olmuş bugünde aynı felaketler devam etmektedir. Avrupa'nın en küçük bir devleti yoktur ki bu yolda imkan olduğu kadar geniş bir örgütlenmeye sahip bulunmasın. Bu konuda Bulgaristan ve Yunanistan en ileri gitmiş devletlerdendir ve siyasi başarılarının sebeplerinden çok büyük bir payıda bu örgüte verdikleri önemde aramak gerekir.

Büyük Millet Meclisi'nce de büyük bir şiddetle hissedilen bu ihtiyacın karşılanması için ikinci kez özel bir önemle kurduğumuz encümen, uzun incelemelerden sonra; esaslı bir örgüt meydana getirmek ve bu örgütü zamanla yenileştirip genişletmek suretiyle, fikir kuvvetinin bütün kuvvetlere üstün geldiği yaşadığımız dönemde, ulusal siyasetimizi dışa karşı savunma

---

²¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, a.g.e., s.354.

ve içerde de her tarafta yayma gibi iki büyük amacı gerçekleştirmek için icra vekilleri heyetiyle de görüşerek bu önergeyi hazırlamıştır.

Önerge ile kurulması gereği açıklanan “Mabuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü” gagesinin iki büyük hedefe yöneltilmiş bulunduğu belirtilmiştir. Birinci hedef; dışa karşı ulusun emellerini ve isteklerini tanıtmaya, haklı davamızı kanıtlamaya çalışmaktır. İkinci hedef; içerde ulusumuzun düşünce ve fikirlerini aynı noktada birleştirmek ve toplamak için her araçtan yararlanarak sürekli şekilde aydınlatmak ve irşad hizmetlerini yerine getirmektir.

Bunun için basının sırf idari örgütlenmesiyle ilgilenecek bir matbuat müdürlüğü yerine çalışmalarının amacı olumlu hizmetlere yönelmiş canlı bir örgütlenmenin oluşturulması ve bu çok önemli başarı aracının “İcra Heyeti Riyasetine” (Bugünkü anlamı ile Başbakan’a) bağlı bir Genel Müdürlük şeklinde kurulması daha uygun görülmüştür.

Genel Müdürlük programı; bir taraftan Avrupa basını arasında ulusal ve kanuni haklarımızı savunmaya yönelik yayınlarda bulunmak ve dünya basınına sürekli şekilde inceleyip ve izleyerek dünyada ki görüşleri anlamaya çalışmak, diğer taraftan da içeride zamanın emrettiği fikri ve manevi – psikolojik – birliği sağlamak için her araçtan yararlanılarak yayın ve irşadda bulunmak olmalıdır.

Anadolu’nun çeşitli noktalarında gazeteler yayınlamak ve bunların şekil olarak mükemmel ve manen de devamlı bir dikkat altında bulunmalarını sağlamak, bugünkü Türk ve İslam dünyasını ilgilendiren sorunlara ilişkin herkes tarafından kolay anlaşılabilir tarzda küçük kitaplar yazdırılarak yayınlamak, her tarafta haber alma elemanları – muhabirler – sağlamak, özel haber alma elemanları – muhabirler – dolaştırmak, irşad heyetleri göndermek, okullardan ve öğretmenlerden bu iş için yaralanma çarelerini aramak gibi hususlar açıklanan görevlerin içerisinde yer aldığı gibi Genel Müdürlük bütün basının resmi işlerinde de başvuru yeri olmalıdır.

Konu edilen ve üzümlere belirtelim ki, şimdiye kadar çok geciktirilmiş bulunan bu iş ve hizmetler zorunlu olduğu kadar önemli ve özellikle uzmanlığa bağlı bir iştir. Bu hususta, elde edilecek başarı örgütün genişlemesi ölçüsünde

araçlarının da en üstün nitelikte ve uyum sağlayacak biçimde sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak, her şeyden önce bu örgütün çok iyi yönetilmesi özellikle uzman kişilerin varlığına bağlı olduğu için bu büyük işin temelini oluşturmak üzere şimdilik küçük bir örgüt kadrosu kurulmakla yetinilmiştir. İcra heyetimizce de uygunluğu değerlendirilen bu görüşe göre, bu kadro ile kurulacak müdüriyet bir yandan uzman unsurları toplamakla devam edecek ve diğer taraftan örgütü genişletmeye çalışacaktır. Örgütün kuruluşunu şimdiden geniş tutmak canlı bir faaliyet makinesi yerine yararsız memurlardan toplanmış bir iskelet meydana gelmesine sebep olacağı için şimdilik yalnız uzman kişilerden meydana getirilmiş bir temel atılmasıyla yetinilecektir. Müdüriyetin faaliyetleriyle faydaları da gerçekleştikçe bu örgüt yavaş yavaş sağlanacak uzman kişiler ve maddi araçlarla sürekli olarak genişleyecek ve o zaman gerek kadro, gerek ödenek ihtiyaç ve deneyimlere uygun olarak bir şekilde getirilmek üzere vekiller heyeti meclise bilgi sunacaktır. Bu görüşlerdir ki, gerçekten çok önemli ve bir an ihmal edilmeksizin faaliyete geçmesi zorunlu olan bu iş ve hizmet bizde çok yeni bir teşebbüs olduğu için gereksiz masraflara engel olmak arzusuyla örgütün başlangıç olarak şimdilik kısıtlı bir şekilde tutulması uygun görülmüştür. Faaliyet tarzı ve çalışma alanları bakımından icra vekillerinin bir çoğu ile ilgili olduğu için Genel Müdürlüğün icra vekilleri reisine bağlanması da gerek encümen ve gerek icra heyetince uygun görülmüştür.” denmektedir.²¹⁴

Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü dış ve iç yayınlar, uyarmalar, propaganda ve istihbarat gibi çok önemli işleri bünyesinde barındırmaktadır. Oysa aynı tarihlerde İstanbul Hükümeti’ne bağlı olan Matbuat Müdürlüğü sadece kendisine gönderilen gazeteleri inceleyerek, onların hükümetin leh veya aleyhine yazdıklarını Dahiliye Nazırına bildirmektedir.²¹⁵

²¹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, Cilt II, Devre I, s.114-115.

²¹⁵ Öztoprak, **Kurtuluş Savaşında Türk Basını**, s.43.

6.Askeri Propaganda

Ulusal Mücadele teknik bakımından daha modern silahlara sahip ve sayıca üstün bir düşman ordusuna karşı yapılmıştır. M.Kemal Paşa ilk olarak ulusu ve orduyu mücadeleye hazırlamak için çalışmıştır. Çünkü hedefe bu iki unsur omuz omuza çalışırsa ulaşılabilecektir ve Birinci Dünya savaşından sonra ortada ordu diye bir şey kalmamıştır.

Osmanlı Hükümeti Mondros Mütarekesi'nin 5 nci maddesine göre “sınırların korunması ve iç asayişin sağlanması için gerekli askeri kuvvetlerden fazlasını derhal terhis etmeyi ve silâh altında kalacak kuvvetin miktar ve durumunu İtilaf Devletleriyle görüşerek tespit etmeyi” kabul etmiştir.²¹⁶ Türk Deniz Kuvvetlerinin hemen hemen tamamı İtilaf Devletleri tarafından teşkil edilmiştir ve sadece birkaç teknenin Karadeniz, Marmara ve Ege’de karakol görevi yapmasına müsaade edilmiştir.²¹⁷ Türk Hava Kuvvetleri’ne ait 86 uçağın çoğu arızalı ve uçamaz durumdadır. Uçabilenler ise İtilaf devletlerinin kontrolindedir.²¹⁸

Böyle bir durumda M.Kemal Paşa Ulusal Mücadele boyunca Ordu-Ulus iş birliğinin en iyi şekilde yürütülmesini sağlamaya çalışmıştır. Çünkü Ulusal hedef olan düşman kuvvetlerini ülkeden atmayı ulusunun desteği ile düzenli bir ordu yapacaktır. Bu amaçla M.Kemal Paşa, “ Heyeti Temsiliye’nin Milli Mücadele Planını” 9 Ocak 1920’de Kolordulara göndermiştir.²¹⁹ Genelgede Kolorduların görev bölgeleri ve komuta kademesi belirtilmiştir. Daha sonra M.Kemal Paşa, Kolordu ve bazı sivil kuruluşlara gönderdiği “Milli Ordu Teşkilatı Planı” isimli

---

²¹⁶ GnKur. ATASE Başkanlığı Yayını, **Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, TBMM Dönemi**, C.IV, K.I, Ankara, 1985, s.15.

²¹⁷ Kadir Kasalak, “ *Mondros Mütarekesi Öncesi Osmanlı Devleti’nin Durumu (1918 yılı)*,” **Askeri Tarih Bülteni**, Şubat 1998, Sayı 44, s.69.

²¹⁸ Cihat Akçakayalıoğlu, **Atatürk ve Komutan, İnkılâpçı ve Devlet Adamı Yönleriyle**, GnKur. Basımevi, Ankara, 1988, s.151.

²¹⁹ GnKur. ATASE Başkanlığı Yayını, **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi**, C.II, K.II, Ankara 1965, s.137–143.

genelgede Kuvayı Milliye'nin düzenli ordu içinde nasıl teşkilatlanacağını bildirmiştir.²²⁰

Ordunun teşkilinde karşılaşılan en büyük sorun, İstanbul Hükümetinin ve İtilaf Devletlerinin Padişahı kullanarak yapmış oldukları olumsuz propagandalar neticesinde birliklerden firar eden askerlerdir. Bunlar için önleyici kanunlar çıkarılmış, aileleri zor durumda olanlara ve hasat zamanlarında izinler verilmiş,²²¹ memleketi işgal altında olanlara da izin verilerek yapıcı tedbirlerle askerlerin firar etmesi engellendiği gibi, bu tedbirler diğer askerlere de moral olmuştur. Ordu içinde ikilik yaratmamak için askerlik yapan zengin aile çocukları, Yunan ordusunda olduğu gibi geri hizmette çalıştırılmamış, cephede görevlendirilmiştir. Askerin kendine güvenini arttıracak ulusal ve dini telkinler yapılmıştır. Subay ve erlerin, oda ve koşullarına bayrak ve levhalar asılarak ulusal duyguların her an canlı olmasına dikkat edilmiştir. Askerlerin moralini yükseltmek için *Zafer Duası* ve *Asker Alfabetesi* adlı kitaplar basılarak her askere dağıtılmıştır. Yine askere ulusal birlik düşüncesini aşlamak için akşam yoklamalarında ve merasimlerde *Padişahım Çok Yaşa* yerine *Ulu Türkiye Çok Yaşa, Milletim Çok Yaşa* dedirtilmiştir.²²²

---

²²⁰ Şahin, a.g.t., s.148-149.

²²¹ 27 Ağustos 1922 tarihli Akşam gazetesinde Falih Rıfkı'nın yazısı“ Sakarya Harbi esnasında Müdafaa – 1 Milliye Vekaletinde en yüksek makamlarından birini işgal eden bir zattan şu fikrayı işittim:

-Yunan taarruzu üzerine silah altına yeni bir sınıf çağırdık. Ahzıasker daireleri orduya insan yetiştirmek için her tarafta faaliyete geçti. Bir sabah odamın önünde kolidorda yanıma girmek isteyen bir kadının avazını duydum. Kapı açıldı , yaşlıca bir kadın oğlunun elinden tutmuş , ağlayarak masama yaklaştı: “Yavrum seni iyi bir adam dediler , kime gittimse seni sağlık verdi , benim derdime bir çare bulacaksın !” Mukaddemesi ile söze başladı.

Elinde ahzıaskerden çıkarttığı bir sicil vesikası vardı. Bu sicil varakasına göre kadının kocası Yemen’de, bir oğlu Balkan Harbi’nde, iki oğlu Harbi Umumi’de şehit düşmüş. Beraber getirdiği genç , son çocuğu imiş:

“Ölenlerin yetimleri benim başıma kaldı, hepsine ben bakıyorum. Ziyanı yok, bunu da size vereyim, buda millete kurban olsun. Fakat bana biraz müsaade veriniz, hizmeti kaldıralım, tek yetimlerle ben aç kalmayalım, sonra oğlumu getirip kendi elimizle teslim edeyim” diyordu.

Bu kadının hikayesi beni ve yanımdakileri ağlattı. Çocuğa iki ay kadar izin verdik ve harplerde bu kadın gibi kafi derecede , kurban veren ailelerdeki son çocukların askerliklerini kendi civarlarında yapmalarına dair bir kanun çıkarttık. Niyazi Ahmet Banoğlu, “*Basında Günü Gününe Büyük Zaferin Hikayesi,*” C.V, Sayı.13, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1988, s.39

²²² Şahin, a.g.t., s.158-168.

Orduyu teşkil eden unsurlar olan subaylarını ve askerlerini tümüyle psikolojik olarak zafere inandıran ve savaşıma azmini mümkün olduğu kadar en yüksek seviyeye çıkararak M.Kemal Paşa ve TBMM, artık gelecek zaferlerle içeride ve dışarıda kendisine karşı olan tüm unsurları da Ulusal Mücadele'nin zaferle sonuçlanacağına inandıracaktır.

Anadolu'daki ulusal kuvvetlere karşı harekete geçmek için uygun zaman ve mekân kollayan Yunanlıların, Çerkez Ethem ayaklanmasının bölge üzerinde yaratmış olduğu bunalımdan faydalanarak daha yeni kurulmuş olan düzenli ordunun daha fazla güçlenmesine fırsat vermeden Sevr anlaşmasını zorla kabul ettirip bu anlaşmadan paylarına düşenleri bir an önce elde etmek istemişler ve İnönü muharebeleri cereyan etmiştir.²²³

İnönü'de kazanılan zaferler yeni Türk devleti'nin iç durumunu güçlendirmiştir. Türk halkına büyük bir moral güç ve ümit vermiştir.²²⁴ Düşman karşısındaki mücadelenin düzenli bir ordu ile kazanılabileceği görülmüştür. Zafer TBMM'nin otoritesini güçlendirmiş, saygınlığını arttırmıştır. Artık vergi toplama ve askere alma işlemleri düzenli bir hal almıştır. Son olarak Meclis bu zaferin kendisine kazandırdığı saygınlıkla 20 Ocak 1921'de Teşkilat-ı Esasiye kanunu adıyla yeni bir anayasa kabul etmiştir. Cephe gerisindeki insanların düzenli orduyu isteyenler ve istemeyenler diye ikiye bölündüğü bir dönemde düzenli ordunun savaşı kazanması ordu ve TBMM açısından kurtarıcı ve rahatlatıcı olmuştur. Ordu bir çete kisvesinden çıkarılarak daha saygınlık duyulan bir kuruluş haline gelmiştir.²²⁵

---

²²³ Nuri Köstüklü, "I. İnönü Muharebesi ve Siyasi Sonuçları Üzerine Bazı Düşünceler," C.VII, Sayı.21, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Temmuz 1991, s.603, Ferit Melen, **30 Ağustos Zaferi**, Genel Kurmay Harp Dairesi Yayınları, s.3-4.

²²⁴ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C.IV, Ankara, Başbakanlık Basım Evi, 1974, s. 25.

²²⁵ Köstüklü, a.g.m., 604-607, Nusret Baycan, **Atatürk ve Askerlik**, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 1985, s.2, Melen, a.g.e., 3-5.

Kütahya – Eskişehir Savaşı’ndan sonra Yunanlılar, Türk ordusunun yenilmediğini anlamış, kendi kazançlarının sadece birkaç şehir ile biraz topraktan ibaret olduğunu görmüşlerdir. Asıl amaçları Türk ordusunu bir meydan savaşında yenmektir.²²⁶ Bu mücadelenin en kritik anında M.Kemal Paşa; savunma konusundaki ana fikrini şu emriyle ortaya koymuştur: “*Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük, büyük her cüz-i tam, ilk durabildiği noktada tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder*”. Bu kısa, fakat anlamlı direktif Türk askerinin savaşa inatla devam etme arzusunu kamçulamıştır. Sakarya Zaferi sadece Türk askerinin savaşma azmini kamçulamakla kalmamış, Yunan ordusu ile Yunan halkının Anadolu içlerine ilerleme gücünü, azim ve isteğini de kırmıştır.²²⁷

M.Kemal Paşa’nın ‘amaçların eldeki olanaklarla uyumlu olması’ ilkesi Ulusal Mücadele’de göz önünde tuttuğu başlıca ilke olmuştur. Buna göre; uygulanması mümkün muharebe şekilleri duruma uygun olarak ve ilgili savaş prensiplerinden en iyi biçimde yararlanılarak kullanılmıştır. Sakarya Muharebesi bu alanda seçkin bir örnektir ve M.Kemal Paşa’nın belirttiği gibi, ‘’orada, ulusun istiklâl fikri ile (diğer) bir ulusun istilâ ve yağma fikri birbiriyle boğuşmuştur.’’ Bu muharebe, I.Dünya Savaşı’nın hat savunmasının değil; dengeli bir genişlik ve derinliğe dayanan ve karşı taarruza ön planda yer verilen oynak savunma ile mevzi savunmasının bir karışımı olan çağdaş savunma sisteminin ilk örneği olmuştur.²²⁸

Bir stratejist olarak M.Kemal Paşa askeri zaferlerle, siyasal alanda zaferi kaynaştırmayı başarıyla uygulamış ve Sakarya zaferinden sonra Sovyetler Birliği (Kafkas Cumhuriyetleri) ile 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması²²⁹ Fransızlarla da

---

²²⁶ Tansel, a.g.e., s. 111.

²²⁷ a.g.e., s.115-118.

²²⁸ Cemal Enginsoy, “*Türk İstiklal Savaşı’nın (1919-1922) Dünya Askerlik Tarihindeki Yeri,*” C.V, Sayı.14, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 1989, s.300.

²²⁹ Tansel, a.g.e., s.67.

20 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması, İstanbul'da İngilizlerle 23 Ekim 1921 tarihli Esir Mübadele Anlaşması, Ukrayna ile 2 Ocak 1922 tarihli Dostluk Anlaşması imzalanmış ve İtilaf devletlerinden mütareke teklifi gelmiştir.²³⁰ Bunlar yeni Türk Devletinin tanınmasında atılan önemli adımlar olmuştur.²³¹ Fransız Antlaşması'nın yeni bir dönemin işareti olduğunu belirten İngiliz New Statesman Dergisi, 5 Kasım 1921'deki yazısında “*dikkat edin, gerçekte Fransa, hiç kimsenin ciddiye almadığı İstanbul Hükümetini değil, Yeni Türkiye ile barış yapmıştır, Eğer bu Türkler için onurlu bir barış değilse de, Fransızlar için kazançlı bir barıştır.*” demiştir.²³² Bu antlaşma yeni Türk devletinin tanınması yanında, İtilaf devletleri arasında başlatmış olduğu çıkar ayrılıkları ile de Ulusal Mücadele'ye katkı sağlamıştır.

M.Kemal Paşa'ya göre düşmana taarruz için verilmiş olan kesin kararı uygulamaya başlamadan önce, hazırlamak ve tamamlanmak zorunda bulunan savaş vasıtaları üç tanedir. Bunlardan birincisi, en önemlisi ve asıl olanı doğrudan doğruya ulusun kendisidir. Ulusun varlığı ve istiklali için gönlünde, vicdanında belirmiş, gelişmiş olan istek ve emellerin sağlamlığıdır. Ulus, içindeki bu isteği ne kadar güçlü bir şekilde ortaya koyarsa, bu istek ve emelinin gerçekleştirilmesi için ne kadar çok azim ve iman gösterirse, düşmanlara karşı başarı sağlamak için o kadar güçlü bir vasıtaya sahip olunacaktır. İkinci vasıta, ulusu temsil eden Meclis'in ulusal isteği ortaya koymakta ve bunun gereklerini inanarak uygulamakta göstereceği kararlılık ve yiğitliktir. Meclis, ulusal isteği ne kadar büyük bir dayanışma ve birlik içinde aksettirebilirse, düşmana karşı o kadar güçlü bir üstünlük vasıtasına sahip olunabilir. Üçüncü vasıta, ulusun silahlı evlatlarından ibaret olup düşman karşısında toplanmış bulunan ordudur.²³³

---

²³⁰ Atilla Kollu, “*Büyük Zafer (Öncesi ve Sonrası ile),*” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.VIII, Sayı.24, Temmuz 1992, s.483.

²³¹ Melen ,a.g.e., s.12-13.

²³² Ergun Aybars, “*Milli Mücadele'de İngiliz Basını,*” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.VII, Sayı 19, Kasım 1990, s.56–57

²³³ **Nutuk**, a.g.e., s.432-433.

M.Kemal Paşa'ya göre bu üç vasıta veya gücün düşmana karşı oluşturduğu cephe iki şekilde düşünülebilir: İç ve görünürdeki cephe. Asıl olan iç cephe. Bu cephe bütün memleketin, bütün ulusun meydana getirdiği bir cephe. Görünürdeki cephe doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silahlı cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilebilir. Fakat bu durum hiçbir zaman bir memleketi, bir ulusu yok edemez. Önemli olan, memleketi temelinden yıkan, ulusu esir ettiren iç cephenin çöküşüdür. Bu gerçeği çok daha iyi bilen düşmanlar, bu cepheyi yıkmak için yüzyıllarca çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Bu güne kadar başarı da sağlamışlardır. Meclis'in zihniyeti, çalışmaları ve durumu düşmana ümit verici olmadıkça iç ve dış cephelerin yerinden oynamasına imkân ve ihtimal yoktur. Meclis'te bir veya birkaç üyenin karamsarlık telkin eden sözlerinden bile aleyhte yararlanma çareleri aranmakta olduğuna şüphe edilmemelidir. Kesinlikle söylenmelidir ki: düşmanlara ümit verecek en ufak belirtilerden kaçınılmadıkça, ulusal davanın sonuçlanması gecikir.²³⁴

M.Kemal Paşa bu düşüncelerini ifade ettikten sonra, cephede bulunacağı sıralarda, ordunun duygu ve düşünceleri üzerinde ümitsizlik yaratacak açık tartışmalardan vazgeçilmesini Meclis'ten özellikle rica etmiştir.²³⁵

İtilaf devletleri, 22 Mart 1922 tarihinde Türk ve Yunan hükümetlerine ateşkes antlaşması teklifinde bulunmuştur. M.Kemal Paşa ateşkes şartlarını inceledikten sonra Bakanlar kuruluna ateşkes teklifini kabul etmiyor veya herhangi bir şekilde bu teklifi yanaşmıyor ve güven gösterilmiyor hissini verilmemesinin, olumsuz tavrın onlardan gelmesinin, yalnız onların ileri sürdüğü şartları kabul etmeyeceklerinden karşı şartlar ileri sürülmesinin gerekliliğini belirtmiştir. İleri sürülen şartlar sonrası cevap düşünüldüğü gibi olumsuzdur. M.Kemal Paşa uygun manevralarla yine istediği psikolojik etkiyi sağlamıştır.²³⁶ Ayrıca ateşkes anlaşmasının ulus üzerinde gevşetici bir etki yapmasını engellemek için anlaşma şartlarının ulusa iyice

---

²³⁴Nutuk, a.g.e., s.432-433.

²³⁵ Nutuk, a.g.e., s.432-433.

²³⁶ Nutuk, a.g.e., s.439-440.

anlatılmamasına ve etkisiz bırakılmasına çalışılmıştır.²³⁷

Büyük zafer, Türk ulusunun var olma savaşının son halkası olmuştur. Büyük Taarruz öncesinde Türk ordusunun gösterdiği en büyük hassasiyetlerden biri de propagandanın etkili unsurlarından gizlilik ve aldatma olmuştur. Başarıyla uygulanan bu saldırı büyük bir gizlilik içinde yürütülmüş, kimsenin karışmasına fırsat bırakmadan sonuçlanmıştır. M.Kemal Paşa bunu şöyle anlatır: “...her gün başarıyla gelişen saldırılarımızı resmi bildirimlerle önemsiz savaşlarmış gibi gösteriyorduk. Amacımız durumu elden geldiğince düşmanlardan gizlemektir. Çünkü düşman ordusunun tümünü yok edeceğimize inancımız vardı. Bunu anlayıp düşman ordusunun tümünü yıkımdan kurtarmak isteyeceklerin yeni girişimlere yol açmamasını uygun gördük.”²³⁸

Büyük taarruz evvela siyasi sahada gizlenmiş ve ulusal hükümetin barış teşebbüsleri ile örtülmüştür. Ordunun yapmakta olduğu hazırlıkların beklenmekte olduğu, Yunan taarruzunu önlemek için yapıldığı haberi gereken yerlere yayılmıştır.²³⁹ Hatta taarruz gününe kadar İngiltere’yi kuşkulandırmamak için Fethi (Okyar) Bey şartlar ne olursa olsun devamlı suretle barış isteme görevi ile görevlendirilmiştir.²⁴⁰

Gizliliğin korunmasında; TBMM’nin 25 Ağustos’tan 4 Eylül sabahına kadar, dışarı ile her türlü ilişkiyi kesmesi, Anadolu dışına resmi tebliğ göndermemesi, 31 Ağustos’tan itibaren gönderilen resmi tebliğlerin geçmiş tarihli ve harekâtı önemsizmiş gibi göstermesi büyük rol oynamıştır.²⁴¹

---

²³⁷ Kollu, a.g.m., s.495.

²³⁸ Ahmet Emin Yaman, “Kurtuluş Savaşı Basınında Büyük Zafer,” **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı:30, Ankara, 1998, s.239–240. **Nutuk**, a.g.e., s.457

²³⁹ Mesut Günsev, **Savaş Aldatmaları**, İstanbul, 1990, Kastaş Yayınları, s.50.

²⁴⁰ Kollu, a.g.m., s.509.

²⁴¹ Yaman, a.g.m., s.270

Büyük taarruz kararı mahdut ve sorumlu birkaç şahıs arasında görüşülmüş ve başka hiç kimseye duyurulmamıştır. Bir taraftan yanlış ve aldatıcı haberler etrafa yayılırken bir taraftan da mümkün olan süratte ordunun teşkilatı, teçhizat ve eğitimi bu harekâtı yapabilecek seviyeye getirilmiştir. Harekât planının tatbikinde de gizliliğe son derece dikkat edilmiş, kıta kaydırmaları gizlenmiş, düşmanın hazırlıklarımızı haber alarak harekâtımızı karşı tedbir alıp almadığı mevcut keşif vasıtalarımızla günü gününe kontrol edilmiştir. Düşmanın bir taarruz ihtimaline karşı yığınak cephesindeki emniyet kuvvetleri gizlice takviye edilmiş, nihayet yığınak uzun zaman hareketsiz bırakılmayarak taarruza geçilmiştir. Bu hazırlıklar uzun ve yorucu olmuşsa da gizliliğe aldatmaya ve baskına önem veren Türk ordusu tarafından kesin zafer kazanılmıştır.²⁴²

Büyük taarruz arifesinde (17 ağustos 1922) Başkomutan M.Kemal Paşa'nın emriyle yayılan "Ankara'da büyük bir balo verileceği ve yüksek rütbeli komutanların da bu baloya katılmak üzere Ankara'ya hareket ettikleri" haberi düşman üzerinde inandırıcı bir etki yaparak onu yanıltmış ve böylece büyük taarruzun zamanı gizlenerek düşman üzerinde büyük bir baskın tesiri sağlanabilmiştir. Hâlbuki bahis konusu balo gecesinde Başkomutan M.Kemal Paşa cepheye hareket etmiş, bunu gizlemek için otomobil ile Konya'ya gitmiş oradan da 20 Ağustos 1922'de Akşehir'e gelmiş ve büyük taarruzun planları üzerindeki son çalışmaları ilgili komutanlar ile birlikte burada sürdürülmüştür.²⁴³

4 Eylül'de, cephe haberlerinin kısalığına rağmen, gelişmelerden uzun uzun söz edilmekte, düşman ordusunun geri çekilmeğe, ordumuzun da takibe devam ettiği haberleri verilmektedir. Uçaklarımız tarafından düşman firar bölgelerine atılan, halkımız ve Yunan kumandan ve askerlerine hitaben Rumca ve Türkçe hazırlanmış beyannameler hazırlanmıştır.²⁴⁴

---

²⁴² Günsev, a.g.e., s.50.

²⁴³ **Nutuk**, a.g.e., s.455, Günsev, a.g.e., s.51.

²⁴⁴ Yaman, a.g.m., s.255, "**Rumca Beyanname: Yunan kumandanları, Yunan zabıtları, Yunan askerleri! Mağlup ve münhezim Yunan fırkaları topunu, tüfeğini bırakarak kaçıyor. Yorgunluktan bitab kalan Yunan askerleri her yerde teslim oluyor. Her tarafınız sarılmıştır, kaçamayacaksınız.**

Görüldüğü gibi, her evresi ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan büyük saldırı,²⁴⁵ kimsenin beklemediği, müttefik devletlerin kendi içlerindeki çelişkilerin arttığı bir zamanda başlamış, devletlerin karışmasına fırsat bırakılmadan, büyük bir gizlilik içinde yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır.

Ulusal mücadele boyunca kazanılan savaşlar, TBMM'nin ve kurulan düzenli ordunun, varlığını sağlamlaştırmış ve gücünün artarak devamını sağlamıştır. Bu askeri başarılar ulusun zaferine olan inancını artırırken, Meclis içerisindeki muhalefetin ve İtilaf devletlerinin kendi zaferlerine olan inançlarını zayıflatmıştır.

Teslim olanlar açlık, sefalet ve mahrumiyetle sürünerek ölmekten kurtulur. Bazı Yunan askerlerinin geçtikleri yerlerde İslam ahaliye zulüm ve işkence yaptığını ve şimendiferleri tahrip ettiğini görüyoruz. Gerçek kumandan ve zabıtların ve gerek münferiden her türlü zulüm ve yangından şahsen mesulsünüz.

Halka: *Ey ahali korkmayınız! Sizi kurtarmak için çırpınan ordumuz muzafferdir. Köy yakmağa, yol tahrip etmeğe teşebbüs eden düşmana hücum ediniz! Herkes bilsin ki Türk Ordusu yetişir!*

Türkçe Beyanname: *Sevgili Türkiyeliler, sevgili kardeşlerimiz! Türk ordusu Yunan ordusunu perişan etti. Yunanlılar her tarafta topunu tüfeğini bırakıp inhizam ve dehşet içinde kaçıyor. Etrafı sarılanlar her yerde teslim oluyor. Müslüman askerleri geçtikleri yerlerde Müslüman ahaliye eziyet ediyor. Köyleri, harmanları yakıyor. Kadınlara, çocuklara işkence ve hakaret ediyor. Ey ahali sakın korkmayınız! Sizi kurtarmak için üç senedir dağlarda çarpışan ordumuza cenabı hak büyük bir zafer verdi. Yunan cellatları kovalanıyor. Kadınlarımızı çocuklarımızı düşman kaçarken dağlara ve emin yerlere saklayınız. Eğer düşman bir köy yakmağa, bir yol tahrip etmeğe teşebbüs ederse hemen ona hücum ediniz. Kaçan düşmanın yanında kalan her köy emniyetle bilsin ki Türk ordusu 24 saat geçmeden yetişiyor .Bir de hangi Yunan kutası veya kumandan mezalim yaparsa onun numarasını ve kumandanının ismini öğreniniz.”*

²⁴⁵ Nutuk, a.g.e., s.459.

SONUÇ

Yakın geçmişte devletlerin geleneksel politikalarında, hükümdarlar ve hükümetler arasındaki kişisel fikirler rol oynamıştır. Kitlelerin düşünceleri çok defa hesaba katılmamıştır. Bugün ise halk topluluklarının sesi daha fazla dinlenmekte, devlet başkanları ve hükümetlerin hareket tarzları bunlar tarafından tespit edilmektedir. Ulusların başına gelecekler, artık yöneticilerin beyninde değil, “kitlelerin ruhunda” hazırlanmaktadır ve hazırlanacaktır. Artık şunu tahmin etmek hiç de zor değildir. Toplumların oluşmasında yeniçağda egemen olan yeni bir güç yer alacaktır: **Kitlelerin gücü**. Bu sebeple yaşadığımız ve yaşayacağımız çağ, kelimenin tam anlamıyla “kitleler çağı” olacaktır.

Kitlelerin kazanılması ve istenilen şekilde yönlendirilmesi olan psikolojik savaş sinsi bir savaştır. Varlığı geç ve güç anlaşılır. Renksiz ve kokusuz bir gaz gibi olduğundan varlığı ancak ulusal gücün manevi ve fikri yapısını tahrip ettiği zaman anlaşılır ve savaş olduğuna inanılır.

Savaş düşman olan kuvvetlerin orduların sadece cephede göğüs göğse çarpışması değildir. Bu aşamaya gelinceye kadar devletler halkını maddi ve manevi olarak savaşa hazırlamak zorundadır. Hazırlık safhasında taraflar, dünya kamuoyuna ve birbirlerine davalarının haklılığını kabul ettirebilmek, düşmanın muharebe gücünü zayıflatmak, karşıdaki personeli teslim olmaya teşvik etmek için çeşitli psikolojik faaliyetlerde bulunurlar. Çünkü Savaşlarda zaferin kazanılmasında maddi güçten daha çok manevi gücün önemi vardır. Manevi gücün, maddi güçlerin değerini ortadan kaldırdığı veya üstün seviyeye yükseltebileceğini gösteren örnekler tarih sayfalarında sıkça rastlanmaktadır. Buna ait en yakın, en mükemmel örnek Türk ulusunun Ulusal Mücadelesi'dir.

Ulusal Mücadele, haksız olarak vatani işgal edilmiş olan Türk ulusunun, M.Kemal Paşa'nın önderliğinde kendini savunmayan Osmanlı devlet yönetimine, İtilaf devletlerine, iç düşmanlara karşı Kuvayı Milliye ruhu ile başkaldırmasıdır.

Ulusal Mücadele'nin başında İtilaf Devletleri Sosyo - Kültürel güç hariç diğer güçleri ele geçirmiştir. M.Kemal Paşa bunun bilincinde olarak son gücün “Sosyo – Kültürel gücün” ele geçirilmesine karşı mücadele etmiştir.

M.Kemal Paşa Mondros Mütarekesi'nden sonra işgaller karşısında en alt seviyeye inen morali düzelterek halkın psikolojisini bu mücadeleye atılacak tarzda oluşturmaya çalışmıştır. İşgallere karşı halkı bilinçlendirmek, mücadele azmi yaratmak için mitingler düzenlettirmiş, toplantılar, kongreler yapmıştır. Ulusun mayasında olan bağımsızlık ruhunu ortaya çıkarmış ve “Kuvayı Milliye Ruhunu” şahlandırmıştır. Bunları yaparken kesinlikle acele etmemiş, gerekli özeni göstererek adım adım hedefe ilerlemiştir.

M.Kemal Paşa hiçbir zaman mücadeleyi halka rağmen yapmaya çalışmamıştır. Ordu ile temasın sağlanmasından hemen sonra bölgesel mahiyetteki kurtuluş çabalarını topyekûn bir Ulusal Mücadele fikri etrafında birleştirerek ulusu topyekûn tüm vatani kurtarmak için mücadeleye dâhil etmiş ve faaliyetleri şahsi olmaktan çıkarmak ve ulusa mal etmek için, ulusun birlik ve dayanışmasını sağlayacak ve temsil edecek bir heyet ile mücadeleye devam etmiştir. Ulusun en zayıf noktası olan Padişah Halifeye bağlılıklarını mücadelenin sonuna kadar dikkate almış ve Padişaha bağlı olduğunu sık sık belirtmiştir. Ayrıca daima halkın iradesini üzerinde hiçbir kuvvet olmayacağını söyleyerek, Padişaha karşı halkı yüceltmıştır ve Ulusal Mücadele' ye sahip çıkmasını sağlamıştır.

M.Kemal Paşa'nın evrelere ayırdığı ve ulusal bir sır olarak sakladığı bu yöntemde, hilâfet ve saltanatı kurtarmak için çalışılıyormuş gibi gösterilen bir maske amaç vardır. Asıl amaç ulusun üstünlüğünü benimsetme ve bundan daha büyük bir gücün olmayacağını kabullendirme çabasıdır. Bu iki husus, hiçbir zaman birbirleri ile uyuşamaz; çünkü birincisi saltanatı, ikincisi de cumhuriyeti simgeler. Gerçekten de, saltanat için yapılacağı söylenen birinci husus, Cumhuriyete giden gerçek yolu, o an için “ulusal bir sır” gibi saklamaktadır. Görülmektedir ki, asıl amaç, yeni Türkiye ve cumhuriyet rejimini benimseme gibi görkemli bir amacın saklanması için, saltanat ve

hilâfet rejimini, bir figüran gibi kullanmaktır. Bu yöntem M.Kemal Paşa ve Ulusal Mücadele'nin diğer liderleri tarafından çok iyi uygulanmıştır.

M.Kemal Paşa Ulusal Mücadele aleyhinde kamuoyu oluşmasını önlemek için, ister istemez ittihatçılarla hiç bir ilişkisinin olmadığını belirtmeye özen göstermiştir.

M.Kemal Paşa, basının kamuoyu oluşturmada ki rolünü göz önünde tutarak Ulusal Mücadele boyunca basına çok önem vermiştir. İç ve dış basın mensuplarına Ulusal Mücadele'nin amacını açıklayıcı bilgiler verdiği gibi ulusal davanın ilk elden tüm dünyaya ve ulusa doğru anlatılabilmesi için tüm çabasını sarf etmiştir. Bugünkü anlamda kitle iletişim araçlarının olmadığı bir dönemde gazeteler kamuoyu oluşturmada iki önemli görevi üstlenmiştir. Bunlardan birincisi ulusa haber anlamında bilgi vermek, ikincisi ise ulusu eğitmek, yönlendirmek yani kamuoyu oluşturmaktır. M.Kemal Paşa İtilaf Devletlerinin ve İstanbul Hükümetinin yapmış olduğu bozguncu propagandayı basın aracılığı ile yüksek oranda yok etmiştir. Ulusal Mücadele sırasında başına konmuş olan sansürün bilinen anlamda değil, daha çok İstanbul'a gidecek ve oradan gelecek gazete, dergi ve diğer haberleşme araçlarına karşı, onların yapacağı menfi psikolojik harekâtı önlemek için yapılmış bir önlem biçiminde anlaşılması gereklidir.

M.Kemal Paşa, Ulusal Mücadele'yi baltalamak için çıkartılan isyanları ve İtilaf Devletleri ile İstanbul Hükümetinin yapmış olduğu olumsuz propagandaları yok etmek için onları kendi silahları ile vurmuştur. Ulusal Mücadele'yi kavramış ve ona sınıksız sarılmış birçok aydın din adamı ulusun maneviyatının sağlam tutulmasında düşman grupların yapmış oldukları haince planları suya düşürmekte çok önemli görevler almışlardır. Bu aydın din adamları sayesinde ulus mücadeleye sınıksız sarılmıştır. M.Kemal Paşa idealine ulaşmak için Ulusal Mücadele'nin başından sonuna kadar toplumun bütün toplumsal katmanlarıyla (her inanç ve her kültürden) son derece iyi diyalog ve dostluklar kurmuştur. Çünkü idari psikolojik savaşın hedeflerinden biri de sivil halkın işbirliğini sağlamaktır. Bu nedenle ulusu

mücadeleye çekmek, eskiden kalma mütecaviz ruhu yok ederek dostça temayüller yaratmak için dinin etkinliğinden yararlanmışır.

Ulusal mücadele boyunca M.Kemal Paşa'nın önderliğinde kazanılan askeri zaferler TBMM'nin ve kurulan düzenli ordunun varlığını sağlamlaştırmış ve gücünün artarak devamını sağlamıştır. Bu askeri başarılar ulusun zafere olan inancını artırırken, meclis içerisindeki muhalefetin ve itilaf devletlerinin kendi zaferlerine olan inançlarını zayıflatmıştır.

Artık günümüzde savaşlardaki harekât şekilleri eskisinden çok daha farklı olarak, daha çok psikolojik harekâta yönelecektir; çünkü günümüzün kitle iletişim araçları ile insanlara ulaşmak ve onları etkilemek daha kolaydır.

Daha önceleri askerlerin veya savaşacak halkın savaş meydanlarına inmelerini engelleyecek herhangi bir propaganda yapılması çok zor iken, şimdi televizyon, radyo, internet gibi iletişim araçları ile insanların savaşma azmini kırmak ve hatta savaşı akıllarına bile getirmelerini engellemek çok daha kolaylaşmıştır. Yani psikolojik harekâtın güç artırıcı unsur olarak kullanımını, tüm zamanların en büyük askeri taktiklerinden biri olarak kabul eden ünlü askeri düşünür Sun Tzu'nun belirttiği gibi “ *Girdiği her savaşı kazananlar aslında usta değildirler, başka orduları savaşmadan çaresiz bırakanlar ve yenenler, işte onlar en iyisidir.*” Bu noktaya ulaşmak artık hiç de zor değildir.²⁴⁶

Bu iletişim araçların hiçbirisinin olmadığı Ulusal Mücadele döneminin başlangıcında tarihteki psikolojik harekât tekniklerini en iyi uygulayan liderlerden biri olan M.Kemal Paşa'nın bunu nasıl başardığını, resmi sıfatını ve memuriyetini bırakıp, bir ulus ferdi olarak ulusal mücadeleye başlamasından sonra Türk ulusu üzerindeki yarattığı etkilerde aramak gerekmektedir.

Görev yaptığı ve büyük başarılar kazandığı yerlerde M. Kemal Paşa komuta ettiği binlerce Türk askerinin üzerinde büyük bir hayranlık uyandırmıştır. Mondros

---

²⁴⁶ Sun Tzu, a.g.e., s.84.

mütarekesine göre güvenliğı sağlayacak kuvvetler dışında, öteki Türk kuvvetleri terhis edilmiştir. Bu maddeden ötürü birliklerinden terhis olan Türk askerleri, memleketlerinde M.Kemal'den övgü ile bahsetmişlerdir. Bu nedenlerle onun Ulusal Mücadele döneminin başında kitle iletişim araçları, askerlik anlayışına ve liderliğıne bizzat şahit olmuş Türk askerleri ve onların anlatımıyla M.Kemal Paşa'yı tanıyan ve güvenen binlerce insanımız olmuştur.

KAYNAKÇA

1. AKANDERE, Osman, “*Sivas Kongresi’nden Sonra Bazı İstanbul Gazeteleri Muhabirlerinin Mustafa Kemal Paşa’dan Aldıkları Demeçler ve Yaptıkları Mülakatlar*”, **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2002)**, 2002,
2. AKARSLAN, Mediha, “*Milli Mücadele Döneminde Balıkesir’de Kamuoyunun Oluşması ve Hey’et-i Merkeziye Karar Defteri*”, **Atatürk Yolu**, Sayı 7, Ocak 1996,
3. Akbıyık, Yaşar, “*Güney Vilayetlerimizin İşgalinin Yankıları*,” C.IV, Sayı.12, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, July 1988,
4. Akçakayalıoğlu, Cihat, **Atatürk ve Komutan, İnkılapçı ve Devlet Adamı Yönleriyle**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1988,
5. Alkan, Necati, **Psikolojik Harekât Terörizm ve Polis**, Ankara, TEMÜH Dairesi Başkanlığı Yayınları No:5, 2000,
6. Arıkan, Zeki, “*İşgal Dönemi İzmir Basını*,” C.V, Sayı.13, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Kasım,1988,
7. Arsan, Nimet, **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, C.IV, Ankara, 1964,
8. Atatürk, Mustafa Kemal, “*Nisan 1920 Anadolu Ajansının Kuruluşu ve Düşman Propagandası İle Mücadele*”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 20, Ekim 1986,
9. Atay, Falih Rıfki, **Çankaya**, İstanbul, 1980,
10. Aybars, Ergun, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İzmir, 1984,
11. -----, “*Milli Mücadele’de İngiliz Basını*,” **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, C.VII, Sayı.19, Kasım 1990,
12. AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal**, C.II, İstanbul, İstanbul Yayınları, 1996,
13. Aysun, Esra, “*Psikolojik Savaşın Türkçesi: Su Uyur Düşman Uyumaz*,” **Parlamentar Dergisi**, Yıl 1, Sayı 10, Ocak 1993,
14. Avşar, Servet “*Birinci Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi’nde Arap Aşiretlerini Kazanmaya Yönelik Propaganda Faaliyetleri*”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl.1, Sayı.1, Şubat 2003,
15. -----, “*Birinci Dünya Savaşı Sırasında İngiliz Propaganda Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti*”, **Atatürk Dergisi**, C.3, Sayı.2, Temmuz 2002,

16. -----, "Birinci Dünya Savaşı'ndaki Cephelerde Propaganda Beyannamelerinde Psikolojik Harekât Uygulamaları," **Bildiriler Türk-İsrail Müsterek Askeri Tarih Konferansı II**, 2003,
17. -----, "Ulusal Mücadele'de Dini Propaganda Faaliyetleri ve Sonuçları", **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2002)**, 2002,
18. Banoğlu, Niyazi Ahmet, "Basında Günü Gününe Büyük Zaferin Hikâyesi," C.V, Sayı.13, **AAMD**, Kasım 1988,
19. Başdoğan, Ferhat, **Propaganda**, Ankara, K.K.K Yayınları, 1960,
20. BAYCAN, Nusret, **Atatürk ve Askerlik Sanatı**, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1985,
21. Baykal, Hülya, "Milli Mücadele'de Basın," C.IV, Sayı.11, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Mart 1988,
22. Berkes, Niyazi, **Propaganda Nedir?**, Ankara, Recep Ulusoglu Basım Evi, 1942,
23. Brown, J.A.C. **Siyasal Propaganda**, İstanbul, Basım Evi 1992, s.9,
24. -----, **Beyin Yıkama ve İkna Metotları**, (Çev. Behzat Tanç), İstanbul, Boğaziçi Yayınevi, 2000,
25. Cebesoy, Ali Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul, Temel Yayınları, 2000,
26. Çeşme, Ahmet, **PKK Psikolojik Harekât ve Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005,
27. Domenach, J.M, **Siyasi Propaganda**, Çeviren: Cevdet Perin, İstanbul, 1961,
28. Dönmezer, Sulhu, "Atatürk Liderliğinin Sosyopsikolojik Analizi", **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, C.VIII, Sayı:22, Kasım 1991,
29. Duru, Orhan, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2004,
30. Enginsoy, Cemal, "Türk İstiklal Savaşı'nın (1919-1922) Dünya Askerlik Tarihindeki Yeri," C.V, Sayı.14, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Mart 1989,
31. Ergin, Feridun, "Mütareke Kabineleri," C.VII, S.21, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Temmuz 1991,
32. Ergin, Muharrem, **Orhun Kitabeleri**, İstanbul, 1970,

33. Ertürk, Selahattin, **Propaganda ve Beşinci Kolun II. Dünya Harbi'nde Oynadığı Roller**, Ankara, Gnkur. Basım Evi, 1991,
34. Giritli, İsmet, "*Atatürk ve Halkçılık*," C.VII, Sayı.20, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Mart 1991,
35. Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayını, **Türk İstiklal Harbi**, C.I, Ankara, 1962,
36. -----, **Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi**, TBMM dönemi, C.IV, K.I, Ankara, 1985,
37. -----, **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi**, C.II, K.II, Ankara 1965,
38. -----, **Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar**, C.IV, Ankara, 1964,
39. Gökbilgin, M.Tayyib, **Milli Mücadele Başlarken**, Ankara, TTK Basımevi, 1965,
40. Güner Zekai – Kabataş Orhan, **Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını**, Ankara, AKM Yayınları,1990.
41. Güneri, Münir, **Psikolojik Harbin Önemi ve Yönetimi**, İstanbul, 1967,
42. Güneş, İhsan, "*Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri*," C.IV, S.12, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, July 1988,
43. Günsev, Mesut, **Savaş Aldatmaları**, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1990.
44. İçli, Tülin Günşen, "*Atatürk Düşüncesinde Sosyal Yapı Unsurları*," C.VII, Sayı.20, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Mart 1991,
45. İğdemir, Uluğ, **Sivas Kongresi Tutanakları**, Ankara, TTK Yayınları, 1999.
46. İlhan, Suat, **Türk Askeri Kültürünün Tarihi Gelişimi**, İstanbul, 1999,
47. İnan, Arı, **Düşünceleriyle Atatürk**, Ankara, TTK Basımevi, 1999,
48. İnan, A. Afet, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrim Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1998,
49. İrmak, Sadi, "*Milli Mücadele'de Yurt ve Dünya*," C.IV, Sayı.12, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, July 1988,
50. İzgi, Özkan, "*Atatürk ve Milli Birlik*," C.IV, Sayı.12, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, July 1988,
51. Kafesoğlu, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, 1991,

52. Kansu, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C.1, Ankara, TTK Basım Evi, 1988,
53. Kasalak, Kadir, “*İzmir'in İşgalinden Sonra Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumu ve Mitingler*,” **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2001)**, 2001,
54. -----, **Milli Mücadele'de Manda Ve Himaye Meselesi**, Ankara, 1993,
55. ----- “*Mondros Mütarekesi Öncesi Osmanlı Devleti'nin Durumu (1918 yılı)*,” **Askeri Tarih Bülteni**, Şubat 1998, Sayı 44,
56. Kesimli, Hulusi, **Psikolojik Harp**, 197,198 sayılı ordu dergisi eki, İstanbul, K.K.K İstanbul Askeri Basım Evi, 1961,
57. Kıray, Atilla, “*Milli Mücadele'de Manda ve Himaye Meselesi*,” **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2001)**, 2001,
58. Kısıklı, Emine, “*Milli Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Hareketi, İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri*,” **Atatürk Yolu**, Sayı 5, Mayıs 1990,
59. -----, “*Sivas Kongresi'nin Milli Mücadele'de Kamuoyu Oluşturulması Açısından Önemi*,” **Atatürk Yolu**, Sayı 1, Mayıs 1988,
60. Kinross, Lord, **Atatürk**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1994,
61. Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999,
62. Kollu, Atilla, “*Büyük Zafer (Öncesi ve Sonrası ile)*,” **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, C.VIII, Sayı.24, Temmuz 1992,
63. Kongar, Emre, “*Kendi Kalemize Attığımız Dezenformasyon Gölü*,” **Cumhuriyet Gazetesi**, 3 Nisan 2003,
64. Köstüklü, Nuri “*I. İnönü Muharebesi ve Siyasi Sonuçları Üzerine Bazı Düşünceler*,” C.VII, Sayı.21, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Temmuz 1991,
65. Kuban Bahattin - Salih Gökçaylı, **Cengiz Han ve Timurlenk Devirlerinde Moğol-Tatar ve Orta Asya Milletlerinin Harp Sanatı ve Fütühatları**, Ankara, 1953,
66. Kumkale, Tahir Tamer, “*İstiklal Harbi'nde Psikolojik Harekât Uygulamaları Ve Milli Mücadele'nin Başarılmasına Katkıları*,” **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Ankara, Genelkurmay Yayınları,1996,

67. Kutay, Cemal, **Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi**, C.18.,İstanbul, Alioğlu Yayın Evi, 1981,
68. Le Bon, Gustave, **Kitleler Psikolojisi**, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 2001,
69. Marshall, Robert, **Doğudan Yükselen Güç**, Çev. Füsun Doruker, İstanbul, 1996,
70. Melen, Ferit, **30 Ağustos Zaferi**, Genel Kurmay Harp Dairesi Yayınları,
71. Mutlu, Mustafa, **Vietnam'dan Körfez'e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2003,
72. Müderrisoğlu, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, Ankara, AAM, 1990,
73. Nirun, Nihat, **Sosyoloji Açısından Atatürk**, Ankara, AKM Başkanlığı Yayınları,1997, s.4,
74. Oksay, Ünsal, **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, İstanbul, 1992,
75. Oral, Mustafa, “*Atatürk'ün Geniş Cephe Stratejisi Çerçevesinde Birinci TBMM'de Hilafet Ve Saltanat Meselesi,*” **Askeri Tarih Bülteni**, Sayı 53, Ağustos 2002,
76. Öke, Mim Kemal, **Güney Asya Müslümanlarının İstiklal Davası ve Türk Milli Mücadelesi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988,
77. Ökte, Ertuğrul Zekai, “*Uluslararası İlişkiler- Psikolojik Harekât ve Psikolojik Harekât Tehdidi,*” **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 2, Mart 1997,
78. -----, “*Ulusal Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi,*” **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 25, Mart 1987,
79. -----, “*Ulusal Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (VIII),*” **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 32, Ekim 1987,
80. Önder, Mehmet, “*Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?*,” C.VII, Sayı.20, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Mart 1991,
81. Özalp, Kazım, **Milli Mücadele (1919–1922)**, C. I, Ankara, TTK Basım Evi, 1971,
82. Özkaya, Yücel, “*Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nda Anadolu'nun ve Kamuoyunun Durumu,*” **Atatürk Yolu**, Sayı 5, Mayıs 1990,
83. -----, **Milli Mücadele'de Atatürk Ve Basın (1919–1921)**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1989,

84. -----, “*Mustafa Kemal Paşa'nın Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca ve Sonrasında Kamuoyunu Oluşturması ve Halk İle İlişkileri,*” **Türk Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Yıl.107, Sayı. 318, Kasım 1988,
85. -----, “*Aydınların Ankara'ya Kaçışı,*” C.V, Sayı.13, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Kasım 1998,
86. -----, “*Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri,*” C.I, Sayı.3, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Temmuz 1985,
87. -----, “*Milli Mücadele'de Anadolu Ajansı'nın Kuruluşu ve Faaliyetine Ait Bazı Belgeler,*” C.I, Sayı.2, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Mart 1985,
88. Özsoy, Osman, **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1998,
89. -----, **Kurtuluş Savaşının Perde Arkası**, İstanbul, Aksoy Yayıncılık, 1999,
90. Özönder, M. Cihat, “*Atatürk'ün Uyguladığı Psikolojik Harekât Tarzı ve Günümüzde Savaş Sosyolojisine Duyulan İhtiyaç,*” **Bilim Dergisi**, Ankara, Kara Harp Okulu Yayınları:1, 1999,
91. Öztoprak, İzzet, **Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919 – Temmuz 1921)**, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1981,
92. -----, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, Ankara, TTK Yayınları, 1989,
93. -----, “*Atatürkçü Düşüncenin Kaynakları ve Özellikleri,*” **Atatürk Konferansları**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000,
94. Öztürk, Kazım, **Atatürk'ün TBMM Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları 1**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992,
95. Sarıhan, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1**, Ankara, 1982,
96. Sarıkoyuncu, Ali, **Milli Mücadelede Din Adamları I**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1997,
97. Sarısamam, Sadık, **Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Cephelelerinde Beyannamelerle Psikolojik Harp**, Ankara, Genelkurmay Basım Evi, 1999,
98. Selek, Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, İstanbul, Kastaş Yayınları,1986,
99. Selvi, Haluk, **Milli Mücadele'de Erzurum (1918–1923)**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000,

100. Speier, Hans, “*Psikolojik Savaş Hakkındaki Düşüncelerin Yeniden Değerlendirilmesi,*” **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**, 1985,
101. Şahin, Hülya, **Milli Mücadele’de Beyannamelerle Psikolojik Harp**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2003,
102. Tansel, Selahattin, **Mondros’tan Mudanya’ya Kadar**, C.IV, Ankara, Başbakanlık Basım Evi, 1974,
103. Tarhan, Nevzat, **Psikolojik Savaş**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003,
104. **TBMM Zabıt Ceridesi**, Cilt I, Devre I,
105. Tepecik, Namık Kemal, “*Milli Mücadele Dönemi BMM’nin Propaganda Psikolojik Harekât Faaliyetleri,*” **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2001)**, 2001,
106. Terence H. Qualter, **Propaganda ve Psikolojik Harp**, Ankara, Özel Harp Dairesi Yayınları,
107. Turan, Ömer, “*Milli Mücadele’nin Lehine Kamuoyu Oluşumunda Din Adamları,*” **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, C.XV, Sayı: 45, Kasım 1999,
108. Türkoğlu, Sırrı, **Psikolojik Harp Harekâtının Yürütülmesi**, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1969,
109. Tzu, Sun, **Savaş Sanatı**, Çev. Sibel Özbudun – Zeynep Ataman, İstanbul, Anahtar Kitabevi, 1996,
110. Ucuzsatar, Necati Ulunay, **Tarih Boyunca Türk Harp Sanatı Taktik ve Stratejisi**, Ankara, Genkur. Basım Evi, 1986,
111. Yavuz, Ünsal, **Atatürk İmparatorluktan Milli Devlete**, Ankara, TTK Basımevi, 1999,

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Konya'nın Beyşehir ilçesinde doğdum. İlk Öğrenimimi Seydişehir Merkez ilköğretim okulunda, orta öğrenimimi Burdur Anadolu Lisesi Orta kısmında tamamladım. 1997 yılında Maltepe Askeri Lisesi'nden 2001 yılında da Kara Harp Okulu'ndan mezun oldum. Halen Jandarma Genel Komutanlığı'nda subay olarak görev yapmaktayım.